A.C. Joshi Library
P.U. Chandigarh

MSS No. 170 Subject Language

Name of MSS सारस्वत परिक्रिया

Author स्वरूपाचार्य

Period - - Folios 84

Script Sanskrit Source Prithipal Singh, Amritsar

Missing Folios

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

170

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

Saus. MS. 455		
S243 170-MS.	कृत	सारस्वत परक्रिया॥ स्वरूपाचार्य कृत ८४ पत्रक॥ ल० प्र० ११ पं० अ० पृ० ह० लि०

Form 13.
PANJAB UNIVERSITY LIBRARY
Class No. Sanskrit 455
Author No. S243
(170-MS.)

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

170

PUNJAB UNIVERSITY LIBRARY

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. ही. १

ॐस्वस्तिश्रीगणेशायनमः लक्ष्मीनृसिंहंप्रणिपत्यकारुण्यंतुधीमांश्चपद्माकरभट्टसूनुः
सारस्वतीयांचतिवादिवृत्तिंक्रमाल्लिखिष्येगणपप्रसादात् १ अथाख्यातप्रक्रियांनिरूप्यते धातोः
वक्ष्यमाणाःप्रत्ययाःधातोर्ज्ञेयाः भ्वादिः भूसत्तायामित्यादिशब्दोधातुसंज्ञोभवति धातवस्ति
वादयः सचत्रिविधः आत्मनेपदीपरस्मैपद्युभयपदीचेति आदनुदात्तङितः अनुदात्तेतोङि
तश्चधातोरादित्यात्मनेपदंभवति ञिस्वरितेतउभे ञितःस्वरितेतश्चधातोरुभेआत्मनेप
दपरस्मैपदेभवतः आत्मगामिचेत्फलमात्मनेपदंपरगामिचेत्फलंपरस्मैपदं प्रयोक्ता
वामन्वर्थात् परतोऽन्यत् पूर्वोक्तनिमित्तविधुरादन्यस्माद्धातोःपरस्मैपदंभवति नवपर
स्मैपदानि तिवादीनामष्टादशसंख्याकानामाद्यानिनववचनानिपरस्मैपदसंज्ञकानिभवं
ति पराण्यात्मनेपदानि पराणिनववचनानिआत्मनेपदसंज्ञकानिभवंति वर्त्तमाने तिप्
तस् अंति सिप् थस् थ मिप् वस् मस् ते आते अंते से आथे ध्वे ए वहे महे प्रारब्धोपरिस
माप्ति क्रियोपलक्षितः कालोवर्त्तमानस्तस्मिन्वर्त्तमानेऽभिधेयेतिवादयप्रत्ययाभवंति अ १

PUNJAB UNIVERSITY LIBRARY

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

स्यतिवादेः पाणिनीयानां लङि तिसंज्ञा नाम्नि च युष्मदि चास्मदि च भागेः प्रथममध्यमोत्तमाः
नामादिषूपपदेषु सत्सु त्रिभिर्भागैरेते प्रत्यया भवंति नाम्नि प्रयुज्यमाने च शब्दात् प्रयुज्यमाने
पि प्रथमपुरुषो भवति युष्मदि मध्यमः तथैवास्मद्युत्तमः कर्त्तरि पंच परस्मैपदे कर्त्तरि
भवति चकारादात्मनेपदमपि तत्र भू इत्येतस्मात् परस्मैपदनोधिकरणातिवादयोर्योज्यंते त
त्रैकत्वविवक्षायां प्रथमपुरुषैकवचने भू तिप् इति स्थिते पकारः पित्कार्यार्थः अप् कर्त्तरि
धातोरप् प्रत्ययो भवति कर्त्तरि विहितेषु तिवादिषु दिप्यर्थे तेषु च तत्र परतः पकारो विकर
र्ण णभेदज्ञापनार्थो गुणश्च गुणः धातोरंत भूतस्य नामिनो गुणो भवति [illegible] ओ अव् भव
ति द्वित्वविवक्षायां भू तस् इति स्थिते अपित्सादिर्ङित् पकारेतं तादिकं च विज्ञायान्यः प्रत्ययो
ङित्संज्ञो भवति क्ङित्यगुणसि किति ङिति च परे धातोर्गुणो न भवति सुसं वर्जयित्वा कृत
द्विवचनस्य धातोरुसि परे तेन [illegible] ततो ङित्वात्त सि प्रतिषेधे प्राप्ते अप्प्रत्यय निमित्तो गु गुणः २
णो भवत्येव भवतः बहुत्वविवक्षायां भू अंति इति स्थिते अदे अकारस्य लोपो भवत्यकारे प

गुणो भवति २

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. कारेचपरे भवंति भवसि भवथः भवथ वोरा अकारस्यवकारे मकारेचपरे आत्वंभवति
ही. भवामि भवावः भवामः सराजाधार्मिकोभवतित्वंसाधुर्भवसि अहमात्मविद्भवामित्यादिप्र
२ योक्तव्यं अव्यवधानाच्चपुरुषविशेषः व्यवधानेनसूत्रस्थंगासंनतवाक्यस्थंयस्याक्रियापदे
नसहव्यवधानेनास्तितस्यपुरुषविशेषःसूत्रक्रमेणपुरुषप्रयोगोभवति सचत्वंचसाधूभ
वथः सचत्वंअहंपंडितैर्भवामः विधिसंभावनयोःयात् यातां युस् यास् यातं यात यां याव
याम ईत् ईतां ईरन् ईथास् ईयाथां ईध्वं ईय ईवहि ईमहि विधिः कर्त्तव्यार्थोपदेशः सं।
भावनेकल्पनमूहस्तत्रयादादयःप्रत्ययाभवंति लिङितिचैषांसंज्ञापाणिनीयानां याई।
अकारात्परोयाईभवति अइएभवेत् भवेतां युस इट् अकारात्परस्ययुसइडागमोभवति
भवेयुः भवेः भवेतं भवेत यामियं अकारात्परोयामियंभवति भवेयं भवेव भवेम शिष्यो
गुरुशुश्रूषकोभवेदितिविधिः भवेदसौवेदपारगोब्राह्मणत्वादितिसंभावनं आशीःप्रेरण
योः तुप् तां अंतु हि तं त आ निप् आवप् आमप् तां आतां अंतां स्व आथां ध्वं ऐप् आव २

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

हे षु आमहै षु अप्राप्तप्रार्थनमाशीः परस्येच्छार्थे प्रशंसनेवाधेरणां तु प्रवर्त्तनं तत्रतवा
दयः प्रत्यया भवंति एषां संज्ञा लोट् तुह्योस्तातङ्गाशिषि वा वक्तव्यः तातङ् ङि त् तकारणां गु
णवृद्धिप्रतिषेधार्थो नत अंत्यादेशार्थः भवतु भवताद्वा भवतां भवंतु अतः अकारा
त्परस्य हेर्लुग्भवति भव भवतात् भवतं भवत भवानि भवाव भवाम आ डुषान्
भवतु भवान् अध्ययनायोद्यतो भव सौम्य अनद्यतने ती तेदि पूतां अन् सिपू तं त अमिपू वम
तन् आतां अंत थास् आथां ध्वं इ वहि महि अतीतायां रात्रेयी महद्यादवीक यावद्यागामिन्या
श्च यमेया महद्यं सोद्यतनस्ततोन्योनद्यतनस्तस्मिन्ननद्यतने ती ते काले दिवादयः प्रत्यया भवंति
एषां संज्ञा लङ् दिसिमिङ्स्वेते षामिकार उच्चारणार्थः तनोनकारश्णातन्यकर्मीशीति विशेष
णार्थः वावसाने इति दकारस्य तकारः दिवादावट् दिवादौ परे धातोरडागमो भवति अ
भवत् अभवतां अभवन् अभवः अभवतं अभवत अभवं अभवाव अभवाम णोभव
त त्वत्त्रः परोक्षे णप् अतुस् उस् थप् अथुस् अ णप् वम म ए आते इरे से आथे ध्वे एवहे

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

परे धातोः परो हेः तीनेकालेणवादयो भवंति एषां संज्ञा लिट् हिस्य णवादि संयोगे धातोर्द्वि
सं॰ द्वि॰ २ र्वचनं भवति णादिः कित् अपित् णादिः किद्भवति सस्वराद्विर्द्विः अनेकस्वरस्य धातोः स
स्वराद्योवयवो द्विरुक्तो द्विर्भवति भू भू णप् इति स्थिते एकारो ह्रस्वार्थः पकारः पित्कार्यार्थः
अभ्योणादौ पूर्वस्याकारस्य भूशाह्नस्य च अकारादेशो भवति णादौ सति ह्रस्वः पूर्वसं
बंधिनो दीर्घस्य ह्रस्वो भवति झपानां जबचपाः पूर्वसंबंधिनो झपानां जबा चपा भवंति
झढधघभानां जडदगबा भवंति खफछठथानां चटतकपा भवंति भुवो वुक् भुवो वु
कागमो भवति णादौ स्वरे परे बभूव बभूवतुः बभूवुः क्रादेः णादिः क्रसभृवृस्तुद्रुस्रुश्रु
त्येनस्मात्परस्य वसादेर्णादेर्गणस्य इड् न भवति अनेनस्मादिड्भवतीति नियमाद्अनिटोपीडाग
मः यदागमास्तद्गुणीभूतास्तद्ग्रहणेन गृह्यंते इति नियमादिटो पित्ता द्वित्वं तेन थपि इडुक
बभूविथ बभूवथुः बभूव बभूव बभूविव बभूविम वलिर्वलिवाद्बभूव आशिषि यात्
यास्तां यासुः यास् यास्तं यास्त यासं यास्व यास्म सीष्ट सीयास्तां सीरन् सीष्ठाः सीयास्थां २

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सीध्वं सीय सीवहि सीमहि धातोराशिषियादादयोभवंति एषांसंज्ञालिङ्. आशीर्यादादेः पंक्ति
दितिवक्तव्ये भूयात् भूयास्तां भूयासुः भूयाः भूयास्तं भूयास्त भूयासं भूयास्व भूयास्म सर्व्वो।
मानूभूयात् स्वस्तने ता तारौ तारस् तासि तास्थस् तास्थ तास्मि तास्वस् तास्मस् ता तारौ
तारस् तासे तासाथे ताध्वे ताहे तास्वहे तास्महे श्वोभाविन्यर्थेतादयोभवंति एषांसंज्ञालुट्।
इट्गुणवादेशाःभवंति भविता भवितारौ भवितारः भवितासि भवितास्थः भवितास्थ भ
सा१६ वितास्मि भवितास्वः भवितास्मः स्वस्ते हरिः प्रत्यक्षोभविता स्यादौभविष्यतिस्य इ धातोर्भ
विष्यतिकालेस्यप्रत्ययोभवतितिवादिषु षादयाश्चपरेषु एषांसंज्ञालृट् भविष्यतिभविष्य
तः भविष्यंति भविष्यसि भविष्यथः भविष्यथ भविष्यामि भविष्यावः भविष्यामः कल्ये
धर्मप्रवर्त्तकोभविष्यति स्य क्रियातिक्रमे क्रियायाअतिक्रमेकृतस्मिंहैगुणपादनिष्पत्तौ
सत्यांधातोःस्यप्रत्ययोभवतिदिवादिपरतः क्वचिद्भूतेपि अस्यसंज्ञालृङ्. अडागमः अभ
विष्यत् अभविष्यतां अभविष्यन् अभविष्यः अभविष्यतं अभविष्यत अभविष्यं अभविष्याव

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सं. टी. ४

अभविष्याम यदिसद्वृष्टिःस्याज्जंचाभविष्यत् नदासुभिक्षमभविष्यत् भूतेस्सिः धातोर्भूतमात्र
कालेसिप्रत्ययोभवति दिवादौपरतः अस्यसंज्ञालङ् इकारस्सेदितिविशेषणार्थः अभूसद्
इतिस्थिते सादेःषे येपरस्मैपदेपरे गातिस्थाधास्थाइएभूपिवतिभ्यःपरस्यसेर्लोपोभवति आ
ब्बा साञ्चाधेटांवावक्तव्यः भुवःसिलोपोलुग्वक्तव्यः तेनेड्गुणवृद्धयोन अभूत् अभूतां भुवः
सिलोपेस्वरेवुग्वक्तव्यः अभूवन् अभूः अभूतं अभूत अभूवं अभूव अभूम इष्टिरभूत्
माङि लुङ् माङि प्रयुज्यमाने धेरणार्थे लङ्स्यात् भेटः माशब्देप्रयुज्यमानेऽटोलोपोभ
वति स्मव्यवधानेपिच माद्भवान्भक्तोभवान्भूत् स्मशब्देलङ्च स्मयुक्तेमाशब्दे प्रयुज्यमा
नेलङ्स्यात् लुङ्च मास्मभूत्चकान्मास्मभवत् इतिभूधातोः भूआमावात्मनेपदी तस्मा ॥
त्तेप्रभृतीनि नववचनानिप्रयोज्यानि अपगुणश्च भवते आदायर्ई अकारात्परस्याते।
आत्मसंबंधिनआकारस्यइकारोभवति भवेते भवंते भवसे भवेथे भवध्वे अदेः भवे भ
वावहे भवामहे सप्तम्येभवते विधिः भवेत् भवेयातां भवेरन् भवेथाः भवेयाथां भवेध्वं ६

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भवेय भवेवहि भवेमहि अहंहरिभक्तिंभवेय आशीः भवतां भवेतां भवेतां भवस्व भवेथां भवध्वं
भवै भवावहै भवामहै हरिभक्तिंभवस्वत्वं अनद्यतनेतीते दिवादावट् अभवत अभवेतां अभवं
त अभवथाः अभवेथां अभवध्वं अभवे अभवावहि अभवामहि सराजाराज्यमभवत् परोक्षे ब
भूवे बभूवाते बभूविरे बभूविषे बभूवाथे नामिनो चर्णाधोढः नाम्यंताद्धातोरुत्तरस्यतिवा
दिषु तिविस्य लिङोल्लङ् लिङोस्यधस्य ढो भवति अत्र सेटो हल्लाहेति वत्तवां बभूविढ्वे ब
भूविध्वे बभूवे बभूविवहे बभूविमहे रामोराज्यंबभूवे आशिषि भूसीष्ट इतिस्थिते सि
सतासीस्यिपामिट् धातोःपरेषांसिसतासीस्यपञ्चानांतेषामिडागमोभवति गुणवादेशौ
षत्वं भविषीष्ट भविषीयास्तां भविषीरन् भविषीष्ठाः भविषीयास्थां भविषीध्वं ववधानेपि
धस्यढत्वंभवति भविषीढ्वं भविषीय भविषीवहि भविषीमहि हरिभक्तिं भविषीष्ठाः श्वस्त
ने भविता भवितारौ भवितारः भवितासे भवितासाथे भविताध्वे भविताहे भवितास्वहे
स्मोहरिंभविता स्यादौ भविष्यते भविष्येते भविष्यंते भविष्यसे भविष्येथे भविष्यध्वे भ

भविताहे

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

यद्दित्वानेऽभविष्यत ३

भ. ही. ५ विष्ये भविष्यावहे भविष्यामहे सावलीशज्जं भविष्यते स्मप् अभविष्यत अभविष्येतां अभ
विष्यंत अभविष्यथाः अभविष्येथां अभविष्यध्वं अभविष्ये अभविष्यावहि अभविष्याम
हिं तदा स्वाख्यमभविष्यत इट्‌गुणषत्वं ष्टुत्वमट् अभविष्ट अभविषातां आतोतोदन्तः
आन आत्मने पदस्यांत इत्येतस्याद्भवति अनकारादुत्तरस्य अभविषत अभविष्ठाः अभ
विषाथां ध्वे सेर्लोपः स्यात् अभविढ्वं अभविध्वं अभविषि अभविष्वहि अभविष्महि
सयाज्ञमभविष्ट इति भूधातुः अथ परस्मैपदी चिती संज्ञाने ईकार ई दित्कार्यार्थः अथ
कर्त्तरि उपधायाः लघोर्गुणः धातोरुपधाया लघोर्मिनो गुणो भवति चेतति चेतेत्
चेततु अचेतत् द्वित्वं गुणः चिचेत चिचिततुः चिचितुः कित्वाद्गुणाभावः चित्यात्
चेतिता चेतिष्यति अचेतिष्यत् चित्स इट् इति स्थिते सेः सिशाद्यात्परयोर्दिस्योरीडागमो
भवति इट ईटि इडुत्तरस्य सेर्लोपो भवति ईटि परे अचेतीत् अचेतिष्टां स्याविदः
सेणकारांतादिदन्तोत्तरस्यानउस् भवति अचेतिषुः च्युतिर् आसेचने इर् अनुबं ५

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

श्च्युतिर्मालुपते २

धइरितोवेतिविशेषणार्थः चोतति चोतेत् चोतत् अचोतत् द्वित्वं पूर्वस्यहसादि
शेषः पूर्वस्यादिर्हस् शिष्यते चुचोत चुचुततुः चुचुतुः चुत्यात् चोतिता चोतिष्यति
अचोतिष्यत् अचोतीत् इरितोवा इरितोधातोर्वाङ्प्रत्ययोभवतिपरस्मैपदेपरे
४ गुणे सेरपवादः ङकारः प्रतिषेधार्थः अचुतत् श्च्युतिर् क्षरणे श्चोतति श्चोतेत्
चुश्चुतुः ५ श्चोतत् अश्चोतत् द्वित्वेनशसात्खपाः द्विर्वचनेकृतेयत्पूर्वरूपंतस्यशसात्परायखपाः
शिष्यंतेनशसाः चुश्चोत चुश्चुततुः श्चुत्यात् श्चोतिता श्चोतिष्यति अश्चोतिष्यत्
१० ॥॥ अश्चोतीत् अश्चुतत् मंथविलोडने मंथति मंथेत् मंथत अमंथत् ममंथ नोलोपः
धातोरुपधाभूतस्यनकारस्यलोपोभवतिकितिपरे इत्युपधानकारलोपेप्राप्ते कृत्सं
योगात्गुणादेरकित्वंवाच्यं तेननलोपाभावः ममंथतुः संयोगात्गुणादेर्वाकित्वमितिके
चित् ममथतुः ममथुः मथ्यात् मंथिता मंथिष्यति अमंथिष्यत् अमंथीत् उविवक्रुसे।

ममंथुः १

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ ही॰ ६ योगे इकार इदित्तार्थीर्थः इदितोनुम् इदितेधातोर्नुमागमोभवति तुंवति तुंवेत् तुंवतु
अतुंवत् ततुंव तुंव्यात् तुंविता तुंविष्यति अतुंविष्यत् अतुंवीत् कुथि हिंसासंक्लेशन
योः कुंथति कुंथेत् कुंथतु अकुंथत् कुंथोस्तुः एवंसंबंधिनोकवर्गेहकारयोस्तुल्यं
भवति लघूपधत्वाभावान्नगुणः चुकुंथ चुकुंथतुः इदितोनलोपाभावोवाच्यः कुंथ्यात्
कुंथिता कुंथिष्यति अकुंथिष्यत् अकुंथीत् एवंपुथिमथिलुथि हिंसासंक्लेशनयोः
आद्योदुच्चारणेउपदेशः ६ षिधु गत्यां आदेसः सः षोपदेशस्यणोपदेशस्यधातोरादौवर्त्तमानयोःषकारणकार च५
योःसकारनकारौभवतः सेकृस्टप्स्तल्लसञ्जस्ल्टें[illegible]नोदंत्याजंतसादयः एकाचःषोपदे। सत्या४
शाः स्मतां ष्वष्क स्विद् स्वद् स्वंज् स्वप् स्मिङ्ः दंत्यः केवलदंत्याः ननदंतो हृष्वष्कादीनां पृथक्
ग्रहणात् णोपदेशास्त्व नईनर्दिनाथ्याधृंद्रक्षनृन्टतः नकारजावनुस्वारपंचमौझलिधा
तुषु सकारजः शकारश्चेषाहवर्गस्तवर्गजः २ नामधातुष्ठक्षाट्ठिवांष्पसमोनेतिवाच्यं ६

२ दंत्यश्चअचदंत्याचौतौञ्चंतौअव्यवहितपरौयस्यसः दंत्याजंतः दंत्याजंताश्चासौसश्च दंत्याजंतसः सश्चादिर्येषांधातूनांतेदं
त्याजंतसादयोजंतसादयश्चैकाचः षोपदेशावोध्याः +५ =

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गुणः सेधति निरूर्वः षादेश्च तथातौ सनमां षादेरूपसर्गात्परेषां स्वादीनां नमादीनां च
धातूनां सकारनकारयोः स्तौ स्त्र्वे भाविनावेव षकारणकारौ भवतः षत्वणत्वनिमित्ते सति
निषेधति सेधेत् सेधतु अट्हित्वव्यवधानेपि षत्वं वक्तव्यं न्यषेधत् निषिषेध निषिषिधतुः
सिध्यात् सेधिता सेधिष्यति असेधिष्यत् असेधीत् षिधू शास्त्रे मांगल्ये च ऊकार इत्संज्ञिकः।
त्वार्थः सेधति सेधेत् सेधतु असेधत् सिषेध सिध्यात् ऊदितो वा ऊदितो धातो रिड्वा भव
ति स्वरति सूते सूयति धूञ् रधादीनां इड्वा वक्तव्यः रधू नश त्रप द्रुह मुह स्नुह ष्णिह्
एते रधादयः सेधिता सेधितारौ सेधितारः पक्षे तथोर्धः झषांतात् धातोः परयोस्त।
कारथकारयोर्धकारादेशो भवति दधातिं विना झभेजवा सेद्धा सेद्धारौ सेधिष्यति
सेत्स्यति असेधिष्यत् असेत्स्यत् असेधीत् असेधिष्टां असेधिषुः असेधीः इडभा

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सेः सिचश्चात्परयोर्दिस्योरीडागमो भवति २

भ॰ ह्री॰ ८

वे अनिटो नामिवतः नामिवतोऽनिटो धातोः परस्मैपदे सिप्रत्यये परे वृद्धिर्भवति खसेच
पाः असैत्सीत् ऊसात् ऊसाद्धरस्य सेर्लोपो भवति ऊसे परे असैद्धां असैत्सुः असैत्सीः
असैद्धं असैद्ध असैत्सं असैत्स्व असैत्स्म खद स्थैर्ये हिंसायां च खदति खदेत् खदतु
अखदत् अत उपधायाः धातोरुपधाया अकारस्य वृद्धिर्भवति ञिति णिति च परे चखा
द चखदतुः चखदुः चखदिथ णबुत्तमो वा णित् स्यात् चखाद चखद खद्यात् खदिता
खदिष्यति अखदिष्यत् णिचे ये परस्मैपदे परे से णिद्भवति णित्वादत उपधाया इति वृ
द्धिः अखादीत् अखादिष्टां हसादेर्लघ्वकारोपधस्य वा वृद्धिः सेटि सौ वाच्यः अखदीत्
गदव्यक्तायां वाचि गदति उपसर्गस्थान्निमित्तान्नेर्गदादौ णत्वं वाच्यं प्रणिगदति गदेत्
गदतु अगदत् जगाद गद्यात् गदिता गदिष्यति अगदिष्यत् अगादीत् अगदीत् ८

अ(?)यानां ञ्णव चणः ३

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

रद्द विलेखने रदति रदेत् रदतु अरदत् रराद लोपः पचोः किति चास्य पचादीनाम
नादेश आदीनां किति णलि सति पूर्वस्य लोपः असंयुक्तहल्मध्यस्यस्याकारस्य चैकारः
रेदतुः रेदुः सेटि थलि चैत्व पूर्वलोपौ वा स्तो ररदिथ रेदिथ रद्यात् रदिता रदिष्यति
अरदिष्यत् अरादीत् अरदीत् णद अव्यक्ते शब्दे आदेशः स्तः नदति नदेत् नदतु
अनदत् सपूर्वः आदेशेति णत्वं प्रणदति गत्सादित्वात् प्रणिनदति ननाद नेदतुः
नेदुः नेदिथ ननदिथ नद्यात् नदिता नदिष्यति अनदिष्यत् अनादीत् अनदीत्

अनदि पु॰ अनादिष्टां अनदिष्टां अनादिषुः अनादीः अनदीः अनादिष्टं अनदिष्टं अनादिष्ट
अनदिष्ट अनादिषं अनदिषं अनादिष्व अनदिष्व अनादिष्म अनदिष्म अर्द गतौ
याचने च अर्दति अर्देत् अर्दतु आर्दत् अजादेर्द्वितीयस्येति द्वित्वे हलादिःशेषे सति।

नो॰१ आनर्दे णलि दीर्घो नुगशाम् अश्नोतेश्च ऋकारादि धातोः संयोगान्ताकारादि धातूनां पूर्वस्य नुगा

सस्वरादिर्दीर्घवृद्धिः २

प्र· गमोभवतिणादौसति आनर्द आनर्दतुः आनर्दुः अर्दीत् अर्दिता अर्दिष्यति आर्दिष्यत्
टी· आर्दीत् आर्दिष्टां आर्दिषुः इदि परमैश्वर्ये इदितोनुम् इंदति इंदेत् इंदतु ऐंदत् ।
८ इतिस्थिते: स्वरादेः स्वरादेर्द्वितोद्वितीयोःनागमोभवति अरच एचेपे ऐंदत इंदणष ।
इतिस्थिते कासादिप्रत्ययादाम् कृभ्वस्परः कास आस दय अय ऊर्णाम्यादिगुरुमद्धातु॥
५२ अनेकस्वरधातुभ्यः प्रत्ययान्तेभ्यश्च परोक्षायां परे आम् प्रत्ययो भवति स च कृञ् अस भू परः प्रयोक्त
वा व्यः विददरिद्राजागृदुषययभ्यो आम् इंदांकृणपुइतिस्थिते कृञस्यहित्वे यः हर्व संवे।
धिनऋकारस्याकारोभवति ऋतं धातोर्नामिनः धातोरंतभूतस्य नामिनोवृद्धिर्भवति णि
तिचपरे इंदांचकार अरं इंदांचक्रतुः इंदांचक्रुः क्रादित्वान्नेट् इंदांचकर्थ इंदांचक्रथुः
इंदांचक्र इंदांचकार इंदांचकर इंदांचकृव इंदांचकृम विधानसामर्थ्यादस्तेर्भूभावेन
इंदामास इंदांबभूव इंद्यात् इंदिता इंदिष्यति स्वरादेः ऐंदिष्यत् ऐंदीत् णोदिकृत्वायां ८

निंदति णिस णिंद निंदायामुपसर्गाद्धात्वेवक्तव्यं प्रणिंदति प्रनिंदति निंदेत् निंदतु अ
निंदत् निनिंद निंद्यात् निंदिता निंदिष्यति अनिंदिष्यत् अनिंदीत् णिक्ष चुंबने प्र
णिक्षति प्रनिक्षति निक्षेत् निक्षतु अनिक्षत् निनिक्ष निक्ष्यात् निक्षिता निक्षिष्यति
अनिक्षिष्यत् अनिक्षीदित्यादि उखगतौ ओखति ओखेत् ओखतु औखत् हित्वेडुपधा
येतिगुणो कृते असवर्णे स्वरे पूर्वेकारोकारयोरियुवौ वक्तव्यौ [illegible] उवोख सव
र्णे दीर्घः सह ऊखतुः ऊखुः उवोखिथ ऊख्यात् ओखिता ओखिष्यति ओखौ औखि ओ
ष्यत् औखीत् अंचु गतिपूजनयोः अंचति अंचेत् अंचतु आंचत् नुगशों आनं
च आनंचतुः पूजायामंचेर्नलोपाभावो वाच्यः अंच्यात् गतौ तु अच्यात् अं
चिता अंचिष्यति आंचिष्यत् आंचीत् आछि आयामे आंछति आंछेत् आंछतु आं

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ.
टी.
१८

छन् आनाञ्छ आञ्छतेर्नुगेवेतिकेचित् आञ्छ्यात् आञ्छिता आञ्छिष्यति आञ्छि
ष्यत् आञ्छीत् हूर्छा कौटिल्ये हूर्छति हूर्छेत् हूर्छतु अहूर्छत् जुहूर्छेतिवर्गचतु
र्थो हूस्वसवर्णः जुहूर्छ हूर्छ्यात् हूर्छिता हूर्छिष्यति अहूर्छिष्यत् अहूर्छीत् व्रज ग
तौ व्रजति व्रजेत् व्रजतु अव्रजत् वव्राज शसददवादिगुणानांनैत्वपूर्वलोपौ
वक्रथौ वव्रजतुः वव्रजुः वव्रजिथ व्रज्यात् व्रजिता व्रजिष्यति अव्रजिष्यत् अव्राजीत् व्र
जगतौ व्रजति व्रजेत् व्रजतु अव्रजत् वव्राज वव्रजतुः वव्रजुः व्रज्यात् व्रजिता व्र
जिष्यति अव्रजिष्यत् वदिव्रज्योसौनित्यंवृद्धिः अव्राजीत् अजगतौक्षेपणेच अजति
अजेत् अजतु आजत् अजेरार्धधातुकेवीवक्तव्यः हित्वंवृद्धिः विवाय अजधातोः विक १८
रणस्यनोहितोम्बेवर्णेविवर्णयोरियुवौभवतः स्वरेपरे अनेकस्वरस्यासंयोगपूर्वस्यतु

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

स्वरां ता १ व्यौ विव्यतुः विव्युः नित्यानिटस्ययोवेट विव्यथ विवेथ विव्यथुः विव्य विवाय विव
य विव्यिव विव्यिम वीयात नैकस्वरादनुदात्तात एकस्वरा ह्यातोधातुपाठेऽनुदात्तस्त्वेवं
पठितात्तदिड़ागमोनभवति तेऽनुदात्तायथा ऊकारांतान् ऋकारांतान् विहायच उदंतेरुस्नु
णुक्ष्णुयौतीन्लस्नुचवृङ्वृञौ इवर्णांतेषुडीशीश्विश्रियः त्र्यान्येतधातवः एकस्व
रास्वरांतायेऽनिटस्तेपरिकीर्तिताः कांतेषुशक्लेकः चांतेषुपच मुच रिच वच विच
सिचः षट् छांतेषु प्रछेकः जांतेषु त्यज निजिर भज भंज भुज भ्रस्ज मस्ज यज यु
ज रुज रंज विजिर् स्वज संज सृजः पंचदश दांतेषु अद् क्षुद् खिद् छिद् छिद्
तुद् नुद् पद्य भिद्य विद्य विनद विंद शद सद स्विद्य स्कंद हदः षोडश धांतेषु
क्रुध क्षुध बुध्य बंध युध रुध् राध् व्यध शुध् साध् सिध्य एकादश नांतेषु मन्यहनौ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ.
ही.
१०

हौ पांतेषु क्षिपू छुपू तपू तिपू तृपू दृपू लिपू लुपू वपू शपू स्वपू सृपू त्रयोदश
भांतेषु यभू रभू लभू स्त्रयः मांतेषु गम नम यम रमश्चत्वारः शांतेषु क्रुशू दिशू ।
दंशू दृशू मृशू रिशू रुशू लिशू विशू स्पृशो दश षांतेषु कृषू त्विषू तुषू द्विषू दुषू पु
ष्यू पिषू विषू शिषू शुषू श्लिषा एकादश सांतेषु घसू वसती द्वौ हांतेषु दहू दिहू
५ मिह् दुहू नहू मुहू लिहू वहो ऽष्टौ अनुदात्ता हसांतेषु धातवस्त्वाधिकं शतं अनिटः परिकीर्त्ति
ताः वेता वेष्यति अवेष्यत् धातोर्नामिनः सेः अवैषीत् हुत्वं अवैष्टां द्वितये दय
ति दयेत् दयत् अदयत् चिदाय ञुधातोरिनीपू चिदिपतुः चिदि[illegible] चि। धुँः२
वितृप्रि देय ये अनपियकारे पूर्वस्य दीर्घो भवति दीयात् देता देष्यति अदेष्यत् अदेषी
ष्वरे त् वमु अदने ष्ठिवुक्लमुचमां दीर्घो ष्ठिवा चमः आचमति आङ् किम् चमति ष्ठिवु निर १०

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सने ष्ठीवति ष्ठिवो ष्ठर्वस्ययोर्वातिष्ठेव ष्ठे ष्ठीव्यात् ष्ठेविता ष्ठेविष्यति ष्ठेवि
२ कटिष्यति ष्यत् अष्ठेवीत् कटेवर्षावरणयोः कटति कटेत् कटतु अकटत् चकाट कट्या कुचिगेरीधि
त् कटिता अकटिष्यत् अकटीत् ह्म्यंतक्षणश्वसिजागृणिश्व्येदितां सेटिसोनवृ हसादिकस्यं
हसादयए द्धिः गुपूसंरक्षणे आयः गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यः स्वार्थे आय प्रत्ययो भवति प
कारेतः उपधायाल्लघोर्गुणः सधातुः यङादिप्रत्ययांतःशब्दोधातुसंज्ञोभवति धातुत्वात्ति
वादयः अदेः गोपायति गोपायेत् गोपायतु अगोपायत् कासादिप्रत्ययांताः दाम्
गोपायांचकार गोपायामास गोपायांबभूव आयप्रत्ययोर्नपि वा वक्तव्यः जुगोप
जुगुपतुः जुगुपुः जुगोपिथ जुगोप्थ यतः यकारस्याकारस्य च लोपो भवति
न पि यकारे स्वरे च परे गोपाय्यात् गुप्यात् गोपायिता गोपिता ऊदितो वा गोप्ता
गोपायिष्यति गोपिष्यति गोप्स्यति अगोपायिष्यत् अगोपिष्यत् अगोप्स्यत् आ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

म० सि० ११ गोपायीत् अगोपीत् अनितोनामित्वतः सेः अगौप्सीत् कस्मात् अगौप्तां अगौप्सुः
धूपसंतापे धूपायति धूपायेत् धूपायतु अधूपायत् धूपायांचकार धूपायामास
धूपायांबभूव दुधूप दुधूपतुः दुधूपुः दुधूपिथ धूपाय्यात् धूप्यात् धूपायिता धू- व्याप्त
पिता धूपायिष्यति धूपिष्यति अधूपायिष्यत् अधूपिष्यत् अधूपायीत् अधूपीत् त
पसंतापे तपति तपेत् तपतु अतपत् ततापतेपतुः तेपुः नित्यात्नित्स्थापोवेट्
तेपिथ ततप्थ तप्यात् तप्ता तप्स्यति अतप्स्यत् अताप्सीत् क्रमुपादविक्षेपे क्रमुल्
२१४ म्लुभ्रम्लुचसित्रुटिलष भ्राश्लाशां वायप्रत्ययोवक्तव्यः त्यादिचतुर्षुपरेषु क्राम्यति
क्रमः येचतुर्षुदीर्घतावक्तव्या क्रामति क्रामेत् क्रामतु अक्रामत् चक्राम क्रम्यात् ।
क्रमिता क्रमिष्यति अक्रमिष्यत् अक्रमीत् यमउपरमे गमयमोश्छः गमयमइषूणां
छोभवतिति यच्छति यच्छेत् यच्छतु अयच्छत् ययामयेमतुःयेमुः येमिथ ययंथ २१

मारायोरप्र
मोतान्वर्करेंपविशये ...

यम्यात् यंता यंस्यति अयंस्यत् अदंतानांयमिरमिनमीनांचसेरिट्सकच्चपेवक्तव्यौ अयं
सीत् अयंसिष्टां अयंसिषुः णम प्रह्वत्वे शब्दे च नमति नमेत् नमतु अनमत् ननाम
नेमतुः नेमुः नेमिथ ननंथ नम्यात् नंता नंस्यति अनंस्यत् अनंसीत् अनंसिष्टां अनंसि
षुः गम्लृ गतौ गच्छति गच्छेत् गच्छतु अगच्छत् जगाम गमांस्वरे गम् हन् जन् खन्
घस् इत्येतेषामुपधायालोपो भवति क्ङित्यनङि स्वरे परे जग्मतुः जग्मुः जगमिथ ज
गंथ गम्यात् गंता हन्तः स्यपः हंतेर्ऋकारांतात्गमेश्च परस्य स्य प्रइडागमो भवति
परस्मैपदे परे गमिष्यति अगमिष्यत् लितृषादेरङ् लितोधातोः तृषादेर्द्युतादे
श्चाङ्प्रत्ययो भवति परस्मैपदे परे सेरपवादः अस्यति वक्तिख्यातिलिपिसिचिकृ
यतीनां सेरङ्वाच्यः अनङि इत्यनेनोपधायालोपः अगमत् सर्ति शास्तीनांतु
पादित्वंवाच्यं म्रुचुम्लुचुग्रुचुग्लुचुग्लुंचुश्वीनां च वा म्रुचुम्लुचु गतौ अम्रुचत् अम्रोचीत्
ग्लुंचु १॥

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

म० अग्लुचत् अग्लोचीत् ग्रुचु ग्लुचु चौर्ये अग्रुचत् अग्रोचीत् अग्लुचत् अग्लोचीत् ग्लुंचुग
१२ तौ अग्लुंचत् अग्लुंचीत् इषु इच्छायां तौदादिको धातुः तुदादित्वात् अप्रत्ययो भवति इच्छ
ति इच्छेत् इच्छतु ऐच्छत् इयेष ईषतुः ईषुः इयेषिथ इष्यात् इषसहलुभरिषरुषाम
पितस्येड्वा वक्तव्यः एषिता एष्टा एषिष्यति ऐषिष्यत् ऐषीत् ऐषिष्टां ऐषिषुः ञिफला
विशरणे फलति फलेत् फलतु अफलत् पफाल आदेशादित्वेनैत्वपूर्वलोपाप्ति
षेधप्राप्ते तृफलभज त्रपां कितिणलि सेटि थपि चैत्वपूर्वलोपौ वाच्यौ फेलतुः फेलुः
फेलिथ फल्यात् फलिता फलिष्यति अफलिष्यत् लच्छ्वकारोपधाचेति वृद्धिविक
ल्पे प्राप्ते त्वांतस्याकारस्य सौ नित्यं वृद्धिर्वाच्यः अफालीत् दल भेदे दलति दलेत् दलतु
अदलत् ददाल देलतुः देलुः दल्यात् दलिता दलिष्यति अदलिष्यत् अदालीत् एवं
चर गतिभक्षणयोः चरति चरेत् चरतु अचरत् चचार चेरतुः चेरुः चर्यात् चरिता १२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

चरिष्यत् अचरिष्यत् अचारीत् जि जये जयति जयेत् जयतु अजयत् सन्परोक्षयोर्जे
र्गिः सन्प्रत्यये परे परोक्षे च परे जेर्गिरादेशो भवति जिगाय जिग्यतुः जिग्युः जिगयिथ
जिगेथ जीयात् जेता जेष्यति अजेष्यत् अजैषीत् कृष विलेखने कर्षति कर्षेत् कर्ष
तु अकर्षत् उपधायाः लघोः चकर्ष चकृषतुः चकृषुः उपधायाः लघोः चकर्षिथ
कृष्यात् गुणे च कृते शमेऽकसेहृषां हृषस्पृशकृषमृशस्पृशतृपदृपसृपां कसे
परे अरोरो भवति षत्वं कष्टा कृषादीनां रो वा वक्तव्यः कर्ष्टा क्रक्ष्यति कर्क्ष्यति अक्रक्ष्यत्
अकर्क्षीत् रादेशे कृते हृ हिः अक्राक्षीत् अनिटो नामिवतः अकार्क्षीत् कृषादीनां वा सि
र्वक्तव्यः तस्ये हशषांतात्सक् हकारांतात् शकारांतात् षकारांतात् नाम्युपधात् अविद्य
मानेऽद्दिवादिपरः सक्प्रत्ययो भवति दृशं वर्जयित्वा सेरपवादः अकृक्षत् रुष हिं
सायां उपधायाः लघोः रोषति रोषेत् रोषतु अरोषत् रुरोष रुरुषतुः रुरुषुः रु
ष्यात् रोषिता रोष्टा रोषिष्यति अरोषिष्यत् अरोषीत् रिष हिंसायां रेषति रेषे

क

रेषिता रेष्टा १

त् रेषत् अरेषत् रिरेष रिष्यात् रेषिष्यति अरेषिष्यत् रोक्षितारेष्टा ... अरेषीत् उषु

म॰ दाहे ओषति ओषेत् ओषतु औषत् विदद्दरिद्रेतिवाम् ओषांचकार ओषामास ओषां

सी॰ बभूव उवोष उष्यात् ओषिता ओषिष्यति ओषिष्यत् औषीत् मिह सेचने मेहति मे

१२ हेत् मेहतु अमेहत् मिमेह मिह्यात् मिहताइतिस्थिते होढः तथोर्धः ष्टुत्वं ढिढोलो

पो दीर्घश्च ढकारस्य ढकारे परे लोपो भवति पूर्वस्य च दीर्घः मेढा मेक्ष्यति अमेक्ष्य

त् हलन्तात् सक् होढः षढोः कः से धातोः षकारढकारयोः कत्वं भवति से परे अमि

क्षत् दह भस्मीकरणे दहति दहेत् दहतु अदहत् ददाह देहतुः देहुः देहिथ दादेर्घः

तथोर्धः झभेजश् ददग्ध धक्ष्यात् दग्धा दादेर्घः आदिजवानां खसेचपाझसानां हि

धक्ष्येत् ध लाक्षः सः कषसंयोगे क्षः धक्ष्यति अधक्ष्यत् अधाक्षीत् झसात् अदाग्धां अधाक्षुः अ

क्ष्यतु ॥३॥ धाक्षीः अदाग्धं अदाग्ध अधाक्षं अधाक्ष्व अधाक्ष्म ग्लै म्लै हर्षक्षये आयादेशः ग्लाय

ति ग्लायेत् ग्लायतु अग्लायत् संध्यक्षराणामा संध्यक्षराणां धातूनामात्वं भवति अन १३

पिविषयेणाप्नुहिम्न ह्रस्वः स्वर्भस्यह्रस्वादिशेषः कुहोश्चुः आतोणल्डौ आकारांताद्धातोः।
परोणल्डौभवति सचडित डित्वाहिलोपः जग्लौ आतोलपि धातोराकारस्यलोपोभवति
किति ङिति स्वरेचपरे सेटियपिच जग्लतुः जग्लुः जग्लिथ जग्लाथ जग्लथुः।
जग्ल जग्लौ जग्लिव जग्लिम संयोगादेरातः तस्यकितियादादावेकारोवोंतव्यः ग्ला वे-
यात् ग्लेयात् ग्लाता ग्लास्यति अग्लास्यत् आदंतानां इट्सकौ अग्लासीत् अग्लासि।
ष्टां अग्लासिषुः अग्लासीः अग्लासिष्टं अग्लासिष्ट अग्लासिषं अग्लासिष्व अग्लासि
ष्म गैशब्दे गायति गायेत् गायतु अगायत् जगौ दादेरे अपित् दाधामागेहाकपि
वसोस्यानामाकारस्यएकारोभवति आशीर्यादादौपरस्मैपदेपरे गेयात् गाता गा
स्यति अगास्यत् अगासीत् ष्ट्यैशब्दसंघातयोः सत्वनिषेधः ष्ट्यायति ष्ट्यायेत् ष्ट्या
यतु अष्ट्यायत् संध्याक्षराणाम् नषसात्वपाः षादवर्गस्तवर्गःः इति षकारेणगते
तकार एव तष्ट्यौ ष्ट्यायात् ष्ट्यायात् ष्ट्याता ष्ट्यास्यति अष्ट्यास्यत् अष्ट्यासीत् दैप्

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

म॰ टी॰ १८

शोधने दायति दायेत् दायतु अदायत् ददौ पित्वादेकाराभावः दायात् दाता दास्यति
अदास्यत् अदासीत् पित्वात्सिलोपोभावः धेट् पाने टकारईबर्थः धयति धयेत्
धयतु अधयत् दधौ धेयात् धाता धास्यति अधास्यत् धः सिलोपोवा अधासीत् अ
अधासिष्टं धासिष्टां अधासिषुः अधासीः अधासिष्ट अधासिष्टं अधासिष्व अधासिष्म अधातां अधात४
स्याविटः उस्याल्लोपः उसिपरेधातोराकारस्यलोपोभवति अधुः अधाः अधातं अ
धात अधां अधाव अधाम धेटः सेरङ् धातोर्द्वित्वंवेतिकेचित् आतोनापि अदधत्
दृशिर् प्रेक्षणे दृशादेः पश्यादिः दृशादेर्धातोः पश्यादिरादेशोभवति चतुर्षुपरेषु
दृशऋसृशदृषद्पाघ्राध्मास्थाम्नादाण् पतेद्शादयः पश्यऋच्छधौशीयसीदपिब
जिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपतेपश्यादयः आदेशाभवंति पश्यति पश्येत् पश्यतु अप
श्यत् ददर्श ददृशतुः ददृशुः सृजिदृशोरस्याम्पिति ददर्शिथ ददृष्ठ वायोगसेदृशांब
त्वंदृष्टं ददृष्ट ददृशथुः ददृश ददर्श ददृशिव ददृशिम दृश्यात् द्रष्टा द्रक्ष्यति अद्र १८

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

ष्यत् अतउपधायाः अद्राक्षीत् कस्मात् हलंतसङ्गृहं अद्राक्षत्ः

पदेश्वरितोवा ऋस्यस्ट्रथामङि॰गुणः अदर्शीत् ऋगतौ ऋच्छादेशः ऋच्छति ऋच्छेत् ऋ

च्छत् आर्च्छत् हहिः आर आरतुः आरुः अत्यर्त्ति[illegible]व्ययतीनांथपिनित्यमिट् आरिथ गुणो

र्त्तिसंयोगाद्योः अर्त्तेः संयोगादेः ऋदंतस्यगुणोभवति यकिपङि॰किति॰णदौचाशीर्यादा

दौच अर्यात् अर्त्ता हलंतःस्यपः अरिष्यति आरिष्यत् लित्सृपादेरङ्॰ आरत् आरतां आ

रन् सृगतौ धावादेशः धावतिशीघ्रगतावेव अन्यत्र सरति सरेत् सरतु असरत् ससा

र सस्रतुः सस्रुः क्रादित्वान्नेड्गुणः ससर्थ सस्रथुः सस्र ससार सस्रिव सस्रिम यादा

दौ ऋकारस्यऋरादेशोभवति आशी र्यादादौपरस्मैपदेपरेङ॰कारोवधारणार्थः तेन

येङलिनदीर्घः स्रियात् सर्त्ता सरिष्यति असरिष्यत् पुषादित्वादङ्॰ सेरयवाङ्ः असरत्

श[illegible]ङ्शातने शीयादेशः शीयादेशआत्मनेपदंवाच्यं शीयते शीयेत शीयतां अशीयत

शशाल्लोपः पचोकित्येचास्य शेदतुः शेदुः शेदिथ शशत्थ शद्यात् शत्ता शत्स्यति।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. टी. १५

अशात्स्यत् लृदित्वादङ् अशदत् षद्लृ गत्यवसादनविशरणेषु सत्वं सीदादेशः सीदति सी
देत् सीदतु असीदत् ससाद सेदतुः सेदुः सेदित्थ ससत्थ सद्यात् सत्ता सत्स्यति अ
सत्स्यत् लृदित्वादङ् असदत् निरपूर्वः न्यषदत् पापाने पिबादेशः पिबति पिबेत् पि
बतु अपिबत् पपौ पपतुः पपुः पपिथ पपाथ दादेरे पेयात् पाता पास्यति अपास्यत्
अपात् घ्रागंधोपादाने जिघ्रादेशः जिघ्रति जिघ्रेत् जिघ्रतु अजिघ्रत् जघ्रौ जघ्रतुः ज
घ्रुः घ्रायात् घ्रेयात् घ्राता घ्रास्यति अघ्रास्यत् अघ्रासीत् अघ्रात् ध्मा शब्दाग्निसंयोग
योः धमादेशः धमति धमेत् धमतु अधमत् दध्मौ दध्मतुः दध्मुः ध्मायात् ध्मेयात्
ध्माता ध्मास्यति अध्मास्यत् अध्मासीत् ष्ठा गतिनिवृत्तौ आदेः षः सः इति सकारे जाते।
इति निमित्ताभावेन ठ स्थः तिष्ठादेशः तिष्ठति तिष्ठेत् तिष्ठतु अतिष्ठत् न शासात्वपाः
तस्थौ तस्थतुः तस्थुः [illegible] स्थेयात् स्थाता स्थास्यति अस्थास्यत् अस्थात् निरपूर्वः ष
त्वं न्यष्ठात् म्ना अभ्यासे मनादेशः मनति मनेत् मनतु अमनत् मम्नौ मम्नतुः मम्नुः म १५

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

म्निय मम्नाथ मम्नथुः म्नायात् म्नेयात् म्नाता म्नास्यति म्नास्यतः म्नासंति अम्नास्यत्
अम्नासीत् दाण् दाने यच्छादेशः यच्छति यच्छेत् यच्छतु अयच्छत् ददौ ददतुः ददुः दे
यात् दाता दास्यति अदास्यत् अदात् ह्वृ कौटिल्ये गुणः ह्वरति ह्वरेत् ह्वरतु अह्वरत्
जह्वार गुणोऽर्त्तिसंयोगाद्योः जह्वरतुः जह्वरुः ऋदंतस्य थपि नेट् जह्वर्थ जह्वरथुः ज
ह्वर जह्वार जह्वरिव जह्वरिम ह्वर्यात् ह्वर्त्ता हन्तः स्यपः ह्वरिष्यति अह्वरिष्यत् वृद्धिः
अह्वार्षीत् अह्वार्ष्टां अह्वार्षुः अह्वार्षीः अह्वार्ष्टं अह्वार्ष्ट अह्वार्षं अह्वार्ष्व अह्वार्ष्म स्कंदि
र् गतिशोषणयोः स्कंदति स्कंदेत् स्कंदतु अस्कंदत् चस्कंद चस्कंदतुः चस्कंदुः क
[illegible] चस्कंदिथ चस्कंथ नोलोपः स्कद्यात् स्कंत्ता स्कंत्स्यति।
अस्कंत्स्यत् सा व निटो वृद्धिः अस्कांत्सीत् इरितो वा अस्कदत् तॄ प्लवनसंतरणयोः
तरति तरेत् तरतु अतरत् ततार तॄफलेत्येत्वएर्वलोपौ तेरतुः तेरुः तेरिथ ऋह
तरइट् ऋह्वकारस्य इट् भवति किति ङिति च परे खोर्विदुसे तीर्यात् ईटो ग्रहो ग्रहादी

द्रूसा त्वस्य ऊस स्लोतो वा सर्लै ऊसे ४

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ ही॰ १६ नामिट्ईकारोभवति एवादिंविनाहृट्‌हृन्न स्ट्रदेतानांवानलिटि तरिता तरीता तरिष्यति
तरीष्यति अतरिष्यत् अतरीष्यत् पैसःसीष्टादेश्चोयोनदीर्घः अतारीत् अतारिष्टां अता
रिषुः अतारीः रंजरागे उभयपदी अपिरंज् दंश षंज ष्वंजो पधायमनुस्वारस्यलोपोभवति
अपिपरे रजति रजेत् रजतु अरजत् ररंज ररंजतुः ररंजुः ररंजिथ ररंक्थ नोला
पः रज्यात् रंक्ता रंक्ष्यति अरंक्ष्यत् अरांक्षीत् चोःकुः क्सात् अरांक्तां अरांक्षुः अरांक्षीः
अरांक्तं अरांक्त अरांक्षं अरांक्ष्व अरांक्ष्म दंशदशने दशति दशेत् दशतु अदशत्
ददंश ददंशतुः ददंशुः दश्यात् षत्वं ष्टुत्वं दंष्टा दंक्ष्यति अदंक्ष्यत् अदांक्षीत् अदां
ष्टां अदांक्षुः अदांक्षीः अदांष्टं अदांष्ट अदांक्षं अदांक्ष्व अदांक्ष्म षंजसंगे सजति सजे
त् सजतु असजत् ससंज सज्यात् संक्ता संक्ष्यति असंक्ष्यत् असांक्षीत् असांक्तां असां
क्षुः असांक्षीः असांक्तं असांक्त असांक्ष्व असांक्ष्म कितिरोगापनयनेसंशयेच ग[illegible]ः
गुप्तिज्कितिमानबधदानशान एभ्यः स्वार्थेसन्प्रत्ययोभवतिधातोर्द्विर्वचने कुहोश्चुः १६

ग्रसंक ग्रसांकं२॥

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

उवाई सर्शे [illegible] चिकित्सति चिकित्सेत [illegible]
चिकित्सतु अचिकित्सत्।

क्रमाद्गिंशादसमारोगजपेष्वर्थेषु सः चिकित्सां चकार चिकित्सामास चिकित्सांबभूव
चिकित्स्यात् चिकित्सिता चिकित्सिष्यति अचिकित्सिष्यत् अचिकित्सीत् चिकित्सति चि
कित्सतः चिकित्सन्ति चिकित्सेत् चिकित्सतु अचिकित्सत् पत्लृ पतने पतति पतेत्
पततु अपतत् पपात पेततुः पत्यात् पतिता पतिष्यति अपतिष्यत् लिदुपादेरङ्
पतेरङि पुमागमो [illegible] अपप्तत् भ्रम चलने शमादीनां दीर्घः शमादीनां दीर्घो भ
वति येपरे अवादेशविषये शम् दम् श्रम् तम् क्षम् क्लम् क्रम् मद् एते शमादयः भ्रा
म्यति भ्राम्येत् भ्राम्यतु अभ्राम्यत् भ्रमति भ्रमेत् भ्रमतु अभ्रमत् बभ्राम फणादीनां
किति णलि सेटि थपि चेत्व एर्वलोपौ वा वक्तव्यौ फणति भ्राजि राजी च भ्राशि म्लाशी स्यमि
स्वनी भ्रमि त्रसी जीर्यति भदशैते तु फणादयः २ भ्रेमतुः भ्रेमुः बभ्रमतुः बभ्रमुः भ्रेमि
थ बभ्रमिथ भ्रम्यात् भ्रमिता भ्रमिष्यति अभ्रमिष्यत् ह्म्यन्तेति न वृद्धिः अभ्रमीत् टुव
मु उद्गिरणे टुडुत्संज्ञकः वमति वमेत् वमतु अवमत् ववाम वमयत्व एर्वलोपौ वा

क्रमु क्लमु
भ्रमु त्रसि
त्रुटि लष
भ्रस्याशां
वा यप्रत्य
यो भवति
॥५॥

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. टी. १७

वेमतुः वेमुः ववमतुः ववमुः वम्यात् वमिता वमिष्यति अवमिष्यत् अवमीत् फण ग
तौ फणति फणेत् फणतु अफणत् पफाण फेणतुः फेणुः पफणतुः पफणुः फण्या
त् फणिता फणिष्यति अफणिष्यत् हसादेरितिवा अफाणीत् अफणीत् स्वन शब्दे
स्वनति स्वनेत् स्वनतु अस्वनत् सस्वान सस्वनतुः सस्वनुः स्वेनतुः स्वेनुः स्वेनिथ
। सस्वनिथ स्वन्यात् स्वनिता स्वनिष्यति अस्वनिष्यत् अस्वानीत् अस्वनीत् वस निवासे
वसति वसेत् वसतु अवसत् वस णप् इति स्थिते णावादौ सर्वस्य णावादौ परे यजादी
नां ग्रहादीनां च सर्वस्य संप्रसारणं भवति यकारवकाररेफाणामिकारोकारऋकाराः सं
प्रसारणं तस्य स्वरस्य च संप्रसारणं दीर्घस्य दीर्घं ह्रस्वस्य ह्रस्वं ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टि
तिश्वचतिर्हिप्रश्नतितथा एर्ज्जेभ्रज्जतिश्चैवनवैतेतुग्रहादयः यजिर्वपिर्वहिवयीचैवव्येञ्ह्वेञोह्वयति
स्वपी वदिवसी श्वयतिर्वक्ति रेकादश यजादयः २ सर्वस्य वकारस्योत्वे कृते अत उपधायाः
उवास ववस अत स्त इति स्थिते यजां यवराणां घृतः संप्रसारणं कित यजादीनां संप्रसार १७

णंभवतिकितिपरे सवर्णेदीर्घः सह वसादेः षः वसिशासिवसीनांसस्यषोभवतिषत्वनि
मित्तेसति ऊषतुः ऊषुः उवसिथ उवस्थ संप्रसारणंषत्वं उष्यात् वस्ता सस्तोनपि सका
रस्यतकारोभवतिअनपिसकारेपरे वत्स्यति अवत्स्यत् वृद्धिः अवात्सीत् ऊसात् सत
यलोपेप्रत्ययलक्षणमितिन्यायात् सस्यतः अवात्तां अवात्सुः वद्व्यक्तायांवाचि वद
तिवदेत् वदतु अवदत् उवाद ऊदतुः ऊदुः उवदिथ उद्यात् वदिता वदिष्यति अव
दिष्यत् अवादीत् टुओश्वि गतिवृद्ध्योः टुओकारौकार्यार्थौ श्वयति श्वयेत् श्वयतु अश्व
यत् श्वयतेर्णिवादौ प्रथमेसंप्रसारणंवा ततोद्वित्वं शुशाव नानर्थोर्वः अत्रपिविषये
उवर्णस्यवत्वंनभवति अनपिग्रहणंज्ञापयतिएवंभवतः शुशुवतुः शुशविथ शिश्वाय।
शिश्वियतुः शिश्वियुः शिश्वयिथ संप्रसारणंयस्मात् शूयात् श्वयिता श्वयिष्यति अशिश्वियत्
इत्यादि इतिपरस्मैपदप्रक्रिया ॥ अथात्मनेपदप्रक्रिया एधवृद्धौ अकार आत्मनेप
दार्थः एधते एधेत एधतां ऐधत कासादित्वादाम् आमप्रत्ययोयस्माद्विहितः तस्यात्मनेप

अश्वयिषत् श्वयतेर्णौवृद्धभावोवाच्यः अश्वयीत् अश्वयिष्टां श्वयतेरिलोपः द्वित्वे ङिवावाच्यः अशिश्वत् अश्व

एधांचक्रे भसोर्नात्मनेपदं एधामास एधांबभूव इह

भ॰ दी॰ १८ दी तर्हि अनुप्रयुक्तस्वाहजन आत्मनेपदं एधांचक्रे भसोर्नात्मनेपदं एधामास एधांबभूव इह ऐ

एधिषीष्ट एधिता एधितारौ एधितारः एधितासे एधिष्यते ऐधिष्यत ऐधिष्येतां ऐधिष्यंत ऐ

धिष्ट ऐधिषातां ऐधिषत ईक्ष दर्शनांकनयोः ईक्षते ईक्षेत ईक्षतां ऐक्षत ईक्षांचक्रे ईक्षिषी

ष्ट ईक्षिता ईक्षिष्यते ऐक्षिष्यत ऐक्षिष्ट दद दाने ददते ददेत ददतां अददत धात्वदेशक्षांतेति

नैत्वस्य वलोपौ ददते ददाते ददिरे ददिषीष्ट ददिता ददिष्यते अददिष्यत अददिष्ट

षक्कगतौ नाम धातत्वादीति सूत्रेण सत्वाभावः षक्कते षक्केत षक्कतां अषक्कत षषक्के ष

क्किषीष्ट षक्किता षक्किष्यते अषक्किष्यत अषक्किष्ट अर्जगतौ स्थैर्ये च अर्जते अर्जेत

अर्जतां आर्जत नुगमी आभ्वोर्णादौ आनर्जे अर्जिषीष्ट अर्जिता अर्जिष्यते आर्जिष्यत

आर्जिष्ट षंजपरिष्वंगे सत्वं अुपिरंज दंशषंजषंजां स्वजते स्वजेत स्वजतां अस्वजत

सस्वंजे सस्वंजाते स्वंजतेर्णिदेर्वाकित्वं सस्वजे सस्वजाते सस्वजिरे स्वंक्षीष्ट चोःकुः स्वं

क्ता स्वंक्ष्यते अस्वंक्ष्यत झसात् अस्वंक्त अस्वंक्षातां अस्वंक्षत अस्वंक्थाः अस्वंक्षाथां। १८

अत्रंसध्वं अत्रंसिदि अत्रंसिद्वहि अत्रंसिद्महि त्रपूष् लज्जायां ऊपकारौकार्यार्थौ त्रप
ते त्रपेत त्रपतां अत्रपत तृफलभजत्रपश्चएत्वपूर्वलोपौ त्रेपे त्रेपाते त्रेपिरे [illegible] त्रेपा
थे त्रेपिध्वे त्रेपि [illegible] ऊदितोवा त्रपिषीष्ट त्रप्सीष्ट त्रपिता त्रप्ता त्रपिष्यते त्रप्स्यते
अत्रपिष्यत अत्रप्स्यत अत्रपिष्ट अत्रपिषातां अत्रपिषत अत्रप्त अत्रप्सातां
अत्रप्सत तिज निशाने क्षमायां च गुप्तिज्किद्भ्यः तितिक्षते तितिक्षेत तितिक्षतां अति
तिक्षत तितिक्षांचक्रे तितिक्षामास तितिक्षांबभूव तितिक्षिषीष्ट तितिक्षिता तितिक्षि
ष्यते अतितिक्षिष्यत अतितिक्षिष्ट गुप गोपन कुत्सनयोः जुगुप्सते जुगुप्सेत जु
गुप्सतां जुगुप्सांचक्रे जुगुप्सामास जुगुप्सांबभूव [illegible] जुगुप्सिषीष्ट जुगु अजुगुप्सत
प्सिता जुगुप्सिष्यते अजुगुप्सिष्यत अजुगुप्सिष्ट मान विचारणे सन्यतः हलादिः शेषः
सन्यतः अकारस्य इकारो भवति से परे मानादीनां पूर्वस्य दीर्घो वक्तव्यः मीमांसते
मीमांसेत मीमांसतां अमीमांसत मीमांसांचक्रे मीमांसामास मीमांसांबभूव मी

त्रेपिध्वे

२ जक्षानांजक्षचपाः ऋसानां २

मांसिषीष्ट मीमांसिता मीमांसिष्यते अमीमांसिष्यत अमीमांसिष्ट वधनिंदायां आदि
भ. जवानां खसेचपाः यस्से बीभत्सते बीभत्सेत बीभत्सतां अबीभत्सत बीभत्सांचक्रे बी
ह्री. भत्सामास बीभत्सांबभूव बीभत्सिषीष्ट बीभत्सिता बीभत्सिष्यते अबीभत्सिष्यत अबी
४५ भत्सिष्ट पन पण व्यवहारे स्तुतौ च आयः पणायते पणायेत पणायतां अपणायत
पणायांचक्रे पणायामास पणायांबभूव आयाभावपक्षे पेणे पेणाते पेणिरे पणायि
षीष्ट पणिषीष्ट पणायिता पणिता पणायिष्यते पणिष्यते अपणायिष्यत अपणिष्य
त अपणायिष्ट अपणिष्ट पनायते पनायेत पनायतां अपनायत पनायां
चक्रे पनायामास पनायांबभूव पेने पेनाते पेनिरे पनायिषीष्ट पनिषीष्ट पनायिता
पनिता पनायिष्यते पनिष्यते अपनायिष्यत अपनिष्यत अपनायिष्ट अपनिष्ट।
कमु कांतौ कर्मेस्वार्थे णिङ्प्रत्ययो वाच्यः हृहिःसधातुः ते अपुगणयादेशौ कामयते ४५
कामयेत कामयतां अकामयत कामयांचक्रे कामयामास कामयांबभूव अमयि

वा चकमे कामयिषीष्ट कमिषीष्ट कामयिता कमिता कामयिष्यते कमिष्यते अकाम
यिष्यत अकमिष्यत अकामितन इति स्थिते णेरङ्हिक्रमंताह्वातोर्भ्रतेर्थेअङ्प्रत्ययो
भवति दिवादिपरः सेरपवादः धातोर्ण्यहित्वं णेः इडौदिवर्जिते अनपिविषये णेर्लोपो मा२
भवति ह्रस्वः ङ्कुरोऽङ्गः अङि लघोर्ह्रस्व उपधायाः अङि सति उपधाया ह्रस्वो भवति द्वि
र्वसंबंधिनो अकारस्य चेकारो भवति लघुनि धात्वक्षरे परे लघोर्दीर्घः अङि सति ह्रस्वा
देर्लघोः पूर्वस्य दीर्घो भवति लघुनि धात्वक्षरे परे अचीकमत अचीकमेतां अचीक
मंत णेरभावपक्षे कमेरङ् द्वित्वे चाचोऽन्तत्वाभावान्न दीर्घेकारौ अचकमत अय
गतौ अयतेः पराएर्वः अयतावुपसर्गस्य [illegible] रेफस्य लत्वं वाच्यं पला
यते अयते अयेत अयतां आयत अयांचक्रे अयामास अयांबभूव अयिषीष्ट।
अयिता अयिष्यते आयिष्यत आयिष्ट आयिषातां आयिषत आयिष्ठाः आयिषा।
थां अद्बसेटो हलादेरिति आयिढ्वं आयिध्वं आयिषि आयिष्वहि आयिष्महि दय

म· ही· २०

दानहिंसागतिर्याचनेषु दयते दयेत दयतां अदयत दयांचक्रे दयामास दयांब
भूव दयिषीष्ट दयिता दयिष्यते अदयिष्यत अदयिष्ट घट चेष्टायां घटते घटेत
घटतां अघटत जघटे घटिषीष्ट घटिता घटिष्यते अघटिष्यत अघटिष्ट ईह चे
ष्टायां ईहते ईहेत ईहतां ऐहत ईहांचक्रे ईहामास ईहांबभूव ईहिषीष्ट ईहिता ई
हिष्यते ऐहिष्यत ऐहिष्ट काशृ दीप्तौ काशते काशेत काशतां अकाशत कृहो
स्तुः चकाशे काशिषीष्ट काशिता काशिष्यते अकाशिष्यत अकाशिष्ट कासृ शब्द
कुत्सायां कासते कासेत कासतां अकासत कासांचक्रे कासामास कासांबभू
व कासिषीष्ट कासिता कासिष्यते अकासिष्यत अकासिष्ट षेवृ सेवने सेवते सेवेत सेवतां
असेवत सिषेवे सेविषीष्ट सेविता सेविष्यते असेविष्यत असेविष्ट गाङ् गतौ गाते गाते
सवर्णेदीर्घेकृते आकारत्वादातोलोदनतः गाते गासे गाथे गाध्वे गे एवहे गावहे गामहे
गेत गेयातां गेरन् गातां गातां गातां अगात कृहोस्तुः जगे जगाते जगिरे गासीष्ट गाता २०
अगातांस्मा गात१

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गास्यते अगास्यत अगास्त अगासातां अगासत रुङ् गतौ भाषणे च रवते रवेत
रवतां अरवत अरवेतां अरवंत अरवथाः अरवेथां अरवध्वं अरवे अरवावहे
कृते३ अरवामहे द्वित्वे अनेकस्वरत्वात् संयोगपूर्वत्वाच्च उकारस्य वत्वे प्राप्ते नामन्यो वा
अनपि विषये उकारस्य वत्वं न भवति ततः उवे व भवति रुरुवे रुरुवाते रुरुवि
रे रुरुविषे रुरुवाथे रुरुविध्वे रुरुविवहे रुरुविमहे रविषीष्ट रविता रविष्यते
अरविष्यत अरविष्ट देङ् पालने दयते दयेत दयतां अदयत दयते एणिदे
दिग्यादेशो द्वित्वाभावश्च वक्तव्यः दिग्ये संध्यक्षराणामा दासीष्ट दाता दास्यते अ
दास्यत दाधास्वाना मित्वं से ङित् आत्मनेपदे वा चेति ङित्वात् गुणः लोपो ह्रस्वात् ऋसे
धातु ह्रस्वात् उत्तरस्य से लोपो भवति ऋसे परे अदित अदिषातां अदिषत अदिथाः
अदिषाथां अदिध्वं अदिह्वे डीङ् विहायसा गतौ डयते डयेत डयतां अडयत ।
डिड्ये डयिषीष्ट डयिता डयिष्यते अडयिष्यत अडयिष्ट द्युत द्योतने द्योतते द्योते

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

त द्योततां अद्योतत द्युते ईर्वस्य संप्रसारणं वक्तव्यः दिद्युते द्योतिषीष्ट द्योतिता द्यो
तिष्यते अद्योतिष्यत अद्योतिष्ट । द्युतादिभ्यो लुङि वा परस्मैपदं वाच्यं लित्पुषादेरङ्
अद्युतत वृतु वर्त्तने वर्तते वर्तेत वर्ततां अवर्त्तत रः ववृते वर्त्तिषीष्ट वर्तिता व
र्त्तिष्यते अवर्त्तिष्यत वृद्भ्यः स्यसयोर्वा यमनिट्त्वं च वृत वृधु शृधु स्यंदू कृपू पते वृ
तादयः वर्त्स्यति अवर्त्स्यत अवर्तिष्ट परस्मैपदपक्षे लित्पुषादेरङ् अवृतत् वृ
धुङ् वृद्धौ वर्द्धते वर्द्धेत वर्द्धतां अवर्द्धत रः ववृधे वर्द्धिषीष्ट वर्द्धिता वर्द्धिष्यते
भर्त्स्यति अवर्द्धिष्यत अभर्त्स्यत अवर्द्धिष्ट अवृधत् शृधुङ् पर्दने शर्द्धते शर्द्धे
त शर्द्धतां अशर्द्धत शशृधे शर्द्धिषीष्ट शर्द्धिता शर्द्धिष्यते अशर्द्धिष्यत शर्त्स्यति
अशर्त्स्यत् अशर्द्धिष्ट अशृधत् स्यंदू प्रस्रवणे स्यंदते स्यंदेत स्यंदतां अस्यंदत
सस्यंदे स्यंदिषीष्ट स्यंत्सीष्ट स्यंदिता स्यंत्ता स्यंदिष्यते स्यंत्स्यते स्यंत्स्यति अस्यंदिष्यत
अस्यंत्स्यत अस्यंत्स्यत् अस्यंदिष्ट अस्यंत्त पक्षे अस्यदत् कृपूसामर्थ्ये गुणः कृपे

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

योलः कृपेरेफस्यलोभवति अकारस्यल्ऋभवति कल्पते कल्पेत कल्पतां अकल्पत
चक्लृपे चक्लृपाते चक्लृपिरे चक्लृपिषे चक्लृपाथे चक्लृपिध्वे चक्लृपे चक्लृपिवहे च
क्लृपिमहे कल्पिषीष्ट इडभावपक्षे लिङ्सिचोरुपधागुणोनभवति लिङ्सिचोरनिटोपरतः
क्लृप्सीष्ट कल्पिता कल्प्ता ऊदितोवा कल्पिष्यते कल्प्स्यते कल्प्स्यति अकल्पिष्यत
अकल्प्स्यत अकल्प्स्यत् अकल्पिष्ट अक्लृप्त अक्लृप्साता अक्लृप्सत अक्लृपत
व्यथङ्ः भयचलनयोः व्यथते व्यथेत व्यथतां अव्यथत व्यथोऽणिदो सर्वस्य संप्रसा
रणं वाच्यं विव्यथे व्यथिषीष्ट व्यथिता व्यथिष्यते अव्यथिष्यत अव्यथिष्ट रमु क्रीडा
यां रमते रमेत रमतां अरमत रेमे रंसीष्ट रंता रंस्यते अरंस्यत अरंस्त अरं
सातां अरंसत व्याङ्परिभ्योरमः पंवि सूर्वः विरमति आदेतानामिटसकौ व्यरं
सीत् व्यरंसिष्टां ञित्वरा संभ्रमे त्वरते त्वरेत त्वरतां अत्वरत तत्वरे त्वरिषीष्ट त्व
रिता त्वरिष्यते अत्वरिष्यत अत्वरिष्ट अत्वरिढ्वं अत्वरिध्वं षह मर्षणे सहते
सहेत सहतां असहत सेहे सहिषीष्ट सहिता इडसहेति वेड् होढः तयोर्ढः।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. टी. २२

ढ्रलं ढिलोढलोपे दीर्घश्च सहिवहोरोदवर्णस्य सहिवहोरवर्णस्य ओकारो भवति ढकारे परे
सोढासे सहिष्यते असहिष्यत असहिष्ट इत्यात्मनेपदप्रक्रिया अथ उभयपदप्रक्रिया राजृ
दीप्तौ ऋकार ऋदित्कार्यार्थः राजति राजते राजेत् राजेत राजतु राजतां अराजत् अराज
त रराज फणादित्वादेत्वपूर्वलोपौ वा वा भवतो रेजतुः रराजतुः रेजे रराजे राज्यात् राजिषी रेजुः रराजुः ४
ष्ट राजिता राजिता राजिष्यति राजिष्यते अराजिष्यत् अराजिष्यत अराजीत् अराजिष्ट
खनु खनने खनति खनते खनेत् खनेत खनतु खनतां अखनत् अखनत चखा
न गमहनखने चख्नतुः चख्नुः चख्ने जनखनसनां क्ङिति ये आकारो वा वक्तव्यः खाया
त् खन्यात् खनिषीष्ट खनिता खनितासे खनिष्यति खनिष्यते अखनिष्यत् अखनि
ष्यत अखानीत् अखनिष्ट हृञ् हरणे हरति हरते हरेत् हरेत हरतु हरतां अहर
त् अहरत जहार जह्रे उः ऋकारस्य सिस्यादिनिवृत्तौ गुणो न भवति यादौ ह्रियात्
हृषीष्ट हर्ता हर्तासे हरतः स्यपः हरिष्यति हरिष्यते अहरिष्यत् अहरिष्यत अहार्षीत्
स्नायाफूस्वाजुसे अहृत अहृषातां दान आर्जवे यसे दीदांसति दीदांसते दीदांसेत्। २२

अहृषत। ग्रह्याः।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

दीदांसेत दीदांसत दीदांसतां अदीदांसत अदीदांसत दीदांसांचकार दीदांसांचक्रे दीदांसामास दीदांसांबभूव ॥१॥
दीदांस्यात् दीदांसिषीष्ट दीदांसिता दीदांसिष्यति दीदांसिष्यते अदीदांसिष्यत् अदीदां
सिष्यत अदीदांसीत् अदीदांसिष्ट शान् तेजने शीशांसति शीशांसते शीशांसेत् शी
शांसेत शीशांसत शीशांसतां अशीशांसत् अशीशांसत दानवत्प्रक्रिया भज सेवा
यां भजति भजते भजेत् भजेत भजत भजतां अभजत् अभजत बभाज तपाल भजेतेत्वा
एत्वाभ्यासलोपौ भेजतुः भेजुः भेजिथ बभक्थ भेजे भज्यात् भक्षीष्ट भक्तासे
भक्ष्यति भक्ष्यते अभक्ष्यत् अभक्ष्यत अभाक्षीत् अभक्त डुपचष् पाके डुकारषकारौ का अनुबंधौ
र्थौ पचति पचते पचेत् पचेत पचतु पचतां अपचत् अपचत पपाच पेचे प
प क्रौ ३ च्यात् पक्षीष्ट पक्तासे पक्ष्यति पक्ष्यते अपक्ष्यत् अपक्ष्यत अपाक्षीत् अपक्त अपक्षातां
अपक्षत श्रिञ् सेवायां श्रयति श्रयते श्रयेत् श्रयेत श्रयतु श्रयतां अश्रयत् अश्र
यत शिश्राय शिश्रियतुः शिश्रियुः शिश्रिये श्रीयात् श्रयिषीष्ट श्रयिता श्रयिष्यति श्र। श्रयितासे

म
हो.
२१

विष्यते अशिश्रियिषत् अशिश्रियिष्यत सन्धिदुडंसेरङ्-धातोर्हित्वंच अशिश्रियत् अशिश्रियत
त्विषदीप्तौ त्वेषति त्वेषते त्वेषेत् त्वेषेत त्वेषतु त्वेषतां अत्वेषत् अत्वेषत तित्वेष तिति
षे तिविष्यात् त्विक्षीष्ट त्वेष्टा त्वेष्टासे त्वेक्ष्यति त्वेक्ष्यते अत्वेक्ष्यत् अत्वेक्ष्यत हलन्तात्सक्
अत्विक्षत् अत्विक्षत सस्यात्मनेपदेस्वरे टेर्लोपोवाच्यः अत्विक्षातां अकारलोपे कृते आ
तेतोऽन्तः अत्विक्षत यज देवपूजासंगतिकरणदानेषु यजति यजते यजेत् यजे
त यजतु यजतां अयजत् अयजत णावादेसर्वस्यादि याज यज्ञांयवराणां स्मृतः संप्र
सारणंकिति ईजतुः ईजुः इयजिथ इयष्ठ ईज थुः ईज इयाज ईजिव ईजिम ईजे इज्यात्
यक्षीष्ट यष्टा यष्टासे यक्ष्यति यक्ष्यते अयक्ष्यत् अयक्ष्यत अयाक्षीत् अयाष्टां अयष्ट
ध्वेचसेर्लोपः षत्वषोडः श्रुत्वे अयड्ढं डुवप्बीजसंताने डुइति वपति वपते वपेत् वपेत
वपतु वपतां अवपत् अवपत उवाप ऊपतुः ऊपुः उवपिथ उवप्थ ऊपे उप्यात् वप्सीष्ट
वप्ता वप्स्यति वप्स्यते अवप्स्यत् अवप्स्यत अवाप्सीत् अवाप्तां अवप्त वहप्रापणे वह २१

ति वहते वहेत वहेत वहतु वहतां अवहत अवहत उवाह ऊहतुः ऊहुः उव
हिथ सोढः तथोर्धः ढत्वं ढिढो लोपो दीर्घस्य सहिवहोरोदवर्णस्य उवोढ ऊहथुः ऊह
उवाह ऊहिव ऊहिम ऊहे ऊह्यात् वक्षीष्ट वोढा वोढा से वक्ष्यति वक्ष्यते अवक्ष्यत अ
वक्ष्यत अवाक्षीत् अवोढां अवोढ अवक्षातां वेञ् तन्तुसंताने वयति वयते वयेत् वयेत
वयतु वयतां अवयत् अवयत वेञो णलादौ संप्रसारणाभावो वा वाच्यः संध्यक्षरणाम् ववौ
ववतुः ववुः वविथ ववथुः वव ववौ व विव वविम ववे वेञो वय णलादौ वा वक्तव्यः उ
वाय ग्रहां क्ङिति च ग्रहादीनां संप्रसारणं भवति क्ङिति च परे यकारस्य संप्रसारणं
निषेधः ऊयतुः ऊयुः उवयिथ ऊयथुः ऊय उवाय ऊयिव ऊयिम ऊये ऊयाते वयो
यस्य किति णलादौ वो वा वक्तव्यः ऊवतुः ऊवुः ऊयात् वासीष्ट वाता वातासे वास्यति वा
स्यते अवास्यत् अवास्यत अवास्यतं अवासिष्टां अवास्त व्येञ् संवरणे व्ययति व
यते व्ययेत् व्ययेत व्ययतु व्ययतां अव्ययत् अव्ययत व्येञो णलादौ नात्वं विव्याय विव्य

अवासी तृ२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ टी॰ २५

नः विव्युः विव्ययिथ विव्येथ वीयात् व्यासीष्ट व्याता व्यातासे व्यास्यति व्यास्यते अव्यास्यत्
अव्यास्यत अव्यासीत् अव्यासिष्ट अव्यास्त ह्वेञ् स्पर्द्धायां ह्वयति ह्वयते ह्वयेत् ह्वयेत ह्व
यतु ह्वयतां अह्वयत् अह्वयत ह्विरुक्तस्य ह्वयतेः संप्रसारणं वक्तव्यं जुहाव जुहुवतुः
जुहुवुः जुहुविथ जुहोथ जुहुवथुः जुहुव जुहाव जुहुविव जुहुविम जुहुवे जुहुवाते
जुहुविरे हूयात् ह्वासीष्ट ह्वासीयास्तां अह्वत् अह्वतां अह्वन् अह्वः अह्वतं अह्वत अह्वं
अह्वाव अह्वाम लिपिसिचिह्वयतीनामात्मनेपदेसेरङ्वावाच्यः अह्वत अह्वास्त अ
ह्वासातां अह्वासत इत्युभयपदप्रक्रिया इत्यद्विकरणाभ्वादयोधातवः इदानीं
लुग्विकरणादद्यादेर्गणात्कर्म्मरितिवादयोवर्ण्यन्ते अद् भक्षणे अपअदादेर्लुक् अदा
देर्गणाद्वुत्पन्नस्यापोलुग्भवति खमेचपाठमानां अत्ति अत्तः अदंति अत्सि अत्थः अत्थ
अद्मि अद्वः अद्मः अद्यात् अत्तु अत्तात् अत्तां अदंतु ठसाहिर्हेः ठसाद्युत्तरस्यहेर्हिर्भ
वति अद्धि अत्तात् अत्तं अत्त अदानि अदाव अदाम अदादिसोरङ्गानामोवक्तव्यः आ २५

द्वाता [illegible] द्वातासे द्वास्यति द्वास्यते अद्वास्यत्
[illegible]

हत् आत्तो आदन् आदः आत्ते आम आदं आद्व आम सिसयोर्देह्लणादौ वावक्त
व्यः गमोस्वरे खसेचपाः हसादेःघः जदतुः जदुः अत्यर्त्तिँध्यतीनांयपिनित्यमिड्य घ२
जघास टादेशः जघसिथ जक्षथुः जक्ष जघास जक्षिव जक्षिम आद आदतुः आदुः आदिथ
आदथुः आद आद आदिव आदिम अत्स्यत् अत्ता अत्स्यति आत्स्यत् ल्दित्वादङ्
अघसत् अघसतां अघसन् स्ना भक्षणे स्नाति स्नातः स्नांति स्नायात् स्नायातां स्नायुः
स्नाग्नुः६ स्नात स्नातात् स्नातौ स्नांत अस्नात् अस्नातां आदेलविदहियामनुस्वा वक्तव्यः उस्नालोपः
अस्नान् अस्नुः पस्नौ पस्नतुः पस्नुः पस्निथ पस्नाथ स्नायात् स्नेयात् स्नाता स्नास्यति
अस्नास्यत् अस्नासीत् अस्नासिष्टां अस्नासिषुः मामाने माति मायात् मातु अमात्
अमातां अमान् अमुः ममौ दादेरे मेयात् माता मास्यति अमास्यत् अमासीत् याप्रा
पणे याति यायात् यातु अयात् ययौ यायात् याता यास्यति अयास्यत् अयासीत् ।
वागतिगंधनयोः वाति वायात् वातु अवात् ववौ वायात् वाता वास्यति अवास्यत् अ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. वासीत् रादाने राति रायात् रात् अरात् ररौ रायात् राता रास्यति अरास्यत् अरासीत् ला
ही. दानग्रहणायोः लाति लायात् लात् अलात् ललौ लायात् लाता लास्यति अलास्यत्
२५ अलासीत् द्राकुत्सायांगतौच द्राति द्रायात् द्रात् अद्रात् दद्रौ द्रायात् द्राता द्रास्यति अद्रेयात् ३॥
द्रास्यत् अद्रासीत् ख्याप्रकथने ख्याति ख्यायात् ख्यात् अख्यात् चख्यौ ख्यायात् ख्येया
त् ख्याता ख्यास्यति अख्यास्यत् अख्यासीत् अस्यतिवक्तीत्यङ् आतोनपि अख्यत् पा
रक्षणे पाति पायात् पात् पातो अपात् पपौ पायात् पाता पास्यति अपास्यत् अपा
सीत् भादीप्तौ भाति भायात् भात् अभात् बभौ भयात् भाता भास्यति अभास्यत्
अभासीत् स्नाशौचे आदेष्णः स्नः एास्पन स्नाति स्नायात् स्नात् अस्नात् सस्नौ स्ना
यात् स्नेयात् स्नाता स्नास्यति अस्नास्यत् अस्नासीत् वशकांतौ षत्वं ढत्वं वहिग्रहां
क्ङितिच उष्टः उशंति षत्वं षढोःकस्से वक्षि उष्ठः उष्ठ वश्मि उश्वः उश्मः उश्यात्
उश्यातां उश्युः वष्टु उष्टात् उष्टां उशंतु उड्ढि उष्टात् उष्टं उष्ट वशानि वशाव व २५

शास दिस्योर्हसात् हसाद्दुत्तरयोर्दिधसिधि इत्येतयोर्लोपो भवति षत्वं षोडः वावसाने अ
वट् अवड् संप्रसारणं अडागमौ उशो औशो औशौ औष्टां औशान् अवट् अवड् औष्टं औष्ट
अवशं औश्व औश्म उवाश ऊशतुः ऊशुः उवशिथ ऊशथुः ऊश उवाश
ऊशिव ऊशिम उश्यात् उश्यास्तां उश्यासुः वशिता वशिष्यति अवशिष्यत् अवाशी
त् अवशीत् हन हिंसागत्योः हेति लोपस्त्वनुदात्तो अनुदात्तानांतनादीनां च अम
स्य लोपो भवति किति ङिति तिङसे परे रमियमिनमीहेति रमुदात्तागमिमेमिः तत्र हंते
एभ्रदि एइत्युक्त्वा एव वन्नवमस्तनादयः १ हतः गमांस्वरे हनोघ्न हेतेङीतो हकारस्यघ
त्वं भवति अव्यवधाने नकारव्यवधाने ञ्णिति च परे घ्नेति हेसि हथः हथ हान्मि ह
न्वः हन्मः हन्यात् हंतु हतात् हतां घ्नंतु जहि धि शाधि हेतेर्जादिशाह्रो ले रे धिशाह्
शास्तेश्चाधिशाहो निपात्यते हि विषये जहि हतात् हत हत हनानि हनावः हनामः अ
हन् अहतां अघ्नन् अहन् अहतं अहत अहनं अहन्व अहन्म हनोघ्नेरतिघ्नः।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

जघान जघ्नतुः जघ्नुः ह्निरुक्तस्य हंतेर्कुत्वं वाच्यं जघनिथ जघंथ जघ्नथुः जघ्न जघान
जघन जघ्निव जघ्निम हंतेः स्याशीर्यादायोर्वधादेशो वा वः वध्यात् वध्यास्तां वध्यासुः
वध्याः वध्यास्तं वध्यास्तं वध्यासं वध्यास्व वध्यास्म हंता हंतारौ हंतारः स्यतासीलृ
लुटो हन्तःस्यपः हनिष्यति हनिष्यतः हनिष्यंति अहनिष्यत् अहनिष्यतां अहनिष्यत्
ननिवधोर्नेड्हिः अवधीत् अवधिषां अवधिषुः अवधीः अवधिष्टं अवधिष्ट अ
वधिषं अवधिष्व अवधिष्म युमिश्रणामिश्रणयोः युणाः डोशे डोकारस्य डोकारादेशो भ
वति पितितस्मिअवादौ विषये उतुरुणउस्त्वभ्याई वा यौति यवीति युतः युवंति यौषि यवी
षि युथः युथ यौमि यवीमि युवः युमः युयात् यौतु यवीतु युतात् युतं युवंतु युहि
युतात् युतं युत यवानि यवाव यवाम अयौत् अयवीत् अयुतां अयुवन् अयौः अ
यवीः अयुतं अयुत अयुवं अयुम युयाव युयुवतुः युयुवुः युयविथ युयात् यविता
यविष्यति अयविष्यत् अयावीत् अयाविष्टां रुशब्दे रौति रवीति रुतः रुवंति रुयात् २६

अयुव:२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

रौतु रवीतु रुतात् अरौत् अरवीत् रुराव रूयात् रुङुतत्र धातूनां णवादिं विना इडे
ति केचित् रविता रोता रविष्यति रोष्यति अरविष्यत् अरोष्यत् अरावीत् अरौषीत्।
द्रु गतौ भ्वादिकः द्रवति द्रवेत् द्रवतु अद्रवत् दुद्राव द्रूयात् द्रविता द्रोता द्रविष्यति
द्रोष्यति अद्रविष्यत् अद्रोष्यत् अद्रावीत् अद्रौषीत् णु स्तुतौ आदेर्णः स्नः नौति न
वीति नुतः नुवंति नुयात् नौतु नवीतु नुतात् अनौत् अनवीत् नुनाव नूयात् नवि
ता नोता नविष्यति नोष्यति अनविष्यत् अनोष्यत् अनावीत् अनौषीत् टुक्षु शब्दे टुर
त्संज्ञकः क्षौति क्षुयात् क्षौतु अक्षौत् चुक्षाव क्षूयात् क्षविता क्षविष्यति अक्षविष्यत्
अक्षावीत् क्ष्णु तेजने क्ष्णौति क्ष्णुयात् क्ष्णौतु अक्ष्णौत् चुक्ष्णाव क्ष्णूयात् क्ष्णविता क्ष्ण
विष्यति अक्ष्णविष्यत् अक्ष्णावीत् स्नु प्रस्रवणे स्नौति स्नुयात् स्नौतु अस्नौत् सुस्नाव
स्नूयात् स्नविता स्नविष्यति अस्नविष्यत् अस्नावीत् इण् गतौ एति इतः इणः
क्ङिति स्वरे यो वक्तव्यः यंति एषि इथः इथ एमि इवः इमः इयात् इयातां इयुः एतु इ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ मात् इतो येत इदि इतात् इतं इत अयानि अयाव अयाम अडागमहर्या ऐत् ऐतां आयन्
ही॰ ऐः ऐतं ऐत आयं ऐव ऐम हित्वंह्वाहिः असवर्णोस्वरे इतिइय् इयाय इणःकितिणादीर्घ
२३ स्यादीर्घोवक्तव्यः ईयतुः ईयुः इययिथ इयेथ ईयथुः ईय इयाय ईयिव ईयिम ये ईया
त् एता एष्यति ऐष्यत् दादेः ये इणः सिलोपेगावक्तव्यः अगात् अगातां अगुः अगाः
इकःस्मरणे इति कावधूपसर्गेतोनव्यभिचरतः अध्येति अधीतः अधियंति अधीयात्
व॰६ अध्येतु अध्यैत् अधीयां अधीयात् अध्येता अध्येष्यति अध्यैष्यत् इणवदिकवक्तव्यः
अध्यगात् विद्ज्ञाने वेत्ति वित्तः विदंति वेत्सि वित्थः वित्थ वेद्मि विद्वः विद्मः विदो
नवानोत्यादीनां णवादिर्नवकोवा विद्गतरे यां तिवादीनां णवादिर्नवकोवाभवति वेद वि
दतुः विदुः वेत्थ विदथुः विद वेद विद्व विद्म विद्यात् वेत्तु वित्तात् वित्तां विदंतु जस्सा
हिर्धिः विद्धि वित्तात् वित्तं वित्त विदानि विदाव विदाम दिस्योर्हसात् अवेत् अवित्तां अ २२
विदुरवा अविदन् अविदुः दः सः दकारस्यवासकारोभवतिसिपविषये अवेः अवेत्

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

अवेद् अविन्तं अविन्त अवेदं अविद्व अविद्म विवेद विविदतुः विविदुः विवेदिथ वि
विदथुः विविद विवेद विविदिव विविदिम पक्षे आम् आमि विदेर्नगुणः विदांचकार
विदामास विदांबभूव विद्यात् वेदिता वेदिष्यति अवेदिष्यत् अवेदीत् अस् भुवि अस्ति
नमसोरस्य नमइत्येतस्य विकरणस्य अस्भुवीति धातोरकारस्य लोपो भवति किति ङि-
ति परे स्तः संति सिसः अस्तेः सकारस्य लोपो भवति सि परे असि स्थः स्थ अस्मि स्वः
स्मः स्यात् स्यातां स्युः अस्तु स्तात् स्तां संतु जसेधिश्चाधिः एधि स्तात् स्तं स्त असा
नि असाव असाम अस्तेरीट् अस्तेः परयोर्दिस्योरीडागमो भवति रात्सस्य रेफादु-
त्तरस्य सस्यैव लोपो भवति नान्यस्य नमसोः सेत्यस्य अट्प्रति असिद्धत्वं वक्तव्यं आ
सीत् आस्तां आसन् आसीः आस्तं आस्त आसं आस्व आस्म अस्तेरनपि भूवक्त-
व्यः बभूवेत्यादि मृजू शुद्धौ मृजेर्वृद्धिः पिति मृजेः पिति परे वृद्धिर्भवति किति ङि-
ति स्वरे वा षत्वं मार्ष्टि मृष्टः मृजंति मार्जंति मार्क्षि मृष्ठः मृष्ठ मार्ज्मि मृज्वः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ०
ही०
२८
ममृजतुः
ममृजुः
ममृजिथ

मृज्मः मृज्यात् मार्ष्टु मृष्टात् मृष्टं मृजेत् मार्जेत् कस्माद्विर्हे यत्वघोडः मृड्ढि मृ
ष्टात् मृष्टं मृष्ट मार्जानि मार्जाव मार्जाम अमार्ट् अमार्ड् अमृष्टां अमृजन् अ
मार्जन् अमार्ट् अमार्ड् अमृष्टं॥ अमृष्ट अमार्ज्म अमृज्व अमृज्म ममार्ज ममा
र्जतुः ममार्जुः ममार्जिथ मृज्यात् मार्जिता मार्ष्टा मार्ष्टा मार्जिष्यति मार्क्ष्यति मार्क्ष्य
ति अमार्जिष्यत् अमार्क्ष्यत् अमार्क्षात् अमार्जीत् अमार्क्षीत् इत्यादि मृजिकवित्या
दात् आम्नावीत् वचू परिभाषणे वक्ति वक्तः नहि वचिरंतिपरः प्रयोक्तव्यः इति
भाष्ये शिष्टैरप्रयुज्यमानत्वात् ततस्तत्स्थाने वदंति इति प्रयोक्तव्यः वक्षि वक्थः
वक्थ वच्मि वच्वः वच्मः वच्यात् वक्तु वक्तात् वक्तां वदेत् वग्धि अवक् अवग्॥
अवक्तां अवचन् अवक् अवग् अवक्तं अवक्त अवचं अवच्व अवच्म एवादिष्वपि
स उवाच यजादियवराणां ऊचतुः ऊचुः उवचिथ उवक्थ उच्यात् वक्ता वक्ष्यति
अवक्ष्यत् अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् प्रविपरेवचेरुमागमो वक्तव्यः उम् अवोचत् अवोचतां

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

अवोचन् रुदिर् अश्रुविमोचने रुदादेः पञ्चभ्यः सार्वधातुके वलादौ परस्मैपदे इडागमः ...

अवोचन् रुदिर् अश्रुविमोचने रुदादेश्चतुर्णां सार्वधातुके वलादेः रुदादेः परस्य तिवादिचतुर्णां
मध्ये हकारवमादेः प्रत्ययस्य इड् भवति रोदिति स्वपिति श्वसिति प्राणिति
जक्षिति श्वैव विज्ञेयो रुदादिः पंचको गणः १ रोदिति रुदितः रुदंति रोदिषि रुदिथः
रुदिथ रोदिमि रुदिवः रुदिमः रुद्यात् रोदितु रुदितात् रुदिताम् [illegible] रुदं
तु रुदिहि रुदितात् रुदितं रुदित रोदानि रोदाव रोदाम रुदादेर्दिस्योरीडुदैौ
वक्तव्यौ अरोदीत् २ अरोदत् अरुदितां अरुदन् अरोदीः अरोदः अरुदितं
अरुदित अरोदं अरुदिव अरुदिम रुरोद रुरुदतुः रुरुदुः रुरोदिथ [illegible]
[illegible] रुरुदिथ रुरुदथुः रुरुद रुरोद रुद्यात् रोदिता रोदिष्यति । रुरुदिव
अरोदिष्यत् अरोदीत् इरितो वा अरुदत् ञिष्वप् शयने ञिरत् स्वपिति स्व। रुरुदिम
प्यात् स्वपितु अस्वपीत् अस्वपत् संप्रसारणे सुष्वाप सुषुपतुः सुषुपुः सुष्वपि
थ सुष्वप्थ सुप्यात् स्वप्ता स्वप्सु स्वप्स्यति अस्वप्स्यत् अस्वाप्सीत् अस्वाप्सां अ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

श्वासुः श्वस प्राणने श्वसिति श्वस्यात् श्वसितु अश्वसीत् अश्वसत् अश्वसितां अश्व
भ॰ सन् शश्वास शश्वसतुः शश्वसुः श्वस्यात् श्वसिता श्वसिष्यति अश्वासिष्यत् श्वसित
ह्री॰ ह्म्योतिवृद्ध्यभावः अश्वसीत् अन प्राणने अनितिप्रवृद्धेः उपसर्गस्थनिमित्तादति
२५ तेनेस्यणत्ववाच्यं प्राणिति अन्यात् अनितु आनीत् आनत् आन आनतुः आनुः
अन्यात् अनिता अनिष्यति आनिष्यत् आनीत् जक्ष भक्षहसनयोः जक्षिति जक्षि
तः जक्षादेरंतोदन्तडत्स जक्ष जाग्रद्दरिद्राशास् चकास्भ्यः परस्यांतो अत् अनडत् चभ६
वति जक्षति जक्षिषि जक्ष्यात् जक्षितु अजक्षीत् अजक्षत् जजक्ष जजक्षतुः जजक्षुः
जक्ष्यात् जक्षिता जक्षिष्यति अजक्षिष्यत् अजक्षीत् जागृ निद्राक्षये जागर्त्ति जागृतः
जाग्रति जागृयात् जागर्त्तु जागृतात् जागृतां जाग्रतु जागृहि जागृतात् जागृतं जा
गृत जागराणि जागराव जागराम गुणः दिस्योर्ईसात् सोर्विसर्गः अजागः अजा
गृतां उसिपरेधातोर्गुणोवक्तव्यः अजागरुः अजागः अजागृतं अजागृत अजा २५

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गरं अजागरव अजागरम जजागार जागर्त्तेः क्विति गुणोवक्तव्यः जजागरतुः जजाग
रुः जजागरिथ जजागरथुः जजागर जजागार जजागरिव जजागरिम विदपद्यो
म जागरांचकार जागरामास जागरांबभूव जागर्यात् जागरिता जागरिष्यति अजाग
रिष्यत् स्यंतक्षणेतिनवृद्धिः अजागरीत् दरिद्रा दुर्गतौ दरिद्राति दरिद्रातेरिद्रालोप
श्चक्ङिति दरिद्रातेराल्लोपोभवतिक्ङिति स्वरे परे इकारश्चक्ङिति हसे परे दरिद्रितः द
रिद्रति दरिद्रासि दरिद्रिथः दरिद्रिथ दरिद्रामि दरिद्रिव दरिद्रिम दरिद्रियात्
दरिद्रातु दरिद्रितात् दरिद्रितां दरिद्रतु दरिद्रिहि दरिद्रितात् दरिद्रितं दरिद्रित
अदरिद्रात् अ दरिद्राणि दरिद्रिव दरिद्रिम् वुणास्युहोफित्वाद्दरिद्रातेरनप्यालोपोवाच्योल्लुङिवा
दरिद्रतां अद अदरिद्रोत् दरिद्रौ दरिद्रतुः दरिद्रुः दरिद्रिथ पत्येआम् दरिद्रांचकार दरिद्र्यात् दरिद्रांमास
रिद्रुः अदरि दरिद्रिता दरिद्रिष्यति दरिद्रिष्यतः दरिद्रिष्यंति अदरिद्रिष्यत् अदरिद्रीत् अदरि दरिद्रांबभूव
द्राः अदरिद्रि ते अदरिद्रितं द्रिष्टां अदरिद्रिशुः पक्षे दरिद्रासीत् शास अनुशिष्टौ शास्ति शासितः शासेरा।
अदरिद्र अदरिद्रिव अदरिद्रिम ३॥ २ अ॥ २ २

ति

कारस्येकारोभवतिकिङि-तिहसेऽरि-चपरे षसादेःषः शिष्टः शासति शास्सिशिष्ठः शिष्ट

सा. कौ. २०

शास्मि शिष्वः शिष्मः शिष्यात् शास्तु शिष्टात् शिष्टां शासतु जदेधिशाधि शाधि शिष्टात्

शिष्टं शिष्ट शासानि शासाव शासाम दिविसस्यतःसिपिवा दिपिपरेसकारस्यतकारोभव

ति सिपिवाभवति अशात् अशिष्टां अशासुः अशात् अशीः अशिष्टं अशिष्ट अशासं

अशिष्व अशिष्म शशास शशासतुः शशासुः शिष्यात् शासिता शासिष्यति अशासि

ष्यत् लित्पुषादेरङ्-अशिषत् चकासृदीप्तौ चकास्ति चकास्तः चकासति चकास्यात्

चकास्तु चकास्तात् चकास्तां चकासतु कसाद्धिर्धिः धेसलोपोवाच्यः चकाधि चकास्ता

त् चकासे चकास्त चकासानि चकासाव चकासाम अचकात् अचकास्तां अचकासुः

अचकात् अचकाः कासादित्वादाम् चकासांचकार चकास्यात् चकासिता चकासिष्य

ति अचकासिष्यत् अचकासीत् इतिपरस्मैपदप्रक्रिया अथात्मनेपदप्रक्रिया ॥ॐ॥

चक्षिङ्-व्यक्तायांवाचि इकारोङ्कारश्चार्थः स्कोरादयोश्च संयोगाद्योसकारककारयोर्लोपो २०

भवति धुत्वं चष्टे चक्षाते आतोलोदनतः चक्षते चक्षे चक्षाथे चड्ढे चक्षे चक्ष्वहे च
क्ष्महे चक्षीत चष्टां अचष्ट अचक्षातां अचक्षत चचक्षे चक्षिङोऽनपि ख्याञ् एण
दौ वा वक्तव्यः जित्वादुभयपदं चख्यौ चख्यतुः चख्युः चख्ये चख्याते ख्यायात् ख्येया
त् ख्यासीष्ट ख्याता ख्यातासे ख्यास्यति ख्यास्यते अख्यास्यत् अख्यास्यत अस्यतिव।
क्तीत्यङ्· अख्यात् अख्यतः ईड स्तुतौ खसेचपाकस्मानां छुभिछुः ईट्टे ईडाते ईडी
षोः सेध्वेरिड्वक्तव्यः ईडिषे ईडाथे ईडिध्वे ईडे ईड्वहे ईड्महे ईडीत ईट्टां ऐ
ट् ईडांचक्रे ईडिषीष्ट ईडिता ईडिष्यते ऐडिष्यत ऐडिष्ट ईश ऐश्वर्ये ईष्टे ईशाते
ईशते ईशिषे ईशीत ईष्टां ऐष्ट ईशांचक्रे ईशिषीष्ट ईशिता ईशिष्यते ऐशिष्यत
ऐशिष्ट ईर गतौ कम्पने च ईर्त्ते ईरीत ईर्त्तां ऐर्त्त ईरांचक्रे इत्यादि ईरिषीष्ट ईरि
तासे ईरिष्यते ऐरिष्यत ऐरिष्ट णिसि चुम्बने निंस्ते निंसाते निंसीत निंस्तां अ
निंस्त प्रणिंस्ते निनिंसे निंसिषीष्ट निंसिता निंसिष्यते अनिंसिष्यत अनिंसिष्ट

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

णिजिर्शुद्धौ निंक्ते निञ्जाते निंक्ते निनिंजे शिजि अव्यक्तेशब्दे शिशिञ्जे शिंक्ते शिञ्जीत।
शिङ्क्ते आसउपवेशने आस्ते आसीत आस्तां आस्त कासादित्वादाम् आसांचक्रे
आसिषीष्ट आसिता आसिष्यते आसिष्यत आसिष्ट वस आच्छादने वस्ते वसीत
वस्तां अवस्त ववसे वसिषीष्ट वसिता वसिष्यते अवसिष्यत अवसिष्ट षूङ्
प्राणिगर्भविमोचने सूते सुवीत सूतां सुवोपिगुणाभावोवाच्यः सुवै सुवाव
है सुवामहै असूत सुषुवे सूयतीतिवेट् सविषीष्ट सोषीष्ट सविता सोता
सविष्यते सोष्यते असविष्यत असोष्यत असविष्ट असोष्ट शीङ् स्वपने शी
ङः शीङःसर्वत्रगुणोभवत्यपिविषये शेते शयाते शीङोंतोरुट् शीङः पर
स्यांतइत्येतस्यरुडागमोभवति शेरते शयीत शेतां शयातां शेरतां अशेत
अशयातां अशेरत शिश्ये शिश्याते शिश्यिरे शयिषीष्ट शयिता शयिष्यते
शयिष्येते अशयिष्यत अशयिष्ट इङ् अध्ययने अधिपूर्वः अधीते अधी

याते अधीयते अधीयीत अधीयीयातां अधीयीरन् अधीतां अधैत इयादे
शेऌतेपक्षादडागमद्वयं अधैयातां अधैयत इङोण्यादौगावाच्यः अधिजगे
अधेषीष्ट अधेता अध्येष्यते इङोवागीसोल्ट्ङिचतत्परस्यप्रत्ययस्यङित्वं
वाच्यं अध्यगीष्यत अध्यैष्यत अध्यगीष्ट अध्यगीषातां अध्यगीष्यत अध्यै
ष्ट अध्यैष्यातां अध्यैषत इत्यात्मनेपदप्रक्रिया अथोभयपदप्रक्रिया ॥ द्वि
षअप्रीतौ अकारोभयपदार्थः द्वेष्टि द्विष्टे द्विष्यात् द्विषीत द्वेष्टु द्विष्टां अद्वे
ट् अद्वेड् अद्विष्टां अद्विषुः अद्विषन् अद्विष्टा दिद्वेष दिद्विषे द्विष्यात् द्विक्षीष्टा
द्वेष्टा द्वेष्टासे द्वेक्ष्यति द्वेक्ष्यते अद्वेक्ष्यत् अद्वेक्ष्यत द्वसघोतात्सक् अद्विक्षत् अ
द्विक्षत क्सिलोपः अद्विक्षातां अद्विक्षत दुहप्रपूरणे दादेर्घः दोग्धि दुग्धः दु
हेति धोक्षि दुग्धः दुग्ध दोग्धिः दुहुः दुग्धः दुग्धे दुह्यात् दुहीत दोग्धु दु
ग्धात् दुग्धो दुहंतु हकारस्यककित्झषांतरभावोवाच्यः दुग्धि दुग्धां ॥

भ. दुहातां दुहतां अधोग अधोक् अदुग्ध दुहीत दुदुहे दुह्यात् धुक्षीष्ट दोग्धा दोग्धा
ही. से धोक्ष्यति धोक्ष्यते अधोक्ष्यत् अधोक्ष्यत अधुक्षत् अधुक्षत दिह उपचये देग्धि दि
३२ ग्धः दिहंति दिग्धे दिह्यात् दिहीत देग्धु दिग्धां अधेक् अ[illegible] दिग्धां अ[illegible]ग्ध दि दि
दिहे दिह्यात् धिक्षीष्ट देग्धा देग्धासे धेक्ष्यति धेक्ष्यते अधेक्ष्यत् अधेक्ष्यत अधि
क्षत् लिह आस्वादने लेढः लेढि लीढः लिहंति लीढे अलीढ लिह्यात् लिलि
हे लिहीत लिह्यात् लेढु लिक्षीष्ट लीढां ले ढा अलेक् लेढासे अलीढां लेक्ष्य
ति नहत् ष्टुञ् स्तुतौ आदेः स्नः स्तः स्तौति स्तुवीति स्तुतः स्तुवंति स्तुते स्तुयात् स्तु
वीत स्तौतु स्तुवीत स्तुतात् स्तुतां स्तुवंतु स्तुहि स्तुतात् स्तुतां स्तुवातां अस्तौत् अ
स्तुवीत अस्तुतां अस्तुवन् अस्तुत तुष्टाव तुष्टुवतुः तुष्टुवुः क्रादित्वात नेट्।
तुष्टोथ तुष्टुवथुः तुष्टुव तुष्टाव तुष्टव तुष्टुम तुष्टुवे तुष्टुवाते तुष्टुविरे स्तू
यात् स्तोषीष्ट स्तोता स्तोष्यति स्तोष्यते अस्तोष्यत् अस्तोष्यत अस्तौषीत् स्तुसधू ३२

ऽपेसेरिड्ब्रुवस्तव्यः अस्तावीत् अस्तोष्ट ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि अब्रवादब्रवीदिति तस्मि
ब्रुव ईकारप्रत्ययो भवति तकारसकारमकारादौ पिति परे वादौ विषये ब्रवीति ब्रू
तः ब्रुवंति ब्रवीषि ब्रूथः ब्रूथ ब्रुव आहश्च पंचानां ब्रुवोन्नरेषां तिवादीनां पंचानां।
णलादयः पंचादेशा भवंति ब्रुव आहश्चादेशो भवति आह आहतुः आहुः तथे
आहो हकारस्य थकारादेशो भवति थकारे परे आत्थ आहथुः ब्रवीमि ब्रूवः
ब्रूमः ब्रूते ब्रुवाते ब्रुवते ब्रूयात् ब्रुवीत ब्रवीत ब्रूतात् ब्रूतां ब्रुवंतु ब्रूहि ब्रू
तं ब्रूत ब्रवामि ब्रवाव ब्रवाम ब्रूतां ब्रुवातां अब्रवीत् अब्रूतां अब्रूत ब्रूञो
वचिः ब्रूञो वचिरादेशो भवत्यनपि विषये रकार इत् उवाच ऊचे उच्यात् व
क्षीष्ट वक्ता वक्तासे वक्ष्यति वक्ष्यते अवक्ष्यत् अवक्ष्यत अवोचत् अवोचतां इति
उभयपदिनः इति लुग्विकरणा अदादयो धातवः लुग्विकरणस्यापि जुहोत्यादिगणस्य
विशेषः हु दानादनयोः हुवादेर्हित्व हु इत्यादेर्गणाज्जुहोत्यादेः शपो लुग्भवति तस्मि

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

श्लतिधातोर्द्वित्वंभवति कुहोश्चुः गुणः जुहोति जुहुतः हेः द्विरुक्तात्तुत्तरस्यांतइत्येत
स्यात्भवति जुह्वति जुहोषि जुहुथः जुहुथ जुहोमि जुहुवः जुहू जुहुमः जुहुम जु
हुयात् जुहोतु जुहुतात् जुहुतां जुह्वतु हेः जुहोतेरुत्तरस्यहेर्हिर्भवति जुहुधि
जुहुतात् जुहुतं जुहुत जुहवानि जुहवाव जुहवाम अजुहोत् अजुहुतां अज
उस् द्विरुक्तात्तुत्तरस्यझनउस्भवति अजुसीत्यनेनगुणः अजुहवुः अजुहोः
अजुहुतं अजुहुत अजुहवं अजुहुव अजुहुम जुहाव जुहुवतुः जुहुवुः जु
हविथ जुहोथ भीह्रीभृहुवांश्लुवत्द्विरुक्तानांआम्वावक्तव्यः जुहवांचकार
जुहवांबभूव जुहवामास हूयात् होता होष्यति अहोष्यत् अहौषीत् अहौष्टां
अहौषीः अहौष्टं अहौष्ट अहौषं अहौष्व अहौष्म अहौषुः ञिभीभये विभेति
विभीतः इ·तिरुसेभियइकारोवावक्तव्यः विभितः विभ्यति विभीयात् विभियात्
विभेतु विभीताद्वा विभितात् विभीतां विभितां विभ्यतु अविभेत् विभाय विभ्यतः २२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

विभ्युः विभयिथ विभेथ पक्षेआम् विभयांचकार भीयात् भेता भेष्यति अभेष्य
त् अभैषीत् ह्रीलज्जायां जिह्रेति जिह्रीतः जिह्रियति जिह्रीयात् जिह्रेत अजिह्रे
त् अजिह्रीतां अजिह्रियुः जिह्रयांचकार ह्रीयात् ह्रेता ह्रेष्यति अह्रेष्यत् अह्रैषी
त् पॄपालनपूरणयोः ऋप्रोरिः पूर्वस्य ऋप्रोः पूर्वस्य इकारो भवति श्लुकः सति
गुणः पिपर्त्ति पोरुर् पवर्गात्परस्य ऋकारस्य उर् भवति किति ङिति च परे यो
विपूर्से पिपूर्त्तः पिपुरति पिपूर्यात् पिपर्त्तु पिपूर्त्तात् पिपूर्त्तां पिपुरतु पिपूर्हि
पिपूर्त्तं पिपूर्त्त पिपराणि पिपराव पिपराम ऋछोर्दिस्योरडागमो वा वक्तव्यः अ
पिपरत् अपिपः अपिपूर्त्तां अपिपरुः अपिपरः अपिपः अपिपूर्त्तं अपिपूर्त्त
अपिपरं अपिपूर्व अपिपूर्म पपार आशीर्लिङादौ च पपरतुः पपरुः पपरि
थ पूर्यात् परिता ईटोग्रहां ग्रहादीनामिट ईकारो भवति णबादिं विना हृङः ह्र
न्नू ऋदंतानां वा मलिहि परीता परिष्यति परीष्यति अपरिष्यत् अपरीष्यत् अ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ पारीत् अपिपरिषां ह्रस्वो विधिपर्तिरस्ति पिपर्त्ति पिपृतः पिप्रति पिपृयात् पिपर्त्तु
ही॰ अपिपरत् अपिपः अपिपृतां अपिपरुः अपिपरः अपिपः पपार पप्रतुः
३४ पप्रुः प्रियात् पर्त्ता परिष्यति अपरिष्यत् हन्दतः स्वः अपारीत् ओहाक् त्या
गे ओकारककारावितौ जहाति हेस्लोलोपोनुवर्त्ततेईकारश्चाहि रुक्तस्य धातोराका
रस्य लोपो भवति ङि·ति स्वरे ईकारश्च ङि·ति हसे परे जहीतः जहातेराकारस्याङ्क्ङि
तिहसे इ वा वाच्यः जहितः जहति जहातेर्यादावालोपो वाच्यः जह्यात् जहात्
त् जहीतां जहितां जहतु ईर्वीहौ जहातेर्हौपरे वा ईकारः सिद्धुपवपदेआकारश्चा
रौ भवतः जहीहि जहिहि जहाहि अजहात् अजहीतां अजहुः जहौ जहतुः
जहुः जहिथ जहाथ दादेरे हेयात् हाता हास्यति अहास्यत् अहासीत्
ऋगतौ ओं सवर्णौ इयङुवोरिः सर्वस्य इयर्त्ति इयृतः इय्रति इयृयात् इयर्त्तु ३४
इयृतात् इयृतां इय्रतु इयृहि इयृतात् इयृतं इयृत इयराणि ऐयरत् ऐयः ऐयृ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

तां ऐयरुः ऐयः ऐयरः ऐयृतं ऐयृत ऐयरं ऐयृव ऐयृम आर आरतुः आरुः
ऋणोर्त्ति संयोगाद्योः अर्यात् अर्त्ता अरिष्यति आरिष्यत् आरत् पुषादित्वादङ्
इति परस्मैपदिनः ॥ ओहाङ् गतौ द्वित्वं भृञामिति डुभृञ् धारणपोषणयोः
ओहाङ् गतौ माङ् माने एतेषां सर्वस्याकारस्य इकारो भवति श्लौ सति हेलो
जिहीते जिहाते जिहते जिहीत जिहीतां जिहातां जिहतां अजिहीत जहे हासी
ष्ट हाता हास्यते अहास्यत अहास्त अहासातां अहासत अहासथाः अहा
साथां माङ् माने मिमीते मिमाते मिमते मिमीत मिमीतां अमिमीत ममे
मासीष्ट माता मास्यते अमास्यत अमास्त इत्यात्मनेपदिनो डुभृञ् धारण
पोषणयोः डुञावितौ विभर्त्ति विभृतः विभ्रति विभृते विभृयात् विभ्रीत
विभर्त्तु विभृतात् विभृतां विभ्रतु विभृतां अविभः अविभृतां अविभरुः अ
विभृत अविभ्रातां अविभ्रत बभार बभ्रतुः बभ्रुः बभर्थ बभ्रे विभयांचकार या

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. दाद्रे भ्रियात् भृषीष्ट भर्त्ता स्त्रतःस्यः भरिष्यति भरिष्यते अभरिष्यत् अभरि
ही. ष्यत अभार्षीत् अभृत डुदाञ्दाने ददाति दाधोः द्विरुक्तयोर्दाधोराकारस्य
२५ लोपोभवतिङि‍ति परे दत्तः ददति दत्ते ददाते दद्यात् ददीत ददातु दत्तात् द
त्तां ददतु दाहि दाधोराकारस्यएकारोभवतिपूर्वस्यलोपोघौपरे देहि दत्ताद्
दत्तां अददात् अदत्तां अददुः अदत्त ददौ ददे देयात् दासीष्ट दाता दास्यति
दास्यते अदास्यत् अदास्यत दादेःपे अदात् अदातां अदुः दाधास्थामित्वंङि
त्यत्रगुणः लोपोह्रस्वाङसे अदित अदिषातां अदिषत डुधाञ्धारणपोषण
योः दधाति दाधोःपूर्वस्यङि‍तिङसेधः तथांतस्यदधातेःपूर्वदकारस्यधका
रोभवतिङि‍तिङसेपरे धत्तः दधति धत्ते दध्यात् दधीत दधातु धत्तां दध
तु धेहि धत्तां अदधात् अधत्त दधौ दधे धेयात् धासीष्ट धाता धास्यति ।
धास्यते अधास्यत् अधास्यत दादेःपे अधात् अधित णिजिर् शौचपोषणयोः २५

पृथक्भावयोः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

लुकसत्त

योः इरित आदेःसःस्वः निजांगुणः निजविजविषांस्ववेस्यगुणोभवति ने
नेक्ति नेनिक्तः नेनिजति नेनेक्षि नेनिक्थः नेनिक्थ नेनेज्मि नेनिज्वः नेनि
ज्मः नेनिक्ते नेनिज्यात् नेनिजीत नेनेक्तु नेनिक्ताद्वा नेनिक्तां नेनिजतु नेनि
ग्धि नेनिक्ताद्वा नेनिक्तं नेनिक्त हेःस्वरेपिनोपधायागुणः द्विरुक्तस्यधातो
पितिविषयेस्वरेउपधायागुणोनभवति नेनिजानि नेनिजाव नेनिजाम
नेनिक्तां अनेनेक् अनेनेग् अनेनिक्तां अनेनिजुः अनेनिक्त निनेज नि
निजे निज्यात् सिस्मोः निक्षीष्ट नेक्ता नेक्तासे नेक्ष्यति नेक्ष्यते अनेक्ष्यत्
अनेक्ष्यत अनिटोनामिवतः अनैक्षीत् अनैक्तां अनैक्षुः इरितोवा अनि
जत् अनिजतां अनिजन् अनिजत विजिर् पृथग्भावे वेवेक्ति नेनेक्ति
वत् विष्लृ व्याप्तौ वेवेष्टि वेविष्टः वेविष्यात् वेविषीत वेवेष्टु वेविष्टां अवे
वेट् अवेवेड् अवेविष्टां अवेविषुः विवेष विविषे विष्यात् विक्षीष्ट वेष्टा

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ विष्टाके वेत्स्यति वेत्स्यते अवेत्स्यत अवेत्स्यत लिङ्सिचादेरड् अविषत इ॰ वेतिकेचि
टी॰ त् हसघंतात्सक अविदत् दिलोपः अविदत अविदातां अविदत इतितुवि
२६ करणश्च्वादयः अथदिवादयः दिवुक्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युति स्तुतिमद
मोदस्वप्नकांतिगतिषु दिवादेर्यः दिवादेर्गणाद्यप्रत्ययोभवतिचतुर्षुपरेषु ।
अपोपवादः य्वोर्विहसे दीव्यति दीव्येत् दीव्यतु अदीव्यत् दिदेव दिदिवतुः
दिदिवुः दिदेविथ दीव्यात् देविता देविष्यति अदेविष्यत् अदेवीत् षिवुतंतुसं
ताने सीव्यति सीव्येत् सीव्यतु असीव्यत् सिषेव सीव्यात् सेविता सेविष्यति
असेविष्यत् असेवीत् नृतीगात्रविक्षेपे नृत्यति नृत्येत् नृत्यतु अनृत्यत्
ननर्त ननृततुः नृत्यात् नर्तिता नर्तिष्यति नृतनृदच्छृद्तृदकृतांतस्यसे
दिङ्गावक्तव्यः नर्त्स्यति अनर्तिष्यत् अनर्त्स्यत् अनर्तीत् जृषवयोहानौ जृ
न्तइइ ऋहकारस्यइरभवतिकितिङि तिचपरे य्वोर्विहसेकिंतगायपोहिः जी २६

र्यति जीर्येत् जीर्यतु अजीर्यत् जजार गुणः जजरतुः जजरुः जीर्यात् जा
रिता जरीता जरिष्यति जरीष्यति अजरिष्यत् अजरीष्यत् अजारीत् शो तनू
करणे योः यप्रत्ययेपरेधातोरोकारस्यलोपोभवति श्यति श्येत् श्यतु अ
श्यत् शशौ शायात् शाता शास्यति अशास्यत् अशासीत् वासिलोपः अ
शात् छो छेदने छ्यति छ्येत् छ्यतु अछ्यत् चछौ छायात् छेयात् छाता छा
स्यति अछास्यत् अछासीत् अछात् षो अंतकर्मणि स्यति स्येत् स्य
तु अस्यत् ससौ सेयात् साता सास्यति असास्यत् असासीत् असात् दो
अवखंडने द्यति द्येत् द्यतु अद्यत् ददौ देयात् दाता दास्यति अदास्यत् अ
दात् व्यध ताडने ग्रहिज्याडि.तिच विध्यति विध्येत् विध्यतु अविध्यत् विव्या
ध व्यद्धा विध्यात् विविधतुः विविधुः विविधिथ विविधथुः विविध विव्या
ध विविधिव: [illegible] व्यत्स्यति अव्यत्स्यत् अव्यात्सीत् अव्याद्धां अ

१ विविधिमवि ध्यात् व्यद्धा

भ॰ व्यात्तः श्लिष आलिंगने श्लिष्यति श्लिष्येत् श्लिष्यतु आश्लिष्यत् शिश्लेष
ह्री॰ श्लिष्यात् श्लेष्टा श्लेक्ष्यति श्लेक्ष्यतः श्लेक्ष्यंति अश्लेक्ष्यत् इशषांतात्सक्
३१ २ आश्लिक्षत् श्लिषेरालिंगन एव सक् अनालिंगने तु समश्लिषत् जतुका
ष्ठं तुषतुष्टौ तुष्यति तुष्येत् तुष्यतु अतुष्यत् तुतोष तुष्यात् तोष्टा तोक्ष्य
ति अतोक्ष्यत् पुषादित्वादङ् अतुषत् तृप प्रीणने तृप्यति तृप्येत् तृ
प्यतु अतृप्यत् ततर्प तृप्यात् तर्पि त्रप्ता तर्पिता तर्प्स्यति त्रप्स्यति तर्पिष्य
ति अतर्प्स्यत् अत्रप्स्यत् अतर्पिष्यत् पुषादित्वादङ् अतृपत् पेरधादि
त्वादिट् अतर्पीत् अतार्प्सीत् अत्राप्सीत् एवं दृप हर्षविमोचनयोः मुह
वैचित्ये मुह्यति मुह्येत् मुह्यतु अमुह्यत् मुमोह मुह्यात् उदादीनां त्व
इत्वेवा मोढा मोग्धा रधादित्वादिट् मोहिता मोक्ष्यति मोहिष्यति अमो ३१
क्ष्यत् अमोहिष्यत् पुषादित्वादङ् अमुहत् नश अदर्शने नश्यति नश्ये

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

न्‌ नश्यत्‌ अनश्यत्‌ ननाश नेशतुः नश्यात्‌ मस्जिनशोर्झसेनुम्वावक्तव्यः नं
ष्टा नशिता नंक्ष्यति नशिष्यति अनंक्ष्यत्‌ अनशिष्यत्‌ पुषादित्वादङ्‌ अङि
नशेरतएत्वाभावश्च अनेशत्‌ अनशत्‌ शमदमउपशमे शमांदीर्घः शमादी
नांदीर्घोभवतियेपरे अवादौविषये [illegible] शाम्यति शाम्येत्‌ शाम्यतु अ
शाम्यत्‌ शशाम शेमतुः शेमुः शम्यात्‌ शमिता शमिष्यति अशमिष्यत्‌
पुषादित्वादङ्‌ अशमत्‌ शमु दमु श्रमु तमु भ्रमु क्षमु क्लमु मदएतेशमाद
यः रूपंचतद्वत्‌ ञिमिदास्नेहने आदिञीतो मिदेर्गुणोवक्तव्यः मेद्यति।
मेद्येत्‌ मेद्यतु अमेद्यत्‌ मिमेद मिद्यात्‌ मेदिता मेदिष्यति अमेदिष्यत्‌
पुषादित्वादङ्‌ अमिदत्‌ असुक्षेपणे अस्यति अस्येत्‌ अस्यतु आस्य
त्‌ आस अस्यात्‌ असिता असिष्यति अस्यतीत्यङ्‌ अस्यतेरङि थुग्व
क्तव्यः आस्थत्‌ इतिपरस्मैपदिनः अथात्मनेपदिनः जनीप्रादुर्भावे

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. टी. २८

ईकार इति ज्ञाजनोर्जा जनी प्रादुर्भावे ज्ञा अवबोधने अनयोर्जा आदेशो भवति
चतुर्षु परेषु जायते जायेत जायतां अजायत गमां स्वरे लुप्त्वं जनोर्जः जज्ञे ज
निषीष्ट जनिता जनिष्यते अजनिष्यत अजनिष्ट पदादेस्तनि कर्त्तर्यो विसे
रिण्वक्तव्यः दीपादिभ्यो वा पददीपजनबुधपूरितायिप्यायिपतेपदादयः
लुक् इणसंयोगेतनो लुक् भवति जनिवध्योर्न वृद्धिः अजनि अजनिषातां
अजनिषत दीपी दीप्तौ । दीप्यते दीप्येत दीप्यतां अदीप्यत दिदीपे दीपिषी
ष्ट दीपिता दीपिष्यते अदीपिष्यत अदीपिष्ट अदीपि पूरी आप्यायने ईदि
त पूर्यते पूर्येत पूर्यतां अपूर्यत पुपूरे पूरिषीष्ट पूरिता पूरिष्यते अ
पूरिष्यत अपूरि अपूरिष्ट पद गतौ पद्यते पद्येत पद्यतां अपद्यत पे
दे पत्सीष्ट पत्ता पत्स्यते अपत्स्यत अपादि अपत्सातां अपत्सत बुध अ
वगमने बुध्यते बुध्येत बुध्यतां अबुध्यत बुबुधे आदिजबानामसिद्धोः स्व

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सेचपाक्रसां भुत्सीष्ट बोद्धा भोत्स्यते अभोत्स्यत अबोधि अबुद्ध अभुत्सातां
अभुत्सत ताङ् संतानपालने तायते तायेत तायतां अतायत तताये ता
यिषीष्ट तायिता तायिष्यते अतायिष्यत अतायिष्ट अतायि ओप्यायीङ् वृद्धौ
ओदीङ् इदित्कार्यार्थः प्यायते प्यायेत प्यायतां अप्यायत पप्याये पप्यायि
षीष्ट प्यायिता प्यायिष्यते अप्यायिष्यत अप्यायिष्ट अप्यायि इत्यात्मनेप
दिनः अथोभयपदिनः ॐ णह् बंधने नह्यति नह्यते नह्येत् नह्येत न।
ह्यतु नह्यतां अनह्यत् अनह्यत ननाह नेहतुः नेहुः नेहे नेहाते नेहि
रे नह्यात् नत्सीष्ट नद्धोधः नद्धा नद्धासे नत्स्यति नत्स्यते नत्स्यत् अनत्स्य
त अनात्सीत् अनाद्धां अनात्सुः अनद्ध अनत्सातां अनत्सत इतियवि
करणादिवादयोधातवः अथस्वादयः तत्रादावुभयपदिनः षुञ् अ
भिषवे षकारः उभयपदार्थः आदेः सः सुः स्वादेर्नुः स्वादेर्गणात्नुश्

भ॰ हे॰ ३५ लपोभवतिवतर्षुपरेषु ष्णोपवादः नुपः विकरणस्यनुप्रत्ययस्यउप्रत्यय
स्यचगुणोभवतिपितिपरे सुनोति सुनुतः नुधातोः नानपोर्वः सुन्वंति सु
नोषि सुनथः सुनुथ सुनोमि ङोर्वमोर्वालोपः असंयोगादुत्तरस्यप्रत्ययसं
बंधिनउकारस्यवालोपोभवति वमोपरतः सुनुवः सुन्वः सुनुमः सुन्मः
सुनुते सुन्वाते सुन्वते सुनुयात् सुन्वीत सुनोतु सुनुतात् सुनुतां सुन्वंतु
ङोर्वादेः प्रत्ययसंबंधिनउकारादुत्तरस्यहेर्लुग्भवतिवाग्रहणात्संयोगादु
त्तरस्यनभवति तदणहीत्यत्रन सुनु सुनुतात् सुनुतं सुनुत सुनुवानि
सुनुवाव सुनुवाम सुनुतो असुनोत् असुनुत सुषाव सुषुवतुः सुषु
वुः सुषुविथ सुषोथ सुषुवे सूयात् रुङु सु नुधातूनां एवाद्दिं विना।
इड्ठेतिकेचित् सविषीष्ट सोषीष्ट सविता सोता सविष्यति सोष्यति सविष्य
ते सोष्यते असविष्यत् असोष्यत् असविष्यत असोष्यत असावीत् अ ३५

सोषीत् असोष्ट असविष्ट चिञ् चयने चिनोति चिनुते चिनुयात् चि
न्वीत चिनोतु चिनुतां अचिनोत् अचिनुत चिणोते ॥ सन्लिटोर्जेः कित्वं वा वक्त
व्यं चिकाय चिक्यतुः चिक्युः चिचाय चिच्यतुः चिच्युः चिक्ये चीयात् चेषी
ष्ट चेता चेष्यति चेष्यते अचेष्यत् अचेष्यत अचैषीत् अचेष्ट स्तृञ् आ
च्छादने स्तृणोति स्तृणुते स्तृणुयात् स्तृण्वीत स्तृणोतु स्तृणुतां अस्तृ
णोत् अस्तृणुत तस्तार गुणोर्त्तिसंयोगाद्योः तस्तरतुः तस्तरुः तस्तर्थ
तस्तरे स्तर्यात् संयोगादिऋदंतः हृहृस्वऋदंतानां सिस्योरात्मनेपदे
इड्वा वक्तव्यः स्तरिषीष्ट उः स्तृषीष्ट स्तर्त्ता स्तरिष्यति स्तरिष्यते अस्तरि
ष्यत् अस्तरिष्यत अस्तार्षीत् अस्तरिष्ट अस्तृत वृञ् वरणे वृणोति
वृणुतः वृण्वंति वृणुते वृणुयात् वृण्वीत वृणुतां अवृणोत् अवृणु
त ववार वव्रतुः वव्रुः वृञोतेस्थोपनित्यमिट् ववरिथ वव्रथुः वव्र

भ. ह्री. ५.

ववार ववर ववृव ववृम ववे ववृढ्वे व्रियात् वरिषीष्ट ईटोग्रहो वरीषीष्ट वृषी
ष्ट वरिता वरीता वरिष्यति वरीष्यति वरिष्यते वरीष्यते अवरिष्यत् अवरीष्य
त् अवरिष्यत अवरीष्यत अवारीत् अवरिष्ट अवृत धूञ्कंपने धूनोति धू
नुते धूनुयात् धून्वीत धूनोतु धूनुतां अधूनोत् अधूनुत दुधाव दुधुवे धूया।
त् धविषीष्ट धोषीष्ट धोता धविता धविष्यति धोष्यति अधविष्यत् अधोष्य
त् अधौषीत् अधावीत् अधविष्ट इतउभयपदिनः हिगतौवृद्धौच हिनोति
हिनुयात् हिनोतु अहिनोत् हिरुकस्यहिनोतेः कुत्वंवाच्यं जिघाय हीयात्
हेता हेष्यति अहेष्यत् अहैषीत् शाऌशक्तौ शक्नोति शक्नुयात् शक्नोतु अ
शक्नोत् शशाक शेकतुः शेकुः शक्यात् शक्ता शक्ष्यति अशक्ष्यत् लित्पादे
ङ् अशकत् धिविप्रीणौ इदतोनुम् धिविकृण्व्योर्न्वौलोपोवाच्यः धिनोति धिनु
ते धिनोतु अधिनोत् दिधिन्व धिन्व्यात् धिन्विता धिन्विष्यति अधिन्विष्यत्। ५.

अधिन्वीत् कृवि हिंसायां कृणोति कृण्वतः कृण्वंति शेषं धिनोतिवत् श्रु श्रवणे
श्रुवः शृ श्रुवः शृ भवति चतुर्षु परेषु शृणोति शृणुयात् शृणोतु अशृणोत्
शुश्राव शुश्रोथ श्रोता श्रोष्यति अश्रोष्यत् अश्रौषीत् इति परस्मैपदिनः अश
व्याप्तौ ऊदितो अश्नुते अश्नुवीत अश्नुतां आश्नुत नुगशां आनशे
ऊदित्वाद्वा आशिषीष्ट अक्षीष्ट आशिता अष्टा आशिष्यते अक्ष्यते आशिष्यत।
आक्ष्यत आशिष्ट आष्ट आक्षातां आक्षत इति आत्मनेपदिनः इति नुविकर
णस्वादयः अथ रुधादयः तत्रादावुभयपदिनः रुधिर् आवरणे इरित् रुधा
देर्नम् रुधादेर्गणस्य श्नम् प्रत्ययो भवति चतुर्षु परेषु अपोपवादः मकारः स्थान
निर्देशार्थः णत्वं तथोर्धः रुणद्धि नमसोरस्य रुंद्धः हसात्परस्य ऊसो लोपो वा।
सवर्णे ऊसे रुंधः रुंधंति रुणत्सि रुंद्धः रुंद्ध रुणध्मि रुंध्वः रुंध्मः रुंधे रुंत्से
रुंधते रुंध्यात् रुंधीत रुणद्धु रुंद्धां अरुणद् अरुणत् अरुंद्ध रुरोध रुरुधतुः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भं० टी० ८९

रुरुधुः रुरोधिथ रुरोद्ध रुरुधे रुध्यात् रुत्सीष्ट रोद्धा रोत्स्यति रोत्स्यते । अरोत्स्यत्
अरोत्स्यत आनिटोनाभिवतः अरौत्सीत् सिस्योः अरुद्ध अरुत्साताम् अरुत्सत
इरितोवा अरुधत् उछृदिरदीप्तिदेवनयोः उदृशावितौ छृणत्ति छृंत्तः छृंदंति
छृंते छृंद्यात् छृंदीत छृणत्तु छृंत्ता अछृणत् अछृणद् अछृंत्तां अछृंदन् ।
अछृणः अछृंत्तं अछृंत अछृणदं अछृंद्व अछृंद्म अछृंत अछृर्द चछृदतुः च
छृदुः चछृदे छृद्यात् छर्दिषीष्ट छर्दिता छर्दिष्यति छर्त्स्यति अछर्दिष्यत् अ
छर्त्स्यत् इरितोवा अछृदत् अछृदतां अछृदन् अछर्दीत् अछर्दिष्ट उतृदि ।
हिंसानादरयोः तृणत्ति तृंत्तः तृंदंति तृंत्ते तृंद्यात् तृंदीत तृणत्तु तृंत्तां अतृणत्
अतृंत्त ततर्द ततृदे तृद्यात् तृततृद्छृद्हृत्कृतोसस्येसेतिवक्तव्यः तृत्सी
ष्ट तर्दिषीष्ट तर्दिता तर्दिष्यति तर्त्स्यति तर्दिष्यते तर्त्स्यते अतर्दिष्यत् अतर्त्स्यत्
अतर्दिष्यत अतर्त्स्यत अतर्दीत् अतर्दिष्ट अतृदत् इतिभयपदिनः अथपरस्मै ८९

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

पटिनः शिष्लृ विशेषणे शिनष्टि शिंष्टः शिंषंति शिंष्यात् शिनष्टुः शिंष्टात् अ
शिनट् अशिनड् शिशेष शिष्यात् शेष्टा शेक्ष्यति अशेक्ष्यत् अशिषत् तृहू
हिंसायां तृहोनमिकृते इडागमः पिपिलिरुसेवाच्यः तृणेढि तृंढः तृंहंति तृणे
ढि तृंढः तृंढ तृणेढि मतृंहः तृंक्षः तृणेढु अतृणेट् अतृणेड् तोढः त
अतंतृं तर्हेडः हूतं हिंदिसोर्लोपोदीर्घश्च तर्तर्ह तर्हिषीष्ट तर्हिता तर्हिष्यति अतर्हिष्यत्
अतर्हीत् हिंसि हिंसायां रुधादेः नस इदितोनम् इदित नमः नमः सन्यया
त्यरस्वनस्यलोपोभवति हिनस्ति हिंस्तः हिंसंति हिंस्यात् हिनस्तु अहिनत्।
अहिनद् विपिसस्यतः सिपिवा अहिनः अहिनत् जिहिंस हिंस्यात् हिंसिता
हिंसिष्यति अहिंसिष्यत् अहिंसीत् भंजू आमर्दने रूइत भनक्ति भंज्यात् भन
क्त अभनक अभनग बभंज भंज्यात् भंक्ता भंक्ष्यति अभंक्ष्यत् सावनिवोहहिः
अभांक्षीत् अभांक्ता अंजू व्यक्तिम्रक्षणकांतिगतिषु अनक्ति अंज्यात् अनक्तु आन

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भं॰ हीं॰ ४२ र आनक् आनंज्म अंज्यात् अंजिता अंक्ता अंजिष्यति अंक्ष्यति आंजिष्यत् आंक्ष्य
त् आंजीत् अंजेःसिचि नित्यमिड्वाच्यः इति परस्मैपदिनः ञिइंधी दीप्तौ ञिइं
धो नम् इ उपधानकारलोपः इंद्धे इंधीत इंद्धां ऐंध इंधांचक्रे इंधिषीष्ट इंधि
ता इंधिष्यते ऐंधिष्यत ऐंधिष्ट इत्यात्मनेपदी इति नमुविकरणकधातवः ॥
अथ तनादयः सर्वे उभयपदिनः तनु विस्तारे तनादेरुप् तनादेः कृञश्च उप्रत्य
यो भवति चतुर्षु परेषु आपोपवादः उपः तनोति तनुते तनुयात् तन्वीत
तनोतु तनुतां अतनोत् अतनुत ततान तेनतुः तेनुः तेने तन्यात् तनिषीष्ट
तनिता तनिष्यति तनिष्यते अतनिष्यत् अतनिष्यत अतानीत् अतनीत्
अतनिष्ट तनादेर्वा कारेन त थासोर्वा सिलोपो वाच्यः लोपश्चेत् उदात्तनो अत
त अतथाः अतनिष्ठाः क्षणु हिंसायां क्षणोति क्षणुते क्षणुयात् क्षण्वीत क्षणो
तु क्षणुतां अक्षणोत् अक्षणुत चक्षाण चक्षणे क्षण्यात् क्षणिषीष्ट क्षणिता क्ष ४२

णिष्यति तनिष्यते अतनिष्यत् अतनिष्यतां अतनिष्यत ष्यंतनोतिन
वृद्धिः अतनीत् अतनिष्ट लोपस्तनुदात्तानां अतत अतथाः अतनिष्ठाः त
नादेरुपधाया गुणो वा उप्रत्ययो वाच्यः क्षणु हिंसायां ऋणु गतौ तृणु अदने घृ
णुदीप्तौ वनु याचने मनु अवबोधने एतेषामेव नान्येषां डुकृञ् करणे डुञावि
तौ गुणः नूपः करोति ङि.त्यडः करोतेरकारस्य उकारो भवति ङि.ति विभक्तौ प
रतः कुरुतः कुरुत्वयोर्न दीर्घः कुर्वंति करोषि कुरुथः कुरुथ करोमि कुर्वो
नित्यं वमोरुलोपो भवति कुर्वः कुर्मः कुरुते कुर्वाते कृञ उकारस्य उप्रत्ययस
लोपो भवति ये परे कुर्यात् कुर्वीत करोतु करवाणि कुरुतां करवै अकरोत्
अकुरुत चकार चक्रतुः चक्रुः चकर्थ चक्रे क्रियात् कृषीष्ट कर्त्ता करिष्यति
करिष्यते अकरिष्यत् अकरिष्यत अकार्षीत् अकृत ङः अकृषातां अकृषत
संपर्युपेभ्यः करोतेर्भूषणे सुट् संस्करोति अट्व्यवधानेपि सुट् समस्कु

भ॰ टी॰ ५२

शेन संचस्कार समट् कृञोणादेर्नित्यमिड्वाचः संचस्करिथ एवं उपस्कृते इत्यादि
करणास्तनादयः अथ तुदादयः तदथयने अकारउभयपदार्थः तुदादेरः तुदादेर्श
एमट्प्रत्ययोभवतिचतुर्षुपरेषु अपोपवादः ङित्वान्नगुणः तुदति तुदते तुदेत तु
देत तुदतु तुदतां अतुदत अतुदत तुतोद तुतुदे तुद्यात तुत्सीष्ट तोत्ता तोत्स्यति
तोत्स्यते अतोत्स्यत अतोत्स्यत अतौत्सीत अतौत्तां अतौत्सु अतुत्त अतुत्सातां।
अतुत्सत भ्रस्जोपाके ओड्त अन्यत्रसोजः कसपरत्वाभावेसकारस्यजोभवति ग्र
होंक्ङितिच भृज्जति भृज्जते भृज्जेत भृज्जेत भृज्जतु भृज्जतां अभृज्जत अभृज्जत बभ्र
ज कित्वाभावान्नसंप्रसारणं बभ्रजतुः बभ्रजुः बभ्रजे भृज्जते सकाररेफोल्पमा।
रमागमोःनपिवावाच्यः बभर्ज बभर्जे भृज्ज्यात भर्जीत भर्क्षीष्ट भर्क्षीष्ट भ्रष्टा भर्ष्टा
भ्रक्ष्यति भर्क्ष्यति भ्रक्ष्यते भर्क्ष्यते अभ्रक्ष्यत अभर्क्ष्यत अभ्रक्ष्यत अभर्क्ष्यत अभ्राक्षी
त अभार्क्षीत अभ्रष्ट अभर्ष्ट मृज्जमोचणे मुचादेर्नुम मुचादीनांनुमागमोभवति।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

अथत्वयेपरे मुच्लृ विद्लृ लिप् सिच् कृत् विद् पिश् एते मुचादयः मुंचति मुंच
ते मुंचेत् मुंचेत मुंचतु मुंचतां अमुंचत् अमुंचत मुमोच मुमुचे मुच्यात् सिस्रोः
मुक्षीष्ट मोक्ता मोक्तासे मोक्ष्यति मोक्ष्यते अमोक्ष्यत् अमोक्ष्यत अमुचत् अमुक्त लु
प्लृ छेदने लुंपति लुंपते लुंपेत् लुंपेत लुंपतु लुंपतां अलुंपत् अलुंपत लुलोप
लुलुपे लुप्यात् लोप्ता लोप्तासे लोप्स्यति लोप्स्यते अलोप्स्यत् अलोप्स्यत अलुपत्
अलुप्त अलुप्सातां विद्लृ लाभे विंदति विंदते विंदेत् विंदेत विंदतु विंदतां अविंद
त् अविंदत विवेद विद्यात् वित्सीष्ट वेत्ता वेत्तासे वेत्स्यति वेत्स्यते अवेत्स्यत् अवि
दत् अवित्त लिप उपदेहे लिंपति लिंपते लिंपेत् लिंपेत लिंपतु लिंपतां अलिंपत् अ
लिंपत लिलेप लिलिपे लिप्यात् लिप्सीष्ट लेप्ता। लेप्तासे लेप्स्यति लेप्स्यते अ
लेप्स्यत् अलेप्स्यत अलिपत् अलिपत लिपिसिचिह्वतीनामात्मनेपदेसरङ्वा
वाच्यः अलिप्त षिच्रासेचनेदरणोच सत्वं सिंचति सिंचते सिंचेत् सिंचेत सिंच

ओव्रश्चूछेदने ओऋश्चौ ग्रहणं ऋितिच वृश्चति वृश्चेत् वृश्चतु अवृश्चत् ववृश्च वृश्च्यात् ऊदितोवा व्रश्चिता व्रष्टा व्रश्चिष्यति व्रक्ष्यति अव्रश्चिष्यत् अव्रक्ष्यत् अव्रश्चीत् • अव्राक्षीत् कृविक्षेपे ऋतइद् किरति किरेत् किरतु अकिरत् चकार चकरतु+४

भं॰ ही॰ ४५

तु सिंचतां असिंचत् असिंचत सिषेच सिषिचे सिच्यात् सिक्षीष्ट सेक्ता सेक्तासे सेक्ष्यति सेक्ष्यते असेक्ष्यत असेक्ष्यत असिचत् असेक्षीत् असिचत असिक्त कृत्तभयप्रदिनः अपयप्रकासेपदिनः कृतीछेदने कृंतति कृंतेत् कृंततु अकृंतत् चकर्त चकृततः चकृतुः कृत्यात् कर्तिता कर्तिष्यति अकर्तिष्यत् अकर्तीत् कॄहिंसायां ऋत इत् किरति किरेत् किरतु अकिरत् चकार चकरतुः चकरुः कीर्यात् ईटो ग्रहणं करिता करीता करिष्यति करीष्यति अकरिष्यत् अकरीष्यत् अकारीत् उपात्किरते छेदे सट् वाच्यः उपास्किरति उपचस्कार गॄनिगरणे गिरति गिरेत् रेफस्य लो वाच्यः गिलति गिलेत् गिरतु अगिरत् जगार जगरतुः जगरुः गीर्यात् गरिता गरीता गरिष्यति गरीष्यति अगरिष्यत् अगरीष्यत् अगारीत् स्पृश संस्पर्शने स्पृशति स्पृशेत् स्पृशतु अस्पृशत् पस्पर्श स्पृश्यात् रायोक सेष्टशां स्प्रष्टा स्प्रक्ष्यति अस्प्रक्ष्यत् अस्प्राक्षीत् कृषादीनां रोवावक्तव्यः स्पर्ष्टा अस्पार्क्षीत्। ४५

कृषादीनां रोवावक्तव्यः स्पर्ष्टा

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

कृपादीनां वा सिर्वक्तव्यः तत्पक्षे दृसोंतात्सक् अस्पृक्षत् स्पृश आमर्शने स्पृशति स्पृ
शेत् स्पृशतु अस्पृशत् पस्पर्श स्पृश्यात् स्प्रष्टा स्पर्ष्टा स्प्रक्ष्यति स्पर्क्ष्यति अस्प्रक्ष्यत् अ
स्पर्क्ष्यत् अस्प्राक्षीत् अस्पार्क्षीत् अस्पृक्षत् प्रछ ज्ञीप्सायां ग्रहोक्तिति च संप्रसारणं
पृच्छति पृच्छेत् पृच्छतु अपृच्छत् पप्रच्छ पप्रच्छतुः पप्रच्छुः पप्रच्छिथ पप्रष्ठ
छोः शत्वात् षत्वं ष्टुत्वं पृच्छ्यात् प्रष्टा प्रक्ष्यति अप्रक्ष्यत् अप्राक्षीत् सृज विसर्गे
सृजति सृजेत् सृजतु असृजत् ससर्ज ससृजतुः ससृजुः ससर्जिथ सस्र सृजदृशोस्थ थोवेट्
ष्ट सृज्यात् रागेोऽकसेट्ट्स्यां स्रष्टा स्रक्ष्यति अस्रक्ष्यत् अस्राक्षीत् अस्राष्टां अ
स्राक्षुः ॥ विछ गतौ आयः विच्छायति विच्छायेत् विच्छायतु अविच्छायत् विच्छा
यांचकार विविच्छ विच्छायात् विच्छ्यात् विच्छायिता विच्छिता विच्छायिष्यति विच्छि
ष्यति अविच्छायिष्यत् अविच्छिष्यत् अविच्छायीत् अविच्छीत् इषु इच्छायां गमोच्छः
इच्छति इच्छेत् इच्छतु ऐच्छत् इयेष इष्यात् एष्टा एषिता एषिष्यति ऐषिष्यति
टुमस्जो शुद्धौ टुओ इतौ अन्त्यजसोजः मज्जति मज्जेत् मज्जतु अमज्जत् ममज्ज मज्ज्यात् मास्जनशोर्झसे नुम् मंक्ता मंक्ष्यति अमंक्ष्यत् अमांक्षीत् ध

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

पेक्षिष्यत पेक्षीत लिखलेखने लिखत लिखेत लिखत अलिखत लिलेख लि
भं· खिता लेखिता लेखिष्यति अलेखिष्यत अलेखीत इतिपरस्मैपदिनः स्हङ्‌प्रा।
३ हो· णत्यागे अपक्ति ... उरकारस्यरिङादेशोभवति अकारेणक्तिचपरे नधातोः म्रि
८८ यते सपरोक्षेस्य मतोम्रियतेः परस्मैपदंवाच्यं ममार मम्रतुः मम्रुः म्रषीष्ट
मर्त्ता मरिष्यति अमरिष्यत अम्रत अम्रषातां अम्रषत हृङ्‌आदरे ह्रियते
ह्रियेत ह्रियतां अह्रियत दह्रे ह्रषीष्ट दर्त्ता दरिष्यति अदरिष्यत अह्रत धृङ्‌
अवस्थाने ध्रियते दध्रे ह्रियतेवत ओविजीभयचलनयोः विजते विजेत वि
जतां अविजत विविजे विजिषीष्ट विजिता विजःपरःइङ्‌किङ्कार्यः विजिष्य
ते अविजिष्यत अविजिष्ट ओलस्जीव्रीडे अन्यत्रसोजः लज्जते लज्जेत लज्जतां
अलज्जत ललज्जे लज्जिषीष्ट लज्जिता लज्जिष्यते अलज्जिष्यत अलज्जिष्ट इतिअ
विकरणातदादयः अथक्र्यादयः तत्रादावुभयपदिनः डुक्रीञ्‌द्रव्यविनिमये ८८

डुआवितौ नाक्र्यादेः क्यादेर्गणाच्नाप्रत्ययोभवतिचतुर्षुपरेषु अपोपवादः णत्वं
क्रीणाति ईरुसे नाइत्येतस्याकारस्यईकारोभवतिङिति रुसेपरे क्रीणीतः नातः
नाइत्येतस्याकारस्यलोपोभवतिङिति स्वरेपरे क्रीणंति क्रीणासि क्रीणीथः क्री
णीथ क्रीणामि क्रीणीवः क्रीणीमः क्रीणीते क्रीणीयात् क्रीणीत क्रीणातु क्रीणीतां
अक्रीणात् अक्रीणीत चिक्राय चिक्रियतुः चिक्रियुः चिक्रयिथ चिक्रेथ चिक्रिये
क्रीयात् क्रीषीष्ट क्रेता क्रेष्यति क्रेष्यते अक्रेष्यत् अक्रेष्यत अक्रैषीत् अक्रेष्ट
पूञ्पवने प्वादेर्ह्रस्वः प्वादीनांह्रस्वोभवतिचतुर्षुपरेषु पुनाति पुनीतः पुनंति पु
नीते पुनीयात् पुनीत पुनातु पुनीतां अपुनात् अपुनीत पुपाव पुपुवे पूयात् प
विषीष्ट पविता पविष्यति पविष्यते अपविष्यत् अपविष्यत अपावीत् अपविष्ट
लूञ्छेदने लुनाति लुनीते स्तॄञ्आच्छादने स्तृणाति स्तृणीते वृञ्वरणे
वृणाति वृणीते धूञ्कंपने धुनाति धुनीते कॄञ्हिंसायां कृणाति कृणीते

कृणीयात् कृणीत कृणातु कृणीतां अकृणात् अकृणीत चकार चकरे कीर्यात्।
करिषीष्ट करिता करितासे करिष्यति करिष्यते अकरिष्यत् अकरिष्यत अ
कारीत् अकरिष्ट ग्रह उपादाने ग्रहोक्ङितिच गृह्णाति गृह्णीते गृह्णीयात् गृह्णी
त गृह्णातु गृह्णीतात् गृह्णीतात् गृह्णीतां हसादानदौ हसांताज्ञ्या देर्णिणादान
प्रत्ययोभवतिहौपरे नाप्रत्ययोभावः गृहाण गृह्णीतां अगृह्णात् अगृह्णीत
जग्राह जगृहे गृह्यात् ग्रहीषीष्ट ग्रहीता ग्रहीष्यति गृहीष्यते अग्रहीष्यत् अ
ग्रहीष्यत अग्रहीत् अग्रहीष्ट इस्तभयपदिनः पुषपुष्टौ पुष्णाति पुष्णीयात्
पुष्णातु पुषाण अपुष्णात् पुपोष पुष्यात् पोष्टा पोक्ष्यति अपोक्ष्यत् अपुषत्
मुषस्तेये मुष्णाति मुष्णीयात् मुष्णातु मुषाण अमुष्णात् मुमोष मुष्यात्।
मोषिता मोषिष्यति अमोषिष्यत् अमोषीत् शृहिंसायां प्वादित्वात्ह्रस्वः शृ ४९
णाति शृणीयात् शृणातु अशृणात् शशार शशरतुः शशरुः शीर्यात् शारि

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

ता शरिष्यति अशरिष्यत् अशारीत् ज्या वयोहानौ ग्रहादित्वात्संप्रसारणं ।
जिनाति जीनीयात् जिनातु अजिनात् जिज्यौ जिज्यतुः जिज्युः जिज्यिथ जिज्या
य जीयात् ज्याता ज्यास्यति अज्यास्यत् अज्यासीत् ज्ञा अवबोधने ज्ञाजनोर्जा ।
जानाति जानीयात् जानातु ॥ अजानात् जज्ञौ जज्ञतुः जज्ञुः जज्ञिथ जज्ञथुः ज
ज्ञ जज्ञौ जज्ञिव जज्ञिम ज्ञायात् ज्ञेयात् ज्ञाता ज्ञास्यति अज्ञास्यत् अज्ञासीत् कु
ष निष्कर्षे कुष्णाति कुष्णीयात् कुष्णातु कुष्णात अकुष्णात् चुकोष कुष्यात्
कोषिता कोषिष्यति अकोषिष्यत् अकोषीत् अश भोजने अश्नाति अश्नीयात्
अश्नातु अश्नात् आश अश्यात् अशिता अशिष्यति आशिष्यत् आशीत् इति
परस्मैपदिनः हृङ् संभक्तौ हृणीते हृणीत हृणीतां अहृणीत वव्रे हृषीष्ट ङः
वरिषीष्ट वरीषीष्ट वरिता वरीता वरिष्यते वरीष्यते अवरीष्यत अवरिष्यत
अवरिष्ट अवरीष्ट इत्यात्मनेपदी इतिनाविकरणक्र्यादयः धातवः अथचु

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गादयः चुर स्तेये चुरादेः चुरादेर्गणात्स्वार्थे ञिप्रत्ययो भवति उपधाया गुणः सा
म॰ धातुः तिबादयः अपगुणौ यः चोरयति चोरयेत् चोरयतु अचोरयत् चोरयांच
भ॰ कार ञेः चोर्यात् चोरयिता चोरयिष्यति अचोरयिष्यत् ञेरङ् द्विश्च ञ्यंताद्धा
४१ तोर्भूतेऽर्थे अङ् प्रत्ययो भवति दिवादिपरतः सेरपवादः धातोश्च द्वित्वं ह्रस्वः
ञेऽङि लघोर्ह्रस्वोपधायाः अङि सति उपधायाः ह्रस्वो भवति सर्वसंबंधिनो अका
रस्य चैकारो भवति लघुनि धात्वक्षरे परे लघोर्दीर्घः अङि सति ह्रस्वादेर्लघोः
पूर्वस्य दीर्घो भवति लघुनि धात्वक्षरे परे अचूचुरत् चिती संज्ञाने चेतयति
चेतयेत् चितयतु अचितयत् चितयांचकार चित्यात् । चेतयिता चेतयिष्यति
अचेतयिष्यत् अचीचितत् चिति स्मृत्यां इदितः चिंतयति चिंतयेत् चिंतयतु
अचिंतयत् चिंतयांचकार चिंत्यात् चिंतयिता चिंतयिष्यति अचिंतयिष्यत् ल
घोरभावान्न दीर्घः अचिचिंतत् अर्च पूजायां अर्चयति अर्चयति अर्चयेत् अर्च ४१

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

यत् आर्चयत् अर्चयांचकार अर्च्यात् अर्चयिता अर्चयिष्यति आर्चयिष्यत् स्व
रादेः परः स्वरादेर्धातोः परो द्वितीयो ऽवयवो द्विरुक्तो सस्वयो द्विर्भवति नदराः सं
योगादयो द्विर्न इति रेफस्य न द्वित्वं आर्चिचत् कृतसंज्ञाद्वे उपधाया ऋकारस्य।
इरादेशो ञिप्रत्यये वाच्यः य्वोर्विहसे कीर्त्तयति कीर्त्तयेत् कर्त्तयत् अकीर्त्तय
त् कीर्त्तयांचकार कीर्त्यात् कीर्त्तयिता कीर्त्तयिष्यति अकीर्त्तयिष्यत् अचिकीर्त्त
त् गण संख्याने अदन्तान्तः गणयति गणयेत् गणयत् अगणयत् गणयांच
कार गण्यात् गणयिता गणयिष्यति अगणयिष्यत् अल्लोपस्य स्थानिवत्त्वान्न
वृद्धिः अल्लोपिनोनाङ्कार्यं कथगणयोरङ्कार्यं वेति केचित् अजीगणत्
अजगणत् कथ वाक्यप्रबंधे कथयति कथयेत् कथयत् अकथयेत्
कथयांचकार कथ्यात् कथयिता कथयिष्यति अकथयिष्यत् अचीकथ
त् अचकथत् इति चुरादिप्रक्रिया इति दशगणक्रमः धातोः प्रेरणे प्रयोज

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

म. ही. ४८ कव्यापारेथैधातोर्ञिप्रत्ययोभवति कुर्वंतंकारयतीतियःसःप्रयोजकः डुकृञ्क
रणे कारयति कारयेत् कारयतु अकारयत् कारयांचकार कार्यात् कारयिता
कारयिष्यति अकारयिष्यत् अचीकरत् डुपचष्पाके पाचयति पाचयेत् पा
चयतु अपाचयत् पाचयांचकार पच्यात् अपीपचत् हनहिंसागत्योः ह
नोघत् हंतेर्घ्नेदादेशोभवतिञिणिणपवर्जितेषुपरतः घातयति अजीघनत्
शद्लृशातने शदेःशत् पादेः शादादेशोभवतिञौपरे शातयति अशीशतत् ष
तोःञौपुक् ऋगतावित्यस्य आकारांतस्यच पुगागमोभवतिञौपरे डुदाञ्दा
ने दापयति दापयेत् अदीदपत् डुधाञ्धारणपोषणयोः धापयति धाप
येत् धापयांचकार अदीधपत् पुगंतस्यगुणोवक्तव्यः ऋगतौ अर्पयति अ
र्पयेत् अर्पयांचकार स्वरादेःपरः आर्पिपत् ष्ठागतिनिवृत्तौ स्थापयति
तिष्ठतेरुपधायाइकारोडेवक्तव्यः हित्वं अतिष्ठिपत् पापाने पादेर्युक् पाय ४८

व२

शाछासाह्वाव्यावेपां युगागमो भवति णौ परे पाययति पाययेत् पिबतेरादि·हु
प२ वैकारौ धन्तौ ष्यैक्षयौ अपीप्यत् शातनूकरणे संप्रहरणमा पाययति अशी
ति३ शयत् छो छेदने छापयते अचिच्छयत् षो अन्तकर्मणि साययति असीसयत्
ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च ह्वाययति ह्वयतेरादि· संप्रसारणं युगाभावश्च वक्तव्यः
कृत संप्रसारणस्य ह्वयतेरादि· गुणवृद्धी वाच्यौ अजूहवत् सर्वस्य ह्वेर्भावः
अजूहवत् व्येञ् संवरणे वाययति अविव्ययत् वेञ् तंतुसंताने वाययति
अवीवयत् पीञ् पाने णौ लुक् अनयोर्नुगागमो भवति णौ परे पीञ् तर्पणे पीण
यति अपिपीणत् धूञ् कंपने धूनयति अदूधुनत् स्मिङ् ईषद्धसने स्मिङो
वि२ देशात्वं णौ वाच्यं स्माययति असिस्मपत् रुहे णौ पो वा रुह जन्मनि रोहयति
रुहे णौ पो वा रोपयति अरूरुहत् अरूरुपत् कृप सामर्थ्ये कृपेरो लः कल्प
यति उपधा ऋवर्णस्यादि· वृद्धिर्वाच्या: अचीकृपत् अचकल्पत् वृतु वर्तने

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. वर्त्तयति अवीवृतत् अववर्त्तत् मृजूष् शुद्धौ मार्जयति अमीमृजत् अममार्जत् इ
ही. ड्डादेशौ णौ युक् इङ् क्रीङ् जीनां आत्वं भवति णौ परे क्षीङ्क्षीरीङ्क्रूयी क्ष्मायी नो पुगागमो भव।
५९ ति णौ परे इङ् अध्ययने अध्यापयति अध्यापिपत् डु क्रीञ् द्रव्य विनिमये क्रापय
ति क्रापयते अचिक्रपत् जिजये जापयति अजीजपत् ह्रीलज्जायां ह्रेपयति अ
जिह्रिपत् ह्रीवरणे ह्रेपयति अविह्रिपत् रीङ् रक्षणे रेपयति रेपयतः रेपयं
ति अरीरिपत् क्रूयी दुर्गंधे आर्द्रत्वेच वयोः वस्य लोपो वक्तव्यः क्रोपयति अचु
क्रुपत् क्ष्मायी विधूनने क्ष्मापयति अचिक्ष्मपत् लीङ् श्लेषणे लीयते णौ वात्वं वा
विलापयति लापयति लापयेत् अलीलपत् लीलोः क्रमाँ नुग्लकौ नु४
वा विलीनयति अलीलिनत् लाग्रहे लापयति अलीलपत् र्लृलोँ प [illegible] विलेपयति। यति३
लि १ अलीलल्लत् अलील्लतां नरित: चौरे रेतो ऽनेकस्वरस्य धात्वर्थाद् डि उक्तं का
येन भवति ढौकृ गतौ ढौकयति ढौकयेत् ढौकयत् अढौकयत् ढौकयांचका
कार

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

र ढौकयात् ढौकयिता ढौकयिष्यति अढौकयिष्यत् अडुढौकत् डुयाचृ याच्ञा
यां याचयति याचयेत् याचयतु अययाचत् शासु अनुशिष्टौ शासयति
अशशासत् डुषेञ्दीर्घीतावत्करणः डुषवैकृत्ये दूषयति अदूदुषत् डुषे
ञ्वागरणेवाच्यः दोषयति दोषयेत् दोषयतु अदोषयत् दोषयांचकार
दोष्यात् दोषयिता दोषयिष्यति अदोषयिष्यत् अदूदुषत् दरिद्राडुर्गतौ
दरिद्रयति अददरिद्रत् चटचेष्टायां मितांह्रस्वः धातुपाठेमितइत्येवंपठि
तानांह्रस्वोभवति चटयति अजीचटत् वयङ्ःखभयचलनयोः व्यथयति ।
व्यथयेत् व्यथयतु अवव्यथयत् व्यथयांचकार व्यथ्यात् व्यथयिता व्यथयिष्य
व ति अव्यथयिष्यत् अवव्यथ[illegible]त् एवंपंचपंचाशतोरूपं जनीजृष्क्नसरंजोमितः
कैतेष्वमितः जनयति अजीजनत् जृषवयोहानो घइत् जरयति अजीज
रत् क्नसह्वरणादीप्त्योः क्नसयति अचुक्नसत् रंजरागे रेजेऔनलोपोवाच्यः
विर

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰
टी॰
५॰

रजयति रजयेत् रजयतु अरजयत् रजयांचकार रज्यात् रजयिता रजयिष्यति
अरजयिष्यत् अरीरजत् शमदमउपशमे शमयति दमयति अशीशमत्
अदीदमत् ज्ञाअवबोधने ज्ञानातेर्णौवा ह्रस्वः ज्ञापयति ज्ञपयति अजिज्ञपत्
ज्वलग्लास्नाम्नावामितः ज्वलयति ज्वालयति अजिज्वलत् ग्लपयति ग्लापयति
अजिग्लपत् स्नपयति स्नापयति असिस्नपत् इणगतौ इणोणौगमिर्वाच्यः
गमयति अजीगमत् आपयति आपिपत् ओस्फायीवृद्धौ स्फायोणौवोवाच्यः
स्फावयति स्फावयेत् स्फावयतु अस्फावयत् स्फावयांचकार स्फाव्यात् स्फा
वयिता स्फावयिष्यति अस्फावयिष्यत् अपिस्फवत् ञिभीभये भियोणौवा
षुगात्वेवाच्ये भीषयति भापयति भापयेत् अबीभिषत् अबीभपत् इत्यंत ति
प्रक्रियाः अथ सन्प्रक्रियाः इच्छायामात्मनः सः धातोरिच्छायामर्थे सप्रत्ययो
भवति साचेत् स्वसंबंधिनी हि स्यात् भवतमिच्छति बुभूषति बुभूषेत् बुभूषतु । ५०

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

अबुभूषत बुभूषांचकार बुभूषात बुभूषिता बुभूषिष्यति अबुभूषिष्यत्।
अबुभूषीत इंकोनेइप्रकारोपदंयनेकतापिसंप्रयले बुःसे उमर्ज्जं प्रहनत्वा अ१२
उवर्णांतात् चरवर्णांताच्च ग्रहगुहोश्च सेपरेइट्न भवति हुङ्हृञ्नङ्हृहंतानांसस्ये
गुवाच्यः नानिदिसे इट्हुर्ज्जितेसप्रत्ययेपरेधातोर्गुणोनभवति तृप्लवनसंतर
णयोः नाम्यंतात्परस्यसस्यकित्वंवाच्यं घ्वोर्विहसे अइतनुर् यसे अकारस्य
इकारोभवतिसेपरे ईदोग्रहो तितनिषति तितरीषति तितरीषति तितीर्षति
अति तीर्षीत् अतितरिषीत् अतितरीषीत् सेदीर्घः सेपरेपूर्वस्यदीर्घोभवति
डुकृञ्करणे चिकीर्षति अचिकीर्षीत् गंतुंइच्छति जिगमिषति चिणोतेर्से न्त्
दोकित्वंवावक्तव्यं चिञ्चयने चिकीषति अचिकीषीत् चिचीषति अचि चीषी
त् जिजये सपरेऽहयोर्जेर्गिः जिगीषति अजिगीषीत् पृंमिश्रणे पुपूषति अपिपृष्लत
पपृषीत् डुपचषपाके यःसे पक्तुमिच्छति पिपक्षति गुणः प्रकृत्यर्थोन्यत्रसात्

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सप्रत्ययात्सनाद्यधात्वर्थोमस्त्यः सप्रत्ययेपरेधात्वर्थः मान्त्यः तेनकाष्ठेनापिपक्षतीत्य
भ. त्रतीयायापाकेनसंबंधोनत्विच्छाया पिपासति अपिपासीत् पापाने मृङ् प्राण
ह्री. त्यागे मर्तुमिच्छति मुमूर्षति पोरूङ् परितुमिच्छति पुपूर्षति पृपालनपूरणयोः
४१ वोत्तरस्योरूवाच्यः वरितुमिच्छति वुवूर्षति विवरिषति विवरीषति सेदीर्घः
वृञ्वरणे अवुवूर्षीत् रुद्विद्मुषग्रहिस्वपिप्रच्छः सः किद्वाच्यः रुदिर् अश्रु
विमोचने रोदितुमिच्छति रुरुदिषति अरुरुदिषीत् विद्ज्ञाने विविदिषति वि अ६
७५ विदिषीत् मुषस्तेये मुमुषिषति अमुमैषीत् ग्रहउपादाने होढः ढलोकस्से
ग्रादिजवानोषत्वंदः जिघृक्षति अजिघृक्षीत् प्रच्छज्ञीप्सायां पिपृच्छिषति अ
पिपृच्छीत् ञिष्वप्शयने सुषुप्सति असुषुप्सीत् घस्लृअदने जिघत्सति अ
जिघत्सीत् हन्तेःसोणित् जिघांसति अजिघांसीत् इणःसेगम्वाच्यः गमःसेइट्
वाच्यः जिगमिषति अजिगमिषीत् इसे आपिह्वा धा रभ लभ शक पद पत् ५१

कृमृदृप्रच्छ स्मिङ् अंजूअशूङ् मी नीनां सेट्वक्तव्यः॥५॥

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

३७०२

मिमा माङ् मेङां स्वरस्य से परे इस् आदेशो भवति पूर्वस्य च लोपः दित्सति अदि
धित्सति रत्सीतें सेकेरयोश्च स्वसेच पाऊसानां रभलभस्योरिप्सते ऊलभष्यासौ लिप्सते
अधित्सीत् शक्लृ शक्तौ शिक्षति पतोवेट् पदगतौ पित्सति पिपतिषति मामाने मित्सति पतोवेट्
माङ् माने मित्सते मेङ् प्रतीदाने मित्सते आप्लृ व्याप्तौ आप्नोतेरी आप्नोते पित्सति ३
एकारस्य ईकारो भवति से परे पूर्वलोपश्च ईप्सति अश भोजने अशेरना
यो वा अशेरिच्छायां सस्थाने वा अनाय प्रत्ययो भवति अशनायति अशिशिषति
वा५ तनिदरिद्रात्योः से इङ् ह्रस्वः तनु विस्तारे तितनिषति तितंसति तने से दीर्घता
दू४ वा तितांसति आतो न पिदिदिद्रिषति दिदरिद्रासति वेडिस्से दीर्घता वा दं
भिज्ञाप्योः से परे वा इ इ पदे अनयोः स्वरस्य ईत्सहितस्य लोपश्च इस इकार
स्य दीर्घता दंभे वी दंभ दंभे ज्ञप प्रेरणे दिदंभिषति जिज्ञपिषति ज्ञीप्सति ज्ञिप्सति २
धीप्सति धिप्सति धीप्सति समाननामि समीपाद्धसात्परः सो ऽसादेः किद्वा।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

अथयङ्प्रक्रियानिरूप्यते।

भ॰ च्यः इतिसप्रक्रियाः अतिशयेहसादेयङ्द्विश्च हसादेरेकस्वराद्धातोरतिशयेर्थेयङ्
ह्री॰ प्रत्ययोभवति तस्मिन्सतिधातोर्द्विर्वचनंभवति यङि॰ यङि॰सतिलकिंचपूर्वस्य
५२ नामिनोगुणोभवति सधातुः ङित्वादात्मनेपदं अपूर्व्वदे अतिशयेनभवती।
ति बोभूयते बोभूयेत बोभूयतां अबोभूयत बोभूयांचक्रे बोभूयिता बोभूयिष्य बोभूयिषीष्ट॥४॥
ते अबोभूयिष्यत अबोभूयिष्ट भुजपालनाभ्यवहारयोः बोभुज्यते बोभुज्येत
बोभुज्यतां अबोभुज्यत अनपिच हसात् हसादुत्तरस्ययङोलुक्भवति अ।
नपिविषये धात्वंशलोपनिमित्तेसमाननामिनोगुणवृद्धीनवाच्ये बोभुजांचक्रे
बोभुजिषीष्ट बोभुजिता अबोभुजिष्ट मृदवैचित्ये मोमृद्यते लिह आस्वादने
लेलिह्यते हुदानादनयोः जोहूयते विद ज्ञाने वेविद्यते आतः यङि लकि
चसति पूर्वअकारस्य आकारोभवति डुपचष पाके पापच्यते अपापचिष्ट।
स्वरादीनां असादीनांयङ्वक्तव्यः अट ऋ अश ऊर्णुञ् ऋ अप ने अतादयः स्वरादेपरः ५२

ऋकितः२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

अट गतौ अटाट्यते अटाटांचक्रे अटाटिषीष्ट अश भोजने अशाश्यते अशाशि
ष्ट ऊर्णुञ् आच्छादने ऊर्णोनूयते नद्राः संयोगादयोः हिर्न गुणोर्त्ति संयोगाद्योः
यकारपररेफसहितत्वं वाच्यं अरार्यते जमजपांनुक अमांतस्य जपादीनां च सर्व
स्य नुगागमो भवति यङि लुकि च सति जप व्यक्तायां वाचि भ[illegible] गा च विनामेय जप
भ मैथुने दह भस्मीकरणे दंश दशने भंज आमर्दने पश बाधायां एते जपादयः
तनु विस्तारे तंतन्यते अतंतनिष्ट गम्लृ गतौ जंगम्यते अजंगमिष्ट भ्रम चलने
बंभ्रम्यते अबंभ्रमिष्ट जंजप्यते जंजभ्यते अगसेप्यनुस्वारः यंयम्यते अयंयमि यर
ष्ट दंदह्यते दंदश्यते बंभज्यते नोलोपः पंपश्यते चलयांतस्य वा नुक् मवस्यो
ने ले संमव्यते मामव्यते चलकंपे चंचल्यते चाचल्यते चरफलोरुच्चास्य अन
योर्यङि लुकि च सति पूर्वस्य नुगागमो भवति अकारस्य उकारः आदिष्टेन

आदेशिना आदेशो निर्दिश्यति ४

जेव्रूहेद्रते जेव्रक्ष्रूहेद्रते

म. चवनीति चरगतिभक्षणयोः चंचूर्यते फलनिष्पत्तौ पंफुल्यते दयदाने दंदय्यते रीगतौ रारीय्यते १

टी. पधस्य ऋकारो पधस्य धातोर्यङि लुकि च सति सर्वस्य रीगागमो भवति कित्वादाकाराभा

५२ वः नरीनृत्यते अत्वणत्वाभावो वाच्यः वरीवृत्यते जरीगृह्यते करीकृष्यते चली

कृत्यतो पि क्लृप्यते वरीवृश्च्यते परीपृच्छ्यते वशोर्यङि नु संप्रसारणं वावश्यते पदस्त्रंसध्वंस।

रीक वाच्यः भ्रंशादंशाकशावंचपतस्कंदो यङि लुकि सति सर्वस्य नीगागमो वाच्यः पनीपद्यते अप

नीपदिष्ट स्रंसध्वंसभ्रंस अधःपतने सनीस्रस्यते दनीध्वस्यते बनीभ्रस्यते दनी

दश्यते कसःसंचगतौ चनीकस्यते वनीवच्यते अवनीवचिष्ट पनीपत्यते चनीस्क

द्यते ऋतोरिः ऋकारस्य रियादेशो भवति यङि सति ततो द्वित्वं येचेक्रीयते ह्वृवरणे

वेव्रीयते दादेरिः अपित्दाधामागैहाकपिबसे स्थाना आकारस्य ईकारो भवति क्विति

ङि १ ङि रूसे परे देदीयते देधीयते मेमीयते जेगीयते जेहीयते पेपीयते अपेपीयिष्ट। ५२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सेसीयते तेष्टीयते द्राधोरी अनयोरीकारो भवति यङि सति जेघ्रीयते देध्मीयते हं
तेर्हिंसायां घ्नीभावो वक्तव्यः जेघ्नीयते अजेघ्नीयिष्ट द्विरुक्तस्य हंतेः कुत्वं वाच्यं जेघन्य
ते अजंघनिष्ट गत्यर्थेभ्यः कौटिल्ये यङ् वक्तव्यः वंभ्रजति वाव्रज्यते चयो[illegible]यङि
यः कीवाच्यः चैञ् संतान पालनयोः चेकीयते अचेकीयिष्ट कवतेर्यङि कुत्वाभावो वा
च्यः कु शब्दे कोकूयते अकोकूयिष्ट शीङोयङि शयिति वक्तव्यः शाशय्यते शाशा
यांचक्रे अशाशायिष्ट इति यङ्प्रक्रिया अथ यङ्लुक्प्रक्रिया ःः वान्यत्र लगनुव
र्तते अन्यत्रेत्युक्त प्रत्यय संयोगं विनापि वा यङो लुग् भवति लुक सति पितितिस्मि
वेकारो [illegible] वक्तव्यः यङ्लुगंतं परस्मैपदं स्यादिव चस्त्रइहवं स्यादित्वादेपोल्लुकयङ्
लुगंतात्वं बोभवीति बोभोति बोभूतः बोभुवति बोभूयात् बोभवीतु बोभोतु बोभू
तात् अबोभवीत् अबोभोत् बोभवांचकार बोभूयात् बोभविता बोभविष्यति अबो
भविष्यत् दादेःपे गुणं बाधित्वा ङित्वात्वाडुक् अबोभूवीत् अबोभोत् अबोभूतां

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

मं॰ टी॰ ५५

अवोभुजुः पापचीति पापक्ति पापक्तः पापचति पापच्यात् पापचीत् पापक्त ऊक्षा
हिर्दे पापग्धि अपापचीत् अपापक् अपापक्तां अपापक्षुः पापचांचकार पापचा
त् अपापचीत् अपापचिष्टां अपापचिषुः हेः स्वरेपितिनोपधायागुणः वोभुजीति
वोभोक्ति वोभुक्तः वोभुज्यात् वोभुजीत् वोभोक्त वोभुग्धि अवोभुजीत् अवोभोक्
वोभुजांचकार अवोभुजीत् अवोभुजिष्टां वावदीति वावत्ति वावत्तः वावद्यात्
वावदीत् वावत्त वावद्धि अवावदीत् अवावत् अवावद् अवावदुः अवावदी
त् जाग्रदीति जाग्रहि जाग्रहः जाग्रदीत जाग्रहु अजाग्रदीत् अजाग्रह् अजा
ग्रह् जाग्रदिता अजाग्रदीत् ऋकारांतानामृदुपधानांच यङ्लुकि सतिरुर्वस्य
रुक् रिग रीगागमो वक्तव्यः चर्करीति चरिकरीति चरीकरीति चर्कर्ति चरि।
कर्ति चरीकर्ति चर्कृतः चरिकृतः चरीकृतः चर्कति चरिकति चरीकति वर्वृ
तीति वरिवृतीति वरीवृतीति वर्वर्ति वरिवर्ति वेचगतौ पदस्वंसध्वंसइतिनीगा १५५
वरीवर्ति।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गमः वनीवचीति वनीवक्ति वनीवक्तः वनीवंचति वनीवचति वनीवचांचकार
वनीवचिता अवनीवचीत् जंगमीति जंगंति जंगंतः गमांस्वरे जंग्मति धातयस्लो
केयङ्लुकिवेतिकेचित् जंगमति जंगमीषि मोनो धातोर्मकारस्य नकारो भवति धातोर
वमयोर्ङसेपदांतेच जंगन्सि जंगथः जंगमीमि जंगन्मि जंगन्वः जंगन्मः अनु।
नासिकलोपेन हेर्लुक् लोपस्यासिद्धत्वात् जंगहीतिरूपं जंगम्यात् जंगमीत् जंगं
जंगमिताह त जंग्मतः जंगमत् अजंगमीत् ह्रिकुकस्य हंतेः कुत्वं वाच्यं जंघनीति जंघंति जं
अजंघानीत् घ्नतः जङ्घ्नंति जंघनिता अजंघनीत् जाहेति ह्रस्वः आतः जाहाति जाहीतः जा
हति जाहीयात् जाहेत जाहात् जाहीतात् ईर्वाहौ जहातेर्हौ परे वा ईकारः सिद्ध एव वप
हे आकार इकारौ भवतः जाहीहि जाहिहि जाहाहि अजाहात् अजाहीत् अजाहासीत् अजाहेत्
जहातेः ह्रस्वस्य दीर्घो वेति केचित् जाहेति जहेति जाहाति एवं दादेति इति यङ्लु
कुप्रक्रिया॥ अथ नामधातुप्रक्रिया नाम्नोयईचास्य नाम्नः इच्छायामर्थे यप्रत्ययो
भवति तत्संनियोगे चाकारस्य ईकारः आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रीयति पुत्रीयेत्

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ.
ह्री.
५५

त्र१

पुत्रीयते पुत्रीयेत् पुत्रीयांचकार पुत्रीयात् पुत्रीयिता अपुत्रीयीत् यादौप्रत्यये डो।
कायौकारयोर्वावौवक्तव्यौ गामिच्छति गव्यति गव्येत् गव्यात् अगव्यत् गव्यांचका
र हसाद्यस्य लोपो वा नापि गवांचकार गव्यात् गव्यात् गव्यिता गविता अगवीत्
नावमिच्छतीति नाव्यति त्वामिच्छति त्वयति त्वयांचकार त्वदांचकार त्वासीष्ट त्वय
सीष्ट अत्वयिष्यति अत्वयिष्यत् अत्वयीत् अत्वदीत् मयति युष्मयति युष्मयां — मां इच्छति प युष्मान् इच्छति प ह
चकार अयुष्मयीत् अस्मयति धनीयति धनीयांचकार अधनीयीत् काम्यम
पीच्छेति पुत्रकाम्यति पुत्रकाम्यांचकार अपुत्रकाम्यीत् अपुत्रकामिष्ट करणे
च नाम्नः करणेर्थे यप्रत्ययो भवति कंडूं करोति कंडूयति अकंडूयीत् नमः क
रोति नमस्यति नमस्यांचकार अनमस्यीत् तपः करोति तपस्यति तपस्यां
चकार अतपसीत् क्षीरलवणयोस्त्वस्यायो यः सक् क्षीरं त्वष्यतीति क्षीरस्यति
क्षीरस्यांचकार अक्षीरस्यीत् लवणस्यति अलवणस्यीत् शब्दादिभ्यो यङ् कार्ये ५५
शब्दायते शब्दायांचक्रे अशब्दायिष्ट वैरायते अवैरायिष्ट कलहायते कलहा

शब्दं करोति वैरं करोति कलहं करोति

अभ्रंकरोति मेघंकरोति

यांचक्रे अवलहायिष्ट अभ्रायते मेघायते अमेघायिष्ट ऊष्मवाष्पाभ्यामुद्वमने
ऊष्ममुद्वमति॥२॥ यङ्वाच्यः ये ऊष्मायते औष्मायिष्ट [illegible] वाष्पमुद्वमति वाष्पायते
अवाष्पायिष्ट णिजिर्ल्लिकरणे नाम्नो णिङ्प्रत्ययो भवति करणेर्थे स च ङित्वाद्धि।
घटयति ४ लोपः नकारोभयपदार्थः घटंकरोति घटयते कटयते अग्लोपिनो नाङ्का
र्यं अजघटत् महान्तंकरोति महयति महयते महयांचकार अममहत म५
इष्ठवदेरः इष्ठवद्रेफस्यादेशो भवति णौ प्रत्यये परे प्रथयति प्रथयते अ
पिप्रथत् म्रदयति म्रदयते अमिम्रदत् द्रढयति द्रढयते अदिद्रढत्
ऊढिंकरोति ऊढयति ऊढयते ऊढयांचकार णेरङ्हिकस्य णेः स्वरादेः परः
स्यादिद्वर्वस्य ढस्य जः औजढत् औजढत् वचेः कृतणौकृतसंप्रसारणे हो
ह्रस्वयोर्दीः इष्ठभिना हितोस्य ऊढौ च णिजिर्ल्लिकरणे सधातुर्णेरङ् स्वरादेर्ढज
औजढच्च अग्लोपिनो नाङ्कार्यं चेति केचित् औजिढत् औजढत् कर्त्तर्यङ्।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

कर्त्तुरुपमानादाचारेर्थेयङ्प्रत्ययोभवति श्येन इवाचरति श्येनायते काकः
श्येनायांचक्रे अश्येनायिष्ट पंडितायते मूर्खः अपंडितायिष्ट यङि सलोपोवा
भं॰ ह्री॰ ५६ सचः पयस्त्वाविभाषया अप्सरायते अप्सरस सोर्वशीः अप्सरायिष्ट ओजाय कुरु पा२
ते दुर्बलः ओजायिष्ट पयायते तक्रं अपयायिष्ट पयस्यते अपयस्यिष्ट सुम
नायते असुमनायिष्ट मानवः आचारे क्विप्वावाच्यः कृष्णः इव आचरति कृष्ण।
ति कृष्णांचकार अकृष्णीत् क्विपोलोपः स्वति स्वांचकार अस्वीत् आचारेउप
मानात् कर्मणोधारयोरुपमानादाचारेर्थेय ईय प्रत्ययोभवति अकारस्येकारः
पुत्रमिव आचरति पुत्रीयति शिष्यमुपाध्यायः प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः भृ
शादिभ्यो भूतत्भावे यङ् वाच्यः अभृशो भृशोभवति भृशायते अश्यामः
श्यामोभवति श्यामायते इत्यादिः अश्ववृषयोर्मैथुनेच्छायां यः सगागमश्च।
आत्मनः मैथुनाय अश्वमिच्छति अश्वस्यति वडवा वृषेणसह मैथुनं इच्छति ५६

ह्वयस्पर्ति गौः शब्दादिभ्यो ज्ञापनायां यङ्. सांख्यापयति सख्यायते इति नामधातु
प्रक्रिया अथात्मनेपदव्यवस्था निविशादेः नित्याद्युपसर्गपूर्वकत्वात् विशादेर्धा दे
तोरात्मनेपदं भवति विशप्रवेशने विशति निविशते विपराभ्यां जेः विजयते प तुर्दरः३
राजयते समोगमादिभ्यः संगच्छते संगच्छेत समगच्छत संजग्मे गमांस्वरे
गमः परौ सिस्यौ आत्मनेपदे वा किंतौ वा च्लौ लोपस्त्वनुदात्तनां संगसीष्ट सं
गंसीष्ट संगंता लोपो झलात् समगत समगसातां समगसत समगंस्त।
समगंसातां समगंसत समगंस्था ऋच्छेर्लिटि गुणः आनर्छ समानर्छे
समर्छिषीष्ट समार्छिष्ट प्रच्छी ज्ञीप्सायां संपृच्छते संपप्रच्छे संप्रक्षीष्ट संप्रष्टा नुदादेः
समप्रष्ट स्वृ शब्दोपतापयोः संस्वरते समस्वरत संसस्वरे स्वौति स्वरति स्व २१
यतीतिवेट् संस्वृषीष्ट उः संस्वरिषीष्ट संस्वरिता संस्वर्ता समस्वरिष्ट स
मस्वृत ऋगतौ ऋयोतिः हर्वेम समियते समियृते समियृते समियृीत समि

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ ही॰ ५८ एतां समैष्टन समार्ते समर्षीष्ट समर्ता समरिष्यति समरिष्य समार्ष्ट समार्षीतां सं
शृणुते संशुश्रुवे संश्रोषीष्ट संश्रोता समश्रोष्ट संवित्ते संविदाते वित्ते रंतोवारुट्।
संविद्रते संविदते संविदीत संवित्तां संविदातां संविद्रतां संविदतां संवित्त संविदा
तां संविद्रतां संविदतां समवित्त समविदातां समविद्रत समविदत संविवि
दे संवेदिषीष्ट संवेदिता समवेदिष्ट संपश्यते संददृशे समदृष्ट गमच्छ
प्रच्छस्वरत्यर्तिविदृश्याप्तेगमादयः आङोदोनास्यविहरणे आङ्पूर्वोदूदाते
रात्मनेपदंभवति मुखप्रसारणव्यतिरिक्तेर्थे आदत्ते मुखं व्याददाति अव्रन।
क्रीडोनुसंपरिभ्यश्च अनुसंपरिभ्यः क्रीडते रात्मनेपदंभवति क्रीडविहारे शा
हेच अनुक्रीडते अनुचिक्रीडे अनुक्रीडिषीष्ट अनुक्रीडिता अन्वक्रीडिष्ट संक्री
डते परिक्रीडते शाहे तन संक्रीडतिरथचक्रं समवप्रविभ्यः स्थः प्रभाति
ष्ठते रात्मनेपदंभवति संतिष्ठते संस्थाता समस्थित कर्मव्यतिहारे न्यत्ररिंकादेश ५८

त कर्मव्यतिहारे र्थैवाचो हिंसार्थान्न गत्यर्थान्न पठजल्पहसान्नुविदाय इतरेतरा।
न्योन्यपरस्परोपपदाभावे सर्वेभ्यः धातुभ्य आत्मनेपदं भवति परस्परमेकक्रिया
वतरणं कर्मव्यतिहारः व्यहाव्यति भवंते विवदंते वादिनः अन्यत्रेति किं व्यतिघ्नंति
व्यतिगच्छंति व्यतिपठंति व्यतिजल्पंति ज्वलदीप्तौ व्यतिज्वलंति व्यतिहसंति इत
रेतरं परस्परमन्योन्यं वा लूञ्छेदने व्यतिलुनंति भुजो भोजने आत्मनेपदं वा
च्यं भुंक्ते ओदनं भुनक्ति महीं नृपः इत्यात्मनेपदव्यवस्था अथ भावकर्मणोर्यक्प्र
क्रिया ॥ यक्चतङ् धातोर्भावे कर्मणि च यक्प्रत्ययो भवति चतङ्पूर्वोक्तेष्वप
रतः कोऽस्यार्थः अस्मिन्विकर्मणि अकर्मकेभ्यो धातुभ्यो भुवि भावे सकर्मकेभ्य
श्च कर्मण्यात्मनेपदं भवति ये कर्मनिरपेक्षां क्रियामाहुस्ते कर्मकाः भूएध अस
शीङ्प्रभृतयः तदुक्तं लज्जासत्तास्थितिजागरणं वृद्धिक्षयभयजीवितमरणं
शयनक्रीडारुचिदीप्त्यर्थं धातुगणं तमकर्मकमाहुः भावस्यैकत्वादेकवचनमे

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰
ही॰
५८
णित्वाभावे ३

वभवति भृशमपुरुषस्य भूयते भवता भूयेत भूयतां अभूयत वभूवे स्वरांतानां
हनग्रहदृशांच भावकर्मणोः सिसतासीसयोश्चिदिङ्वक्तव्यः णित्वाहृहि भाविषी
ष्टं भविषीष्ट भविता भाविता इणातन्यकर्तरि धातोस्तनिपरे भावेकर्मणिचइण
प्रत्ययोभवति सेट्पवादः णोहस्वार्थः लोपः इणसंयोगेतनोलोपोभवति अभा
वि अकर्मकोपिकदाचित्सकर्मकतामनुभवति उक्तंच उपसर्गेणधात्वर्थोव
लादन्यत्रनीयते विहाराहारसंहारःप्रतीहारःप्रहारवत् १ धात्वर्थंवाधतेक
श्चित्कश्चित्तमनुवर्त्तते विशिनष्टितमेवार्थमुपसर्गगतिस्त्रिधा सुखमनुभूय
ते स्वामिना अन्वभाविभवोभवता अन्वभाविषातां अन्वभाविषत अन्वभाविष्ठाः
ष्पीङ्ठोयङ्कितिङ्तियेवक्तव्यः पाय्यते शिङ्के शायिषीष्ट अशायि अन्वशा
यि अन्वशायिषातां अन्वशायिषातां येकर्मसापेक्षाक्रियामाहुस्तेसकर्मकाः ५७८
मननमेदनभोजनदानं रुजापठनप्रापणगमने मोचनवंधनपचनध्यानं

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

इत्थं सकर्मकधातुविधानं अथ कीदृङ् घटः क्रियते त्वं ङुः खौ क्रियसे रामैश्च
कृषीष्ट २ के कारिषीष्ट डः कारिता कर्त्ता कारिष्यते करिष्यते अकारि अकारिषातां अका
रिषत अकृषातां अकृषत चिञ् चयते चेचीयते चिचौ चिक्ये चायिषीष्ट । चिलोते स
चेषीष्ट चायिता चेता [illegible] अचायि अचायिषातां अचेषातां एद्दोकिते
दाञ्देरिः दीयते ददे ददाते ददिरे आतो युक् आकारान्तस्य धातोर्युगागमो भव वाच्य ॥३॥
ति इति ति णि ति च परे दायिषीष्ट दासीष्ट दायिता दाता अदायि अदायिषातां
अदिषातां अपि हाधास्यामित्वं धीयते अधायि अधायिषातां अधिषातां स्थी
अस्थायि यते अस्थायि स्तूयते तुष्टुवे अस्ताविषातां अस्तोषातां हरिहरौ भक्तेन हन्य अस्तावि ४
षातां अस्थि ते जघ्ने घानिषीष्ट वधिषीष्ट हंसीष्ट घानिता हंता घानिष्यते हनिष्यते अघा
स्थिषातां नि अघानिषातां हन आत्मनेपदे सिः किद्वा च लोपश्च तु दात्तानां अहसातां
अहसत हेतेर्वधादेशो वा अवधि अवधिषातां अहं क्रिलिच गम्यते जग

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गुणः २

भ. हे ग्राहिषीष्ट ईतोग्रहो ग्रहीषीष्ट ग्राहिता ग्रहीता अग्राहि अग्राहिषातां अग्रही
टी. षातां दृश्यते ददृशे दर्शिषीष्ट दृक्षीष्ट दर्शिता द्रष्टा अदर्शि अदर्शिषातां अ
५९ दृक्षातां पच्यते पेचे पक्षीष्ट पक्ता अपाचि तनोतेर्वा तनोतेर्नकारस्य वा आका
रो भवति यकि परे तायते तन्यते तेने तनिषीष्ट तनिता अतानि भंजू आमर्दने
नोलोपः भज्यते अकित्वात् बभंजे भंक्षीष्ट भंक्ता भंजेश्चिणि वा नोलोपो वाच्यः अ
८म६ भंजि अभाजि अभंक्षातां शमँउपशमे शम्यते क्रोधोपशमेनिना धातोः शेरणौ मितां
ह्रस्वः मेः शम्यते मोहेद रिणा शम्येते शमयांचक्रे ण्यंतानां मितां णिदिदिच्चवा
वृद्धिर्वाच्यः णिदिदिञ्जिलोपश्च शामिषीष्ट शमिषीष्ट शमयिषीष्ट अशामि अ
शमि अशामिषातां अशमिषातां णिदिड्भावेपक्षे अशमयिषातां अशमयि
षत गुणोर्त्तिसंयोगाद्योः ऋगतौ अर्प्यते अर्पेत आरे आरिषीष्ट ऋषीष्ट आ ५८
रिता अर्त्ता आरि आरिषातां आर्षातां आर्षत स्मृ स्मरणे स्मर्यते स्मृषीष्ट स्मा

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

रिषीष्ट स्मारिता स्मर्ता अस्मारि यत्कर्मगुणसंयोगात्कर्त्तृत्वेन विवक्षते स कर्म
कर्त्ता तदुक्तं क्रियमाणं तु यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति सुकरैः स्वैर्गुणैर्यस्मात्कर्मक
र्त्तेति तद्विदुः तत्राप्येतदेवोदाहरणं लूयते केदारः स्वयमेव लविष्यते लाविषीष्ट
लविषीष्ट अलावि पच्यते ओदनः स्वयमेव भिदिर् विदारणे भिद्यते काष्ठं स्वय
मेव अभेदि अभित्साता अभित्सत दुहस्नुनमां कर्मकर्त्तरि यगिणौ न दुग्धे स्नु
ते गौः स्वयमेव नमते दंडः स्वयमेव अदुग्ध अस्नाविष्ट अनंस्त अथ द्विकर्म अस्नाविष्ट
काः दुह्याच्पच्दंडरुधिप्रच्छिचिञ्ब्रूशासुजिकर्मयुक् णीँ [illegible] कृष्णंथ वहदंडि अरुद्ध दृ ५
ष्टादिकर्मभाक् दुहादेर्गौणकं कर्म नीवहादेः प्रधानकं त्रियंते कर्तृकर्मवद्य
न्तहावाक्लिकर्मजः स्यादयोऽत्र निष्कर्मगत्यर्थानां [illegible] कर्मणि मत्पयं यांति दृष्टादि। [illegible]ख्यः३
गौणेऽन्यत्तु यथारुचि ७ निर्गते विजनमर्जागरिरजंतिमग्ग सिमद मयाचि संभोगं
दृ १ गोपीवैं मकाप्यंत भाव [illegible] नामनंतेन कर्तृरिहतमं प्रधाने कर्म अन्यदप्रधानं न।

भ
ही
६८

गरंनीयतेनागरिकैर्वनेचरः भोजनंपाच्यतेयजमानेनयाचकेन इष्यतेपंथानं प
थिकेनपांथः शिष्येणाचार्यस्तत्त्वंपृच्छ्यते चिकीर्ष्यते देवदत्तेन घटः वोभूयतेते
न अनपित्वरुसात अन्नः पच्यते तेन पाचिता अपाचि इतिभावकर्मप्र
क्रिया ह्यस्तनः प्रत्ययोर्लोटमध्यमपुरुषैकवचनांतत्वान्निपात्यते अतीतेकालेप्त्युरी
मवस्कंदलुनीहिनंदनैत्त्वाणरत्नानिरुरोमसंगताः विग्रहश्चकैवानुचहिषावर्णी
यश्रत्यमस्वास्थ्यमरुन्निशांदिवः वर्त्तमानार्थाया अपिविभक्तेःस्मयोगेभूतार्थतावक्त
व्याः आरुस्मदाशीतः यजतिस्मयुधिष्ठिरः वैचित्र्यापरूढयोरल्पकालेपिवाच्यैर्वक
व्याः स्मृतोहंकिलविललापनाहंकलिंगंजगामयावत्पुरानिपातयोर्योगेभविष्यद
र्थेतिवाच्यः पुराकरोतियावत्करोति करिष्यतीत्यर्थः धातोर्योगेभूतेर्थेल्यट्।
स्मराम्यमिसिंत्रयत्तूपकरिष्यामि उपाकुरुष्वाः इत्यर्थः इतिलकारार्थः धातूनाम
पनेतत्वान्नानार्थत्वाच्च सर्वयः अभिधातमशक्यत्वादाख्यातख्यापनैरलं ॥ ॥

६०

इति श्रीअनुभूतिस्वरूपाचार्यविरचितायां सारस्वतीप्रक्रियामाख्यातप्रक्रियासमाप्तं
ॐ श्रीगणेशायनमः निजजनैर्विधिनानिखिलापदोऽपहृतियोविनिवर्त्तयतिस्व
तः जलधिजापरिरंभणलालसोनरहरिःकुरुतांजगतांशिवं १ अथकृदंतप्रक्रि
यानिरूप्यते कृत्कर्त्तरिः वक्ष्यमाणप्रत्ययाःकृत्संज्ञकाःभवंति तेचकर्त्तरिभवं
तिभावकर्मणोरपि तृच्णौधातोः तृच्णौप्रत्ययौभवतः चोःकुः पच्तृ इतिस्थि
ते नामसंज्ञायांस्यादिविभक्तयोभवंति ऋदुशनस् पक्ता पक्तारौ पक्तारः एवंकर्त्ता
हर्त्ता कृतः धातोःपरस्यकृत्प्रत्ययस्यवसादेरिडागमोभवति कृतःइतिस्व
एधितारः त्रंसेट्धातुविषयं एधिता एधितारौ आयः गोपायिता गोपायितारौ ऊदितो
वा गोपिता गोप्ता भविता सहिता होढः सहिवहोरोदवर्णस्य सोढा सोढारौ
वोढा वोढारौ युवोरनाकौ युवइत्येतयोरनअकइत्येतावादेशौभवतः यथा
संख्येन णित्वाद्वृद्धिः पाचकः पाठकः भावकः लावकः याचकः पावकः आतो
CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भं॰ ह्री॰ ६९ घुक दायकः हनोघत् घातकः जनिवधोर्नेहहिः जनकः डुपर्यैदो दित्वाद दरिद्राते
रनपालोपोवाच्यः लुङि॰वा दरिद्रायकः नाभ्युपधात्क नाम्युपधाद्धातोः कः प्रत्ययो
भवति ककारोगुणप्रतिषेधार्थः क्षिपप्रेरणे क्षिपः भिदः नुदः तुदः भुपेश्च
प्रीहीभ्यो ः आदेसः स्रः स्वरतीति स्वरः सुभसोभायां सुभे सुभे सुभाति ज्ञा अव
बोधने जानातेश्चकः जानातेश्चकारात् हृधृगृद्रू प्रीञामपि कः प्रत्ययो भवति
ज्ञातोनयीत्याकारलोपः स्वष्टुजानातीति स्वज्ञः बहुतरः हृविक्षेपे किरतीकिरः
धुः गिरः ध्रुवः चुधातोः प्रियः अपिशाह्वाजूरुरपिकः गहरूपिपर्तीतिपुरं प इत्यापि ५
चिनंदिग्रहादेरणुणिनि पचादेर्नंदादेर्ग्रहादेश्च अणुणिनिपतेप्रत्ययाभवंति
यथासंख्येन पचतीति पचः वक्तीतिवचः वपतीतिवपः वदतीतिवदः दी
व्यतीतिदेवः सीव्यतीतिसेवः षेवसेवने भ्वादिः सेवतीतिसेवः इत्यादिः चलः
पतः चरिचलिपतिवदीनांवाद्वित्वंहूर्वस्यागागमश्च चराचरः चलाचलः ६९

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

पतापतः वदावदः [illegible] सुद्रुगतौ स्रवतीति स्रवः चरः दमु उपशमने
दमनः व्रणवेदनायां व्रणः [illegible] दर्भः सृप्लृगतौ सर्पः भरः भुवः पचादित्वा
त्कृतिगणः टुनदि समृद्धौ इदितोनुम् युप्रत्ययस्यअनादेशः नंदयतीतिनं॥
दनः वाशृशब्दे वाशयतीतिवाशनः मदगर्वे मदयतीतिमदनः हर्षहर्षणे हृषिवैक
हर्षणः रमयतीतिरमणः वमयतीति वमनः क्रमयतीति क्रमणः अर्द्दमल्ये४॥
[illegible]पापीजर्द अर्द्दने [illegible] मर्दयतीतिजनार्द्दनः जपजल्पव्यक्तायांवाचि जपनः जल्पनः
ना न दुषवैकृत्ये दुषेर्ण्यंतस्य कृति चक्रविहीर्दः दूषणः राधनः साधनः शोद राधसाध
नः हृधरुछेदनपूरणयोः वर्द्धनः शोभृण रुशब्दे इत्येतस्माद्युणप्रत्ययोभव संसिद्धौ ५
ति पृषोदरादित्वात् रौतीतिरावयतीतिरावणः शोभनः एतेण्यंताः सूदनः तपनः
दमनः जल्पनः रमणः हर्षणः तृपप्रीणने तर्पयतीति तर्पणः क्रदि आ
ह्वानेरोदनेच संक्रंदनः हृषप्रहर्षणे संहर्षणः कृषतनूकरणे संकर्षणः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

शत्रुमर्दनः २

जनार्दनः पवनः षूद क्षरणे मधुं सूदयतीति मधुसूदनः लवणः अच्‌ णत्वं नि
भ पात्यते इति नंद्यादयः ग्रह उपादाने गृह्णातीति ग्राही इनां स्थोसे तिष्ठतीति स्था
ही. यी ह्रस्वेपः सेर्लोपः आतो युक्‌ उत्साही उदासी उद्भासी ध्यायी पातीति पायी यज
६२ तीति याजी मंत्रि गुप्तभाषणे मंत्री संवादी स्तुदरणे निरक्षतीति निरक्षी इति ४
निवापी वी निवासी विशायी रुषाहे विडुपसर्गः विशावी चर गतिभक्षणयोः विचारय
गो८ ती विचारी नञि सर्वेभ्यः कृञ्‌ हृणीयश्च वदि भ्योणिनि अकारी अहारी अना
यी अयाची अवादी राध हिंसायां अपराधी परिभावी इति ग्रहादयः इगुपधज्ञाप्रीकिरः कः धी
इग्रेक्षणो इगादेः शः इगुपध्नगवेटध्माघ्रापादाधाप्रत्येभ्यः शः प्रत्ययो भवति।
शाकारः शित्कार्यार्थः शितिचसर्वेत शित्प्रत्यये परे चतुर्षु तिवादिषु यत्कार्यमुक्तं
तद्भवति तेन पश्यादिरादेशः उत्पश्यतीति उत्पश्यः गोघ्नः धयः ध्माशाल्माशि।
संयोगयोः उद्धमतीति उद्धमः घ्रा गंधोपादाने जिघ्रादेशः उज्जिघ्रतीति उज्जिघ्रः ६२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

डत्थिवतीति डत्थिवः दद दाधोः दधः ज्वलादेणः ज्वलादिहीनोर्वाणप्रत्ययो
भवति पक्षे पचादित्वादः ज्वलतीसौ ज्वालः ज्वलः तापः तपः पथिगतौ इति
नोनुम् पंथतीति पंथः पंथः विद्लृलाभे समासेऽप्रत्ययोरितिविभक्तिलोपः
मूचादेर्नम् गोविंदतीतिगोविंदः गोविंदः तिस्फुटं अरविंदइत्यादि का
र्येणा कर्मणिप्रयुज्यमानेऽणप्रत्ययोभवति डुकृञ्करणे धातोर्नीमि
नः कुंभंकरोतीति कुंभकारः शास्त्रकारः ग्रंथकारः वेञ्तंतुसंताने तंत
वायः इत्यादि डुदाञ्दाने आतोडः आकारांताद्धातोःकर्मण्युपपदेड
प्रत्ययोटित्वाट्टिलोपः धनंददातीतिधनदः गोददातीतिगोदः जलंददा
तीतिजलदः त्रैङ्पालने पार्स्त्रिः क्वचिदन्यत्रापिडप्रत्ययः जाय
तेतिद्विजः एकंमातृजन्मद्वितीयमुपनयनकर्म छागतिनिवृत्तौ स्तं तिष्ठ
तीतिगृहस्थः शीङ्स्वप्ने गिरौशेतेतिगिरिशः पादैःपिवतीतिपादपः सुचः

डेयूपसीजायतेसंध्वदरोलम्बा अतोडः ३॥

भ॰
टी॰
६३

मृड्डे: अचः अ आदेशोभवति ड्डे परे डुगतावितिधातोड प्रत्ययेटिलोपेकृते
ड्डेतिरूपं उकारांतत्वेपिड प्रत्ययोविधानं सुचं द्रवतीतिप्राप्नोतीति मृड्ड:
हीनजातत्वात् उरसः सलोपश्चवा उरसः सकारस्यलोपोभवतिडप्रत्य
येतेगमौमुमागमोवाभवति उरसागच्छतीति उरगः उरंगः सत्वरस्यत्व
रादेशश्च सत्वरस्यत्वरादेशश्चड प्रत्ययेगमिपरेचकारान्मुम्वा सत्वरेण
गच्छतीति तुरगः तुरंगः विहायसोविहच विहायसोविहादेशोभवतिग
मिधातौसतिचकारान्मुम्वा विहायसागच्छतीति विहगः विहंगः भुजतुरयो धी
र्मुम्वा भुजगः भुजंगः तुरगः तुरंगः तथागतिविशेषेण प्लवंगच्छतीप्लवगः
प्लवंगः अटौ नाम्निकार्येच प्रयुज्यमाने अकारटकारौभवतः आस्थिहरः सगिर
स्नाकवचहरः कुमारः हस्तहरणे भारहरः धनुधारणे धनुर्धरः पुरस
रः अग्रेसरः पार्श्वशयः पृष्ठशयः उत्तानशयः क्वचिदलुक रसुक्रीडा ६३

णे संवेरमः हस्तीकरणे जपहृन्नेनः इत्यादि लोकात् ज्ञेयं टप्रत्ययः चरगतौ
कुरुचरः कुरुचरी स्त्रियां इतीप् अप्रत्ययः सर्वधातुभ्यः साधारणं टप्रत्ययस्तच
शब्देरेव शोकं करोतीति शोककरः शोककरी कन्या यशः करोतीति यशस्करी विद्या
इत्यादि दृ विदारणे भगंदरः भास्करः इत्यादि इ खश् धातोर्नाम्निकार्ये च इ खश्
इत्येते प्रत्यया भवंति खितिपदस्य खिति प्रत्यये परे पूर्वपदस्य अव्ययवर्जितस्य
मुमागमो भवति शकृत्स्तंबात् कृञः फलेरजोमलात् ग्रहेः दृतिनाथाद्धेवा
तादाघः कर्मविवाचारः १ करीष कूलसर्वाभ्रात्कषः प्रियवशाद्वदः ऋतिमे
घभयात्कृञः खः क्षेममद्रप्रियात्तु वा आशितात्सभुवो भावे करणे च तराद्धृजात्
विहायसः सतो गेभ्यां हृदयाच्च जनाच्च खवात् २ गच्छतेः प्रत्ययः खः स्यात्
भ्रओ धातोस्त्वा वि[illegible] भवेत् आत्मकृत्सुदरेभ्यः सूसत्या चाचंयमादयः ४
शकृत्करिः [illegible] वत्सः स्तंबकरिः फलेग्रहिः रजोग्रहिः मलग्रहिः दृतिहरिः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ· नाथहरिः देवापिः वातापिः करीषंकषः कूलंकषः सर्वंकषः अभ्रंकषः प्रियंवदः
ही· वशंवदः क्षतिंकरः मेघंकरः भयंकरः क्षेमंकरः क्षेमकारः मद्रंकरः मद्रकारः
६४ प्रियंकरः प्रियकारः आशितेन भूयते आशितंभवः आशितो भवत्यनेनेति आ
शितंभवः तुरंगमः भुजंगमः ॥ विहंगमः सुतंगमः उरंगमः हृदयंगमः
जनंगमः प्लवंगमः आत्मानं बिभर्तीति आत्मंभरिः कुक्षिंभरिः उदरं
भरिः अतः परं वाचंयमादीन्कथयति वाचंयच्छतीति वाचंयमः पुरंदार
यतीति पुरंदरः दृविदारणे द्विषंतपतीति द्विषंतपः परंतपः विश्वंबिभर्तीति वि विप
श्वंभरः रथंतरतीति रथंतरः पतिंवृणोति वृणीते वा सा पतिंवरा धनंजय
तीति धनंजयः वसुंधरति धरते वा सा वसुंधरा शत्रुंसहते असौ शत्रुंसहः
अरिंदाम्यतीति अरिंदमः शत्रुंतपः तमु ग्लानौ शत्रुंताम्यतीति शत्रुंतमः
एते वाचंयमादयः एजृ कंपने एजां खशः एजृ कंपने इत्यादीनां खशप्र ६४

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

त्ययो भवति खकारो मुमागमार्थः शकारः शित्कार्यार्थः जनमेजयतीति जन
मेजयः ध्मांतैर्जिर्मिन्यंतिर्मेजनकुलास्यपुष्यतोधयीः नाडीमुष्टीश्चनीपाणिकरस्त
नात्मनासिकात् १ धमाखारीवातचदितडउजवहोलहूलतः असुर्विधुतिला
त्तदः स्यादसूर्योग्राहुश्रीस्तपिः २ ललाटतोवदाभ्रालिहः मितमाननखात्पचिः वा
ती नादजिसिराणीमदजेरोतिशार्हतस्तथा ३ आत्मानं पंडितं मन्यते इति पंडितंमन्यः
मंजंधयः कूलंधयः आस्यंधयः पुष्पंधयः नाडिंधयः खशंते सर्वपदस्याह्
मुष्टिंधयः ५ स्तोवाच्यः नाडिंधमः मुष्टिंधमः शुनिंधमः पाणिंधमः करंधयः करंधमः शुनिंधयः १
स्तनंधमः ७ स्तनंधयः नासिकंधयः खारिंधयः वातंधयः चटिंधयः खारिंधमः वातंधमः पाणिंधय ५
चटिंधमः कूलमुद्रुजः कूलमुद्वहः संयोगांतस्य लोपः अरुंषितुदतीति अ
रुंतुदः विधुंतुदः तिलंतुदः असूर्यंपश्यः उग्रंपश्यः ललाटंतपः वहं
लिहः अभ्रंलिहः मितंपचः मानंपचः नखंपचः वातमजः मदगर्द्धस्व।
नासिकंधमः ४ प्रस्थंपचः १

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

नेच रंरंदैमे: अयसामयतीति अयंमदः शर्ईजरुः ख्युट्करणे धातोःकरणेर्थे
भ॰ ख्युट्प्रत्ययोखकारोमुमागमाद्यौ: अभूततद्भावे आढ्यसुभगस्थूलपलितनग्नां
टी॰ धप्रियेषुकृञः करणेख्युट्वाच्यः अनाढः आढ्यः क्रियतेनेनेति आढ्यंकरणं
६५ स्थूलंकरणं सुभगंकरणं पलितंकरणं नग्नंकरणं अंधंकरणं प्रियंकरणं
भजाश्रितः सेवायां भजोविण् भजसुरुवर्णकनिविविण्प्रत्ययोभवति णो
ह्रस्वाद्यौः वेः वेर्लोपोभवति अर्द्धंभजतीतिविग्रहे वोष्कुः वावसाने अर्द्धभाक्
अर्द्धभाग् सुरुभाक् वहुमापणो भारवाह् वाहोवौ प्रासादोत्तरेपदे सैसारोहः
श्री सर्वे मषिणो सदेसः वोढिं तुरापाड् अंहूनिवहतीति अंहुवाड् प्रासादोत ।
अनतङः अकारादनुस्मात्परस्यवाहोविकारस्यऊकारादेशोभवति शसादौ
स्वरेपरे अंहूरुः शंल्हरुः शंल्हूरुा प्रालिवाङ्यां पवंवारिवाह नौवाहप्रभृ
नयः प्रामदमडपप्रामे प्रडपसर्गः प्रामोरपिविण्वजतव्यः प्रप्रामविण्इतिस्थिते ५६।५

आङ्-पूर्वे सदेसरूरस्याषकारोभवतिह
वहोवकारस्योकारादेशोभवति शसादौस्वरेपरे ५ कारे ४

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

उपधायावृद्धिः वेरिति वेर्लोपः मोनो धातोः धातोर्मकारस्य नकारादेशो भवति रसे पदां
ते च अकर्षेणाशाम्यतीति प्रशान् प्रदान् अभूततद्भावे कृभ्वस्तियोगे नाम्नः च्विवा
च्यः नभूतं अभूतं तस्य भावः अभूततद्भावः तस्मिन्नर्थे कृभू अस्ति एतेषु धातुषु
योगे सति नाम्नः च्विप्रत्ययो भवति चकारस्थो दीर्घ इति विशेषणार्थः च्वौ दीर्घ ई
चास्य च्वौ परे अवर्णस्य ईकारो भवति अन्त्यस्य ह्रस्वस्य दीर्घो भवति अव्ययस्य
कार्येन वक्तव्यः तेन दिवास्यात् दोषाभाव इत्यादीन् अमिथुनः मिथुनः क्रियते
इति मिथुनीकरणं अकारस्येकारः वेरिति वेर्लोपः अशुक्लस्य शुक्लत्वेन भावः
शुक्लीभावः भावो हि ज्ञरूपं अमाला माला स्यात् मालीस्यात् असहायः सहा
यः स्यात् सहायी स्यात् इमानि ईकारादेशोदाहरणानि अदेतुः देतुः क्रियते ।
अनेनेति देतूकृतं च्वौ सलोपश्च च्वौ परे सकारस्य लोपो भवति अविमनसो विम
नसस्त्वेन भावः विमनीभावः च्व्यर्थे डाम्नोडाच वक्तव्यः अद्रःशब्दिनं द्रःशब्दिनं

प्र॰ करोतीति इत्वाकरोति आतो मनिन्क्वनिप्वनिपः प्रादौ नाम्नि च प्रयुज्यमाने आका
ह्री॰ रांताद्धातो मनिन्क्वनिप्वनिप एते प्रत्यया भवंति ते कर्त्तरि सुष्टु ददातीति सुदामा
६५६ नोपधायाः नाम्नो नो लोपः प्राधौ राजन् प्राह्णवत्क्रिया स्यामीङ्घ्मा ईघ्मा ईदोसो
मास्थां ह्रस्व इकारो भवति [illegible] किति परे धागे प्राकापिवतीनां दीर्घ ईकारो १२४
भवति किति ह्रसि परे नहि किपिका पिच दो अवखंडने सुष्टु द्यतीति सुदिवा सु
दिवानौ सुदिवानः पापाने सुष्टु पिवतीति सुपीवा डुदाञ् दाने भूरि ददातीति
भूरिदावा अनाकारांतस्यापि मनिपादयः सुष्टु शृणोतीति सुश्रीमा मनिप्क्व
वस्प्रगुणः क्वचिदन्येभ्यो दृश्यते शृ हिंसायां सुशर्मा सुष्टु करोतीति सुकर्मा ।
हृपिरसेदृणो क्वनिपि गुणाभावः पारदृश्वा ह्रस्वस्य पिति कृति तुक् ह्रस्वस्य पि
ति कृति परे तुगागमो भवति प्रातःपतीति प्रातरित्वा वनिपि जमस्यात्वं वाच्यं
जनी प्रादुर्भावे विजायते इति विजावा ओणृ अपनयने ओणतीति अवावा अ ६५६

इण गतौ २

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

ईपि॥ ईपि

वावानौ अववावानः उणईषु इति वैनोनस्यशेवाच्यः अवावरीनदीवत् केवले
भ्यः क्विनिप् षुञ् अभिषवे सुनोतीति सुत्वा सुते सोऽसुत्वा धीवा पीवा क्विप् उपप
देसति असतिच सर्वधातुभ्यः क्विप् प्रत्ययो भवति कपावितो तुक् वेः कर्मकरोती।
तिकर्मकृत् चिञ् चयने अग्निं चिनोतीति अग्निचित् ष्टुञ् स्तुतौ देवान्स्तौतीति
देवस्तुत् पा पाने सोमं पिबतीति सोमपाः दीर्घत्वान्नतुक् दृशिर् प्रेक्षणे सर्वं प
ग्मि६ श्यतीति सर्वदृक् दिशो [illegible] तिकत्वं विद ज्ञाने मर्मवित् दिव अतिसर्जने दिव्यं
कः दिव् क्विपि वचि प्रच्छ्यायतस्तुकटप्रुजुश्रीणां दीर्घः संप्रसारणाभावश्च वा।
७४ कव्यः उअतेंनयावाक् ब्रूञः प्राकि तिकसेत्तुनामिकेक्तौ च वाच्यः प्रच्छ गीप्सायां
[illegible] तत्त्वं पृच्छतीति तत्त्व
प्राट् तत्त्वप्राशौ तत्त्वप्राशः आयतं स्तौतीति आयतस्तूः स्वयंभूवत् प्रु सर्पणे
कटं प्रवते इति कटप्रूः जु गतौ जवतेऽसौ जूः श्रिञ् सेवायां संश्रयतीति सं

म. हो. ६८७ श्रीः नहिवृतिव्यधिविदिहृषिरुचिसहितनिषु क्विंवंतेषु पूर्वपदस्यदीर्घोवाच्यः
णाहवंधने नह्योधः उपानत् नीवृत् नीवृत् मर्मावित् प्रावृट् अभीरुक् प्रास्त
क् रोहः प्रशान्सहतेः सौप्रशासह् मगमनमयमहननतनीनांक्विपि अमस्यलो
पोवाच्यः वयपिवापरीतत् चिकीर्ष इतिधातोःक्विप् यतः इत्याकारलोपः क्वि
पः सर्वापहारीलोपः सकारस्यसंयोगांतस्यलोपः य्वोर्विहसे डुकृञ्कर
घुटेचिर्ष णे कटंचिकीर्षतीति कटचिकीः घटचिकी घटचिकीर्षौ वहप्रापणे क्वि
तीति ६ वंतेवहन सोडंतादेशोवाच्यः संप्रसारणं सावनडुहः अनोवहतीति अ
नडुवान् राजदीसौ क्विवंते राजतौ समोमस्यानुस्वाराभावोवाच्यः तेनसम्यक्
राजतेः सौसम्राट् ध्यै चिंतायां ध्यायतेक्विपि संप्रसारणंवक्तव्यं सस्वरस्य
संप्रसारणंदीर्घस्यदीर्घः ह्रस्वस्यह्रस्वः सुष्टुध्यायतीतिसुधीः द्युतिगच्छ
तिजुहोतीनांक्विपिद्वित्वंवाच्यं पृतेः पूर्वस्यसंप्रसारणंवक्तव्यं दिद्युत् जगत्

के मेत्पर्ये उपमाने टक्सक् प्रत्ययः क्विन्नगुणः २

छशषरा
जादेः षः ष
ढोः कः से

नुदेतेःदीर्घश्च जहुः दृशिरप्रेक्षणे दृशेष्टकसकौचोपमानेकार्ये दृशेष्टकसकौप्रत्य
यौभवतः उपमानेकार्येसति चकारात्क्विप आसर्वादेः एषुप्रत्ययेषुपरेषुसर्वादेरा
त्वंभवति अन्यइवदृश्यते अन्यादृशः ष्टितः टित्वादीपु अन्यादृशीसकप्रत्ययेतु।
अन्यादृशस इतिस्थिते दिशांकः क्विलात्वः सः कषसंयोगेक्षः अन्यादृक्षः अ
न्यादृक् क्विपिदृशांक इतिकत्वंस इवदृश्यते इतितादृशः तादृक्षः तादृक् किमि
दमःकीशीशौच किमशब्दस्य इदमशब्दस्यच कीशीशौ इत्येतावादेशौभवतः क इ
वदृश्यते इतिकीदृशः कीदृक्षः कीदृक् ईदृशः ईदृक्षः ईदृक् भवानिवदृश्यते भवादीनां
इतिभवादृशः भवादृक् युष्मदस्मदशब्दयोरेकत्वेत्वन्मदादेशः अहमिवदृश्य चदेरोका
तेइतिमादृशः मादृक्षः मादृक् त्वमिवदृश्यते इतित्वादृशः त्वादृक्षः त्वादृक्। रोवक्तव्यः
चशब्दादेषुसमानस्यसोवाच्यः समानइवदृश्यते इतिसदृशः सदृक्षः सदृक्
अदसोऽमुः अदसशब्दस्यअमुःआदेशोभवति दृशेष्टकादौप्रत्ययेपरतः।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ. असाविव दृश्यते इति अस्मदृशः अस्मदृक्षः अस्मदृक वयमिव दृश्यते अस्मादृशः
ही. अस्मादृक्षः अस्मादृक यूयमिव दृश्यते युष्मादृशः युष्मादृ[illegible] युष्मादृक यादृशः
१०८ तादृशः एतादृशः अदसोमी अदस शब्दस्य अमी आदेशो भवति सर्वास्मिन्विषये
अमीदृशः अमीदृक्षः अमीदृक णिनिरतीते धातोरतीते काले शीले च णिनिः प्रत्य
यो भवति करणे उपपदे यजेर्णिनिर्वाच्यः इनो शोसौ अग्निष्टोमयाजी अग्निष्टो
मेन इष्टवान् यष्टुं शीलमस्येति वेत्यर्थः उस्मभोजी दृतेर्णिदायां णिनिर्वाच्यः
हनो ह्वन् पित्र्यघाती क्विप् ब्रह्मनिषड्शः धातोरतीते काले चक्विप् ब्रह्मनिषड्गाइत्येतेभ्र शीले ५
त्यया भवति क्विप् हन् हिंसागत्योः ब्रह्महा भ्रूणहा वृत्रहा सुक्कर्मपापितिकृ तित
क कित्वाद्गुणाभावः सुकृत् कर्मकृत् पापकृत् उण्यकृत् शास्त्रकृत् सोमसु
त् अग्निचित् राजयुध्वा राजकृत्वा सहयुध्वा सहकृत्वा सुत्वा यज्वा डः अलुक्
सरसिजं कमलं पङ्कजः सरोजं द्विज्याहिलोपः गम्ल्गतौ सर्वत्रगच्छतिस्म सर्वगः १०८

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

गमेई: साममगः इत्यादौ क्तक्तवतू धातोरतीतेकाले क्तक्तवतू प्रत्ययौ भवतः भावका।
र्मयोः क्तः क्तवतु कर्त्तरि उकारावितौ क्तक्तवतू निष्ठासंज्ञौ स्तः स्नातं त्वया भावेन पुंस
कत्वं देवदत्तेन कटः कृतः देवदत्तः कटं कृतवान् उकारो नुमविधानार्थः कृतवती
आगतं त्वया इत्यत्र लोपस्त्वनुदात्ततनामिति मकारलोपः आगतिर्निष्ठौ स्थितं तेन
इत्यत्र स्यामीरतिह्रस्व इकारः सकृस्मः सर्वं कृतवान् श्रितो नुम् गत्यर्थादकर्म
काच्च धातोः कर्त्तरि क्तप्रत्ययो भवति भावकर्मणोरपि कृतः इडागमः अवगतौ अ
वितः स्थितः पूर्ववत् देवदत्तः गंगां गतः ग्रामद्रमउपशमे अकर्मकत्वात्कर्त्त
रि क्तः ग्रामादेर्णमेंतस्य कितिऊसे दीर्घो वाच्यः शांतः दांतः श्लिषशीङ् स्था आस
श्लिवसजनरुहजीर्यतीनां सोपसर्गत्वेन सकर्मणामपि कर्त्तरि क्तो वाच्यः श्लिलोपो
दीर्घश्च हरीरमामाश्लिष्टः शेषमधिशायितः अधिशीङ्स्थासामाधारकर्म अधि
पूर्वाणामेषामाधारः कर्मसंज्ञकः स्यात् स्वर्गमधिष्ठितः कृष्णः वैकुंठमध्यासितः
आश्रितः एकादशीमुपोषितः तमनुजातः वृषमारूढः होढः तयोर्द्वः जगद

भावेनपुं
सकत्वं५

गत्यर्थादक
र्मकाच्च क
र्त्तरि क्तः॥५

का४

भ॰ टी॰ ६९

रः

नुजीर्णाः शिवः रेफाद्युत्तरस्य क्तस्य नत्वं भवति पद्देतेन रमाच्छिद्यादित्यादि मदीरूर्भेमतः

कांतः क्वैवा सेट् भ्वादेरुकारोपधात्सेट्स्य परः सेट् क्तप्रत्ययो वा किद्भवति श्चीङ् श्वि

द्विमिदिश्विदि धृष सह सेट् क्त किन्न भवति द्युत द्योतने द्योतितं गुणाः द्युतितं ते।

नत्प्रद्योतिमः सः कृतः गुणाः मर्षितः मृषितः सह शोधने सहितो वा क्तः सेट् प

वितः सूतः शायितं भ्वादेः किं लुधितः क्षुधतेः सो सुहः बुध अवगमने बुद्धः

कितः उवर्णांतात् ऋवर्णांतात् श्रिश्विश्रियञ्च धातोः परस्य क्तप्रत्ययस्य सेट् न भव

ति भूतः धृतः हृतः श्रितः श्वयतेः संप्रसारणस्य दीर्घत्वं शूनः आदीदितः आदि

तः ईदितश्च धातोः परस्य क्तप्रत्ययस्य सेट् न भवति जीतां क्तवर्त्तमानेपि जीतां धा

तूनां मतिबुद्धि सजार्थानां च वर्त्तमाने पि क्तप्रत्ययो भवति दसस्यतो दन्य द

कारादुत्तरस्य क्तस्य नत्वं भवति दकारस्य नकारः भिन्नमिदास्नेहने मिन्नमग्नं ते

ले नवर्त्तते मेदितं मिन्नः मेदितः भावे कर्मणि चादितः क्तस्येड्वा वक्तव्यः श्विदि दा

गात्रप्रक्षरणे आयासेन प्राश्विन्नः प्रश्वेदितः प्रश्वेदितं प्रश्विन्नं श्विदा संहूर्णी ६९

ने क्ष्विलः क्ष्वेदितः मुग्णः क्ष्वेदितं तेन क्ष्विस्लं ञिधृषा प्रागल्भ्ये स्वादिः धर्षितं धृ
ष्टं धर्षितः धृष्टः मन ज्ञाने मतः लोपस्त्वनुदात्तनां बुध अवगमने बुद्धः बु
ध अवबोधने बुधितः बोधितः भ्वादिः सृज सृजने सृतः सृजितः सः अदोजन्तुः
किति अदोजन्तुरादेशो भवति कितितकारे परे क्वचिच्चजगंधे रः रेफाद्युत्तरस्य
नस्य नत्वं भवति कॄ विक्षेपे ऋहतरय ष्वोर्विद्रसे विकीर्णः णत्वं विस्तृर्णः स्तृ
ष ऋषवयोदानौ षकारोनुबंधः जीर्णः शरीरं सृ वीङ्· स्त्रो सृर्णं ल्वादयो दितः
ल्वादेर्योदितश्च धातोस्तोनो भवति लूञ् छेदने लूनः प्रलूनः ज्या वयोहानौ
ग्रहांकितिच जीनः भुजो कौटिल्ये भुग्नः ओहाक त्यागे स्वामीहीनः षूङ्· हूङ्·
डीङ्· दीङ्· धीङ्· मीङ्· रीङ्· लीङ्· व्रीङ्· एते पिन वौदितः षूङ् प्राणिप्रसवे हूङ्·
परितापे डीङ् विहायसा गतौ दीङ् क्षये धीङ् आधारे मीङ् प्राणवियोगे रीङ्·
स्रवणे लीङ्· संश्लेषणे व्रीङ्· वरणे दिवादिः सूनः हूनः डीनः दीनः धीनः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ·
ह्री: ७

मीनः शीणः स्तीनः श्रीणः ङोप्यायीवृद्धौ प्यायः पी प्यायः पीञ्यादेशाभवंति निष्टायांङो
दितत्वान्नस्यनकारः पीनः ह्रिद्वये ह्रिपोनिष्टायांकर्त्तरिदीर्घोवाच्यः दीर्घीतह्रिपो
निष्टायांतस्यनोवाच्यः ह्रीणः ह्रीणवान् श्वितोत्तुम् संयोगांतस्यलोपः नोपधाया
ह्रीणाश्रुरित्यर्थः दीर्घीदितिकिं भावकर्मणोस्त्वादितंतेनदितःकामोमया यवर
लसंयोगादेरादंतान्निष्टातस्यनोवाच्यः द्राखमे द्राणः संध्यात्तरगणामाग्लैम्लैह
र्षक्षये ग्लानः म्लानः त्रैङ्पालने त्राणत्रातौवा त्राणादिषुनत्वंवानिपात्यते त्राणः
त्रातः घ्राणः घ्रातः ह्रीणः ह्रीतः तुदनुदप्रेरणे नुन्नः नुत्तः तुन्नः तुत्तः विद
विचारणे विन्नः वित्तः विदज्ञाने विदितः दोदत्ति दाइत्यस्यदद्भवतिकितितका
रेपरे दत्तः दत्तवान् स्वरांतोवा स्वरांतात्तुत्तरस्यदाइत्यस्यवानोभवतिकिति।
तकारेपरे प्रत्तः प्रदत्तः अवत्तः अवदत्तः नाम्यंतोपसर्गस्यदीर्घोदत्ताते स्तोवाच्यः
नीत्तं धाञोर्निष्टायांहिर्वाच्यः हितः ध्माख्याहूमूर्छिमदांक्तस्यनत्वाभावः ध्मातः ख्या
मुर्वी।

७.

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

तः सृप्तः राल्लोपः रेफाच्छ्वयोः छ्वोः लोपो वाच्यः किति नकारे परे मूर्छिर् वैचित्ये मू
र्तः मुर्वी बंधने मूर्तः मत्तः यजजुषप्राषछादेःषः ष्टुत्वं संप्रसारणं इष्टं डुवप बीजसंताने
वपोनिष्टा उप्तं वह प्रापणे ऊढः तयोर्ढः ष्टुत्वं ढिढोलोपो दीर्घश्च ऊढः व्येञ् वीतः ह्वेञ् हूतः।
याम्निट् वद व्यक्तायां वाचि उदितः वच परिभाषणे उक्तः वसि त्लधोरिट् उषितः लध बुभुक्षा
यां लधितः ञिष्वप शयने सुप्तः ओव्रश्चू छेदने स्कोराद्योश्च संप्रसारणं णत्वं ल्वा
द्योदितः चोः कुः हाः कुः जन खनोरानिष्टायां जातः खातः पचोवः पचः परस्य क्तस्य
पक्वः५ वो भवति पक्ववान् क्षायो मः क्षायः परस्य क्तस्य मो भवति क्षै क्षये क्षामः।
शुषेः कः शुषेः परस्य क्तस्य को भवति शुष शोषणे शुष्कः स्फायः स्फी स्फायः
स्फीर्भवति निष्टायां स्फीतः धेट् पाने स्यामी धीतं गै शब्दे गीतं पीतं दोदितं सो सि
दि तं मितं सेनिष्टायां णिलोपो वाच्यः चोरितः पाचितः इति निष्ठाधिकारः ॥ क्व
मोर सुकानौ णावेव क्रियायां क्रियापदे गम्यमाने सति धातोरतीतकाले क्वसुकानौ प्रत्य

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

प

भं॰ हो॰ ७१ यौभवतः तौचणप्इतिवत्भवतः यथाणप्परस्मैपदेतथाक्वसयथाआत्मनेपदेए।
तथाकानक्कसोर्गुणप्रतिषेधार्थः तस्यणावादित्वात्द्विर्वचनंउकारोनुमविधानार्थः
कृपानांजवचपाः नामसंज्ञायांस्यादिः अतोनुम् नसम्महतोधौदीर्घः शौच रुसे
पः सेर्लोपः भिदिरविदारणे विभिद्वान् डुकृञ्करणे [illegible]
चकृवान् देचकृवन् चकृवांसौ चकृवांसः वसोर्वः चकुषः चकुषा वसांरसे
चकृवद्भ्यामित्यादि चकृवत् चकृवद् चकुषी चकृवांसिरित्यादि चकुषी चकु।
ष्यौ चकुष्यः चकारेत्यर्थः अनिटत्वान्नेट् उभयपदत्वादात्मनेपदेपि आन प्रत्य
यः ऋरेणत्वं चक्राणः चक्रेइत्यर्थः भजसेवायां भजिवान् बभज्वान् जजाग
वान् कृतद्वित्वानामेकस्वराणामाद्यंतानांच इण्वसोरेव वसोरिड्वाच्योनान्येषां
वभूवान् भुवोवुक् वभूवुषः आदिवान् वस्यात्वादिड्भावः आदुषः आदिव ७१
द्भ्यामित्यादि घस्लृअदने जक्षिवान् आरिवान् दरिद्रातेरेषिनित्यालोपत्वान्नेट्
नं१ नं१

ददरिद्रौ इति ददरिद्वान् ददिवान् आतोनपि ददुषः विदहन् गम विशदृशां
एतेषां धातूनां कसु प्रत्यये वा इट् वक्तव्यः गमांस्वरे जग्मिवान् जगन्वान्।
हनोघ्ने जघ्निवान् जघन्वान् विविदिवान् ददृशिवान् ददृश्वान् विविशिवान् विविद्वान् २
विविश्वान् इणोदीर्घः ईयिवान् शातृशानौ तिङ्वत् क्रियायां क्रियापदे गम्य
माने शातृशानौ प्रत्ययौ भवतः तौ च तिङ्वत् परस्मैपदात्मनेपदयोर्भवतः
पच अत इति स्थिते अप्कर्तरि अदेङ् त्याकारलोपः नामसंज्ञायां स्यादिर्वि
भक्तिः श्रितो नुम् हसेपसेर्लोपः ऋकारानुबंधस्य नुमागमः एवं नन्दी
दीव्य तो पचन् आस्ते पठन् इति गायन् गच्छति गै गायने गायनेतः अकार
स्थाने परे मुमागमो भवति उकार उच्चारणार्थः अप्कर्तरि पचमानः यज यजतेरिति
तेसौ यजमानः मनु ज्ञाने दिवादेर्यः मन्यमानः आमनु नेइति आमन्वानः यजन्
कुर्वन् कुर्वाणः डि-त्वङ्ः क्रियमाणः यस प्रयत्ने दिवादिः यस्यन् उपसर्ग
स्थानि मित्तात् नकारस्य णो वाच्यः प्रयीयमाणः आस उपवेशने आस्ते आव

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰
हि॰
७२

ई आसधातोः परस्य आन आकारस्य ईकारो भवति आसीनः वाचीयोः शान्तः अवर्णा
तात्परस्य शतृप्रत्ययस्यवानुमागमो भवति ईकारे ईपिच परे तदव्यघने शतृप्र
त्ययः शित्तु चत्वर्वत् तदादेरः अदेः इत्याकारलोपः तदत् इति स्थिते नपुंसके औरि
इति प्रथमाद्वितीययोर्द्विवचने ईमौ ईकारे च कृते नुम् प्रत्ययः सिदेत्वात्स्वयात्य
शेवक्तव्यः अनुस्वारः तुदत् तुदती तुदंती तुदंति ईपिपरे तुदंती तुदती तुदती
स्त्री अप्ययोरानित्यं अप्रत्ययप्रत्ययसंबंधिनोः कारात्परस्य शतृ र्नित्यं नुमाग
मो भवति ईई पोः परतः शित्तु चत्वर्वत् अपूकर्तरि भवंती दीव्यंती पचंती श्लिष
आलिंगने नित्यं नुम् श्लिष्यंती इत्यादि द्विरुक्तानां विशेषमाह द्विरुक्तानां जक्षा
दीनां च शतर्नुम् प्रतिषेधो वक्तव्यः शोवानुमं ह्रस्वः ददत् ददतौ ददतः दद द्विर्वचनं
त ददृ ददती ददति ददंति दधत् बिभ्रत् जक्षत् जाग्रत् दरिद्रत् चकासत्
अनुशासत् इत्यादि विदज्ञाने विदेर्वा वसुः विदेर्धातोः शतृविषये वा वसुः प्र
त्ययो भवति बितोनुम् नसम्महतोर्ध्वो दीर्घः शोच हसेपः सेर्लोपः संयोगांत ७२

स्पलोपः विद्वान्नविभेतिकृतस्म्वनपदेविदन् विदंतौ विदंतः इत्यादि [illegible]
[illegible] त्ययोभवति [illegible]
दीर्घः अत्रभवन्तत्रभवछोह्यौ पूज्यार्थेनिपात्यते अत्रभवंतोमहर्षिभ्राः पूज्या
इत्यर्थः तत्रभवद्भिर्भगवत्पादैर्भणितं शीलेत्तृन् धातोस्तृन्प्रत्ययोभवति शी
लेस्वभावेर्थे डुकृञ् करणे नकारप्रत्ययभेदज्ञापनार्थः करणशीलः कर्त्ता
हृञ् हरणे हरणशीलः हर्त्ता नेता अनित्वान्नेट् गुणः इस्नुस्नुक्नुः धातोः शी। ८९
लेर्थेइस्नुस्नुक्नुप्रत्ययाभवंति अलंकृञ् निराकृञ् प्रजन् उत्पच उत्पत
उन्मदरुच अपत्रपवृतुवृधुसहचरभू भ्राजन्यंतश्चपतेभ्यः इस्नुः अ। अलंकर्तुं
लंकरिस्नुः निराकरणशीलमस्यनिराकरिस्नुः प्रजनिस्नुः उत्पचिस्नुः उत्प शीलमस्य
तिस्नुः ग्रसुअदने दिवादिः ग्रसनशीलमस्यग्रसिस्नुः उन्मदिस्नुः रोचिस्नुः
अपत्रपिस्नुः वर्द्धिस्नुः सहिस्नुः चरिस्नुः भ्राजनशीलोयं भ्राजिस्नुः इस्नौसिलो

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

म॰
टी॰
७३

पाभावोवाच्यः कारयिष्णुः इत्यादिप्रयोगेइष्णुचं स्नुप्रत्ययः ञिभ्योगुणाभावोवञ्चकः
ग्लाजिस्थाभूस्नादिपचपरिमृजपतेभ्यः स्नुः प्रत्ययोभवति ग्लास्नुः जिस्नुः भूस्नुः
ञिभ्योगुणाइइभावश्च स्थास्नुः स्नास्नुः दिस्नुः पचिष्णुः परिमृक्ष्णुः ॥ प्रभविस्नुः
त्रसगृधधृषक्षिपविषपतेभ्यः क्नुः प्रत्ययोभवति त्रसीउद्वेगे त्रस्यति त्रस्नुः ग
धुआकांक्षायां दिवादिः गृध्नुः ककारोगुणप्रतिषेधार्थः ञिधृषाप्रागल्भ्ये स्मा
तिः धृष्णुः क्षिप्नुः विष्लृव्याप्तौ विष्णुः स्थाणुः षाकोकणः धातोः शीलेर्थेषाक्
उउकणइत्येते प्रत्यया भवंति जल्पभिक्षकुट्टलुंटवृकादि हृङ् एतेभ्यः षाकजल्पा
कः भिक्षयाञ्चायां भिक्षाकः कुट्टछेदने कुट्टाकः लुंटिचौर्ये लुंटाकः शदि वा
लनम कुहिकुत्सायां कुहाकः हृङ्‌संभक्तौ वराकः सांत आशंसभिक्षभ्यः उ
प्रत्ययः चिकीर्षुः जिहीर्षुः शंसुस्तुगतौ आशंसुः इच्छायामात्मनःसः वचपरि
भाषणे हित्वं यस्ते वोकुः यतः इत्यारलोपः पत्वं सधातुः उप्रत्ययः वत्कुमि ७३

गस्त्रेपत गंदुग्लः २

लुः विवलुः भिलुः लषपतपदस्थाभूवृषहनकमगमशॄभ्यः उकण् प्रत्ययो भवति
लषकांतौ लाषुकः पातुकः पादुकः स्थायुकः भावुकः वृषहृषौ वर्षुकः घातुकः
कामुकः गामुकः शारुकः स्पृहिगृहिपतिशीङ्भ्यः आलुर्वाच्यः स्पृह ईप्सायां
गृह ग्रहणे पत ऐश्वर्ये चपश्वसादयोऽदंताः आलोऽल्लोपाभावो वाच्यः स्पृहया
लुः गृहयालुः पतयालुः शयालुः नमादे रः नमकंपिस्मिङ्नञ्पूर्वजसक
म हिंसदीपएतेभ्यो रः प्रत्ययो भवति शीलेऽर्थे नम्रः कंपि चलने कंपनशीलः कं
प्रः स्मेरः जसु प्रयत्ने अजस्रं संततमित्यर्थः कम्रः हिंस्रः दीप्रः घसादेः क्मरः
८ घस्लृ अदने सृ गतौ अद भक्षणे एभ्यः क्मरः प्रत्ययो भवति शीलेऽर्थे घस्मरः सृम
रः अद्मरः भिदिविदिछिदएतेभ्यः कुरच वाच्यः भिदुरः विदुरः छिदुरः भा
सादेर्घुरः भासभंजमिदएभ्यो घुरः प्रत्ययो भवति भासृ दीप्तौ भासनशीलमस्य
सः भास्वरः भंज भंगे चजोः कगौ घिति चकारजकारयोः ककारगकारौ भवतः घिति परे

[illegible] भंगुरः मेदुरः यङ ऊकः यजज
भ. पदंशवदएभ्योयङन्तेभ्यः ऊकप्रत्ययोभवतिशीलेर्थे लुक तत्सन्नियोगेचयङलु
टी. कभवति अतिशायेनसादेर्यङ हिस्नेति द्विर्वचनं ययजयङ इतिस्थिते आन्तर
७५ त्याकारस्याकारः सधातुः ऊकप्रत्ययः यङोलुक यायजूकः इज्याशीलइत्य
र्थः जंजपूकः दंशदंशने नमजपदांनुक नोलोपः दंदशूकः सर्पः जनिजन
ने जंजनूकः वावदूकः जागरनिद्राक्षये जागर्तेरूकोवक्तव्यः जागरूकः इण
नशजिसर्तिभ्यः क्वरप्वाच्यः ह्रस्वस्यपितिकृतितुक इत्वरः नश्वरः जित्व
रः सृत्वरः गमोमस्यलोपः क्वरपिवाच्यः गत्वरः भियः [illegible] क्रौवाच्यौ भीरुः रुरु ४
भीरुकः स्पृवंधोरारुः शरारुः वंदारुः इषेरुच्छश्च इषेरुप्रत्ययोछान्तादेशश्च
इच्छतीत्येवंशीलः इच्छुः स्थाईशभासपिशकसोवरः एभ्योवरप्रत्ययोभवति । ७५
स्थावरः ईश्वरः भासृदीप्तौ भास्वरः पिशकसगतौ पेश्वरः कस्वरः आहतः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

किर्हिस्त्र भूते आकारांतात् इकारांतात् धातोः जनिनमिगमिभ्यश्च यामः सोमंप

पिर्यज्ञेदददिर्गास्त्रकिरङ्कुतं याजकाल्विग्निराजन्द्विः पौंडरीकेमहाहिज्ञानं जनन

शीलः जज्ञः मननशीलः नेमिः जग्मिरितिशीलाधिकारः अथोणादयः स

र्वेणादयः सर्वस्मिन्कालेउणादयः प्रत्यया भवंति कृवापाजिमिस्वदिसाधि

अश्रूड्यभ्यः उण कुकृञ् करणे धातोः नामिनः करोतीतिकारुः णित्वाद्वृद्धिः

वागतिगंधनयोः आतोयुक् वातीतिवायुः पातीति पायुः जायुः डुमिञ्प्र

क्षेपे मिनातीतिमायुः स्वद आस्वादने स्वदतीतिस्वादुः साधुः आश्व स्ति

त्तनीगमिमसीसाचिअविदिधाक्रुशिभ्यस्तुन षिञ् बंधने सेतुः तंतुः नेतुः

गंतुः मसीपरिणामे मस्तुः सचसेचने सक्तुः अवतेर्वकारस्योकारः ओतुः

हेतुः धातुः क्रुश आह्वानेरोदनेच क्रोष्टा अवतेर्मक् अवरक्षणेपालनेच

उकारोउकारस्याथः कित्वात्संप्रसारणं अवतीति ओमः ओमो ओमः अतिह

श्री सेऽर्थे भूतकालेकिः प्रत्ययो भवति

... द्विर्वचनं ककारः कि

...

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

हृभ्यां मनिण् अतसातत्यगमने णित्वाद्वृद्धिः अततीत्यात्मा बृहिवृद्धौ मन्नुपधा

भं. हो. ७४ याऋतः मनिपरे ऽनुपधायाऋकारस्य रेफो भवति बृंहतीति बृंहणत्वाद्ब्रह्म॥

गृधृवहियुध्वलसहुस्वहिभ्यामावामाघ्ननीषुचेद्द्‌रे पदोमः धृञ्धारणे मप्रत्ययः

धारणाद्धर्मः गुणः गॄनिगरणे गर्मः घृसेचनेछादनेच घर्मः अर्मः अ

र्मौनेत्ररोगः स्तोमः सोमः होमः मर्मः दिणिवासगत्योः देमः भामः यामः वामः

यत्मः [illegible] मेमः श्रेपरुगतौ श्यामः रामः पद्मे भीभयेभीकः भीमः धूञ्कंपने

धूमः ध्मादेरूलिः ध्मादेर्धातोरूलिः प्रत्ययोभवति। धूयते इति धूलिः अगिग

तौ इदितत्वान्नुम् अंगतीत्यंगुलिः मांसादिभ्यः करणोत्रः मात्रयन्त्रशिश्रौ।

शसु हिंसायां ३ शास्त्रं शस्त्रं असुक्षेपणे अस्त्रं णीञ्प्रापणे नेत्रं दोअवखंडने दात्रं पापाने

पात्रं णहवंधने नद्धं वसआछादने वस्त्रं इत्यादि भविष्यदर्थे णिनिः आगा

मी भावी गमेरिनगच्छतीगमी ग्लानुदिभ्यां डोः ग्लायतीति ग्लौः नुदप्रेरणे नुदती १८५

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

नोः स्त्यायतेः स्त्रीत्वेड्रट् स्त्यैष्ट्यै शब्दसंघातयोः टिलोपः ड्रित्वः वयोर्वसेल्लोपोवक्त
व्यः स्त्यायतीति स्त्री लक्षेर्मुट् लक्षदर्शनांकनयोः लक्ष्मीः राजादेःकन् रा
ज्ञधन्व प्रतिदिवयुवृषतक्षदंशपचविषप अशाष्टुपतेराजादयः राजृदीप्तौ रा
जतेसौ राजा धन्वगतौ धन्वतीति धन्वा धन्वानौ धन्वानः युगतौ नधातोः यौ।
तीति युवा युवानौ युवानः प्रतिदीव्यतीति प्रतिदिवा प्रतिदिवानौ प्रतिदि
वानः वृषवृष्टौ वर्षतीति वृषा वृषानौ वृषानः तक्ष्णोतीति तक्षा तक्षानौ त
क्षानः दंशादंशने दशतीति दश नोलोपः पचविस्तारे पंचतीति पंच षड्
संबंधे अशूङ्व्याप्तौ अनयोस्तवक्तव्यः सपतीति सप्त अष्ट नुस्तुतौ अ
स्यगुणोवक्तव्यः नव सर्वधातुभ्यः असुन्वचः पीङ्पाने पयः तेजः तपः।
अस्मिन्नलोपोवाच्यः रजः रहः अर्चिरुचिशुचिहुसृपिछादिछर्दिभ्यः इ
स् अर्चिः रुचिशुचदीप्तौ रोचिः शोचिः रुचिः रुचिषी रुचींषि सृप्लृगतौ सर्पिः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

वृवर्मे३

आदसंवरणे चुरादिः आदेरिस्मनत्वष्यअष्टिविंनेषुहस्वः आदिः उच्छदिरदीप्तिदे

भ० कादसंवरणो चुरादिः छादेरिसमनत्वत्रअहिकिंनेषुहस्वः छादिः

ही० वनयोः छर्दिः सुर्वधातुभ्यस्त्वमनौ तनुविस्तारे तंत्रं मनुज्ञाने मंत्रं यमयंत्रं

१७६ छादिश्छत्रं कर्म वर्मणी वर्माणि दाम दामनी दामानि मर्म मर्मणी मर्माणि।

धाम धामनी धामानि छद्म धनर्त्तिचादिहृवपितपिजनियजिभ्यः उस्।

धनुशब्देधनुः ऋगतौ ऋणः अरुः अरुषी अरूंषि चादिङ्‌व्यक्तायांवाचि

चक्षुः परुः वपुः तपुः जनुः यजुः अवत्यस्तत्तेविभ्यः ईः अवीः तरीः स्तरीः

तंत्रीः तन्त्रिधारणे अौकार्येकोलिमः स्वखेनभिद्यतेभिदोलिमंकाष्ठंपचेलि

मा आदवयः [illegible] वच्यादेईस्य

ऊः वचेरीकारस्यधकारोभवति ऊप्रत्ययस्य वहप्रापणे वहतिमहद्भारमि

तिवधूः कृषआकर्षे कर्षेर्छस्य कर्षेर्छआदेशोभवति ऊप्रत्ययस्य कर्षतीति

शरीरंकच्छूः ऊएवविकारः पद्यतेइतिपद्दुः कमुकांतौ कमेरुः कमेरठप्रत्ययोभ १७६

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

वतिठप्रत्ययश्च कमठः कच्छपः कण्ठः शमदमउपशमे शमेर्दः शमेर्दप्रत्य
योभवति शाम्यतीति इंद्रियार्थेभ्यः इति [illegible] हृजेःकिनः हृ[illegible]क्रिहृज्यतेवा
हृजिनंपापं आप्नोतेःक्विपूह्रस्वश्च आप्नोतेर्धातोःक्विपूप्रत्ययोभवति ह्रस्वश्च
आप्लृव्याप्तौ आप्नुवंतीत्यार्थः आपः जलं मादिभ्योय माङ् माने मिमीते इति
माया जनजनने जनेर्जीदेशः जन्यते जायते इति जाया दधातेर्डिच्च दधा।
तिसत्वानीति धान्यं कमिप्रभृतिभ्यः अलच कमुकांतौ काम्यतीति कमलं म
डिभूषायां मंड्यते मण्डयतीति मण्डलं पठती पति पठ्यतेवा पठलं मृजूषश्च।
हौ मृजेर्वृद्धिलोपश्च मृज्यते इति [illegible]मलं शमदमउपशमे शाम्यतीति श्रेयः
शाम्यते वा [illegible]तादिभिरिति शमलं इरितं पल्लगतौ पतिचहिभ्यामालञ्।
नित्याहूहिः पतत्यस्मिन्निति पातालं चहिमागलन्धे चंडनशीलश्चंडालः सो
प्रभृतिभ्योवः शोतनूकरणे संध्यदाशाणामावप्रत्ययः दादेरिः मपतीति शिवः

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ· भृग्वेनकरणो भृणातिअस्त्रयान्मुक्तिंपापमितिवाशर्वः मदेष्विषकटकारईवार्थः म
प्री· हरुज्जायां मस्यते इति मदिषी पीयते कृषप्रत्ययः पीयते इति पीयूषं मातृमाने।
१६१ मायभ्रतिभ्यः सः प्रत्ययः मीयते अमेन इति मासः डुदाञ्दाने ददाति आत्मान
मितिदासः गुहू संवरणे गुहोः कः गुहति देवसैन्यमिति गुहः कार्त्तिकेयः
५ते तिहिरलः तिहत्यास्मिन्नन्नादिरिति स्थालः भोजन भाजनं डणादयोः परमिताः
प्रयोगमनुसृत्यप्रयोक्तव्याः तस्मादपरिमितत्वात्सर्वंप्रयोगंवक्तुंनशक्यते इ
त्यर्थः संज्ञासुधातुरूपाणिप्रत्ययाश्चततःपरं कार्याद्विद्यादनूबंधमेतच्छास्त्रमु
णादिषु इत्युणादयः तुमुन्तदर्थायांभविष्यति धातोर्भविष्यतिकालेतुमुन्प्रत्य।
योभवति तदर्थायांक्रियायांप्रयुज्यमानायांसत्यांसधात्वर्थः भोक्तुंव्रजति प
ठव्यक्तायांवाचि पठतुमीष्टेषुजस्तौ क्तोतमीढते ष्ठागतिनिवृत्तौ स्थातुमिच्छति
तुमर्थेतुमुणवक्तव्यः कृस्नेदर्शकोव्रजति कालसमयवेला[illegible]स्वपितुम् भो १६१

कंकालः अधीतेंसमयः स्तोतंवेला घञ् भावे धातोर्भावे घेघञ् प्रत्ययोभवति च
जोःकुघेण्यिति [illegible] डुपचष पाके पच्यतेइतिपाकः त्य
जवयोरुत्नौ त्यज्यतेइतित्यागः भूसत्तायां धातोर्नामिनइतिवृद्धिः भूयतेभावः भा
विकरणेर्थेघञ्नि रंजेर्नलोपोवाच्यः रजत्येइतिरागः रजतेनेनेतिरागः भाव
करणयोरितिकिंरज्यतेस्मिन्निति रंगः [illegible] आतोयुक
दायःपायः रभराभस्ये आरंभः रभलभोर्नुमवाच्यः संज्ञायामकर्त्तरिच क
र्त्तृकजिंतेकारके [illegible] भावेचघञ्प्रत्ययोभवतिसंज्ञायांविषये प्रतिकार्य
माक्रियतेइतिप्रत्याहारः दीयतेस्मैइतिदायः पीयतेपायः विक्रियतेनेनेति
विकारः साधनाधारयोर्घञ्जनोतानोचघञ्वक्तव्यः वसनिवासे उष्यतेइत्यस्मिन्नि
तिवासः अपामृज्यतेनेनेति अपामार्गः लिखअक्षरविन्यासे लिख्यतेस्मिन्निति
लेखः आचर्यतेस्मिन्निति आचारः उपाधीयतेस्मादित्युपाध्यायः स्वरादः इउ

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

२ लीञ् प्रापणे नीयते इति नयः नुलवने नवः पूञ् लुञ् ल्नवने ल्नवः उत् उपसर्गे तः

धातुभ्यो १

भ. ऋवर्णांतेभ्यो ऽप्प्रत्ययो भवति भावादौ विषये चञोपपवादः चीयते इति चयः संचीयते

ही. ति संचयः जिञ्जये जयः णीञ्प्रापणे उन्नयः उन्नयः ल्लुविहेपे त्रियते विक्षिप्य

१७८ ते कामादिभिरिति नरः कृविक्षेपे करः गरः नरः मदादीनामः मदादीनां धातू

नाम प्रत्ययो भवति भावादौ मदी हर्षे मदनं मदः प्रमद्यते नेनेति प्रमदः प्र

नु प्राणने प्रउपसर्गः प्राणः करणे ऽप्रत्ययः पण व्यवहारे स्तुतौ च पणः श

मदमउपशमे शमनं शमः दमनं दमः यमउपरमे यमः षिञ्बंधने आ

हे सः स्त्रः विशेषेणसीयते बध्नाति अनेन पुरुष इति विषयः भाति मो भाते

इ वतु भवान् भवती श्रम खेदे श्रमः भ्रमः भ्रमवेष्टने श्रमः हिसि हिंसायां

हिंसेर्वर्णविपर्ययो हिनस्तीति सिंहः मूर्त्तौ घनः मूर्त्तौ काठिन्ये परिच्छेदे चा

भिधेये हंतेरप्रत्ययो भवति घनादेशश्च दधि हन्यते [illegible] ति दधिघनः काठिन्यं

दधीत्यर्थः सैंधवं हन्यते [illegible] ति सैंधवघनः परिच्छिन्नं सैंधवमित्यर्थः केचि। १७८

३१ ३२

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

व्या॰१

त्रपरिच्छिन्नं लोकं कुर्वते हेनो वधादेशः प्रत्ययः वधः ॥ ट्वितोऽथुः ॥ टु इत यस्य सः तस्मा
द्धातोरथुः प्रत्ययो भवति भावादौ ॥ टुवेपृ कंपने वेपतेति वेपथुः ॥ टुवेट्वेपणे वे ३२
पथुः ॥ टुनदि समृद्धौ नंदथुः ॥ टुओश्वि गतिवृद्ध्योः श्वयथुः ॥ ड्वितस्त्रिमक् तत्कृते ॥ ड्वितो
धातोस्त्रिमक् प्रत्ययो भवति तेन धात्वर्थेन वाच्ये सति ॥ डु इत् यस्य सः ड्वित् ड्वि
पयानिर्मितः करणेन निर्मितो निष्पन्नः कृत्रिमः ॥ ड्वट: संभारेण निर्मितं संभृ
त्रिमं डुडुयाचनेन निर्मितं याचित्रिमं विप्रधानं पाकेन निर्मितं पाक्त्रिमं ओदनं
नड्ढकी धातोर्नट्की त्येतौ प्रत्ययौ भवतो भावादौ विषये यजयाचयतिप्रच्छवि
च्छरक्षस्वपप्रश्नो न ङ प्रत्ययो भवति ॥ स्लोः ॥ स्नुभिः स्नुः ॥ यज देवपूजासंगतिकर
णदानेषु जनोर्ज्जः ॥ यज्ञः ॥ याञ्चायतीप्र यत्ने यतनं यत्नः प्रच्छज्ञीप्सायां छ्वोः
धातोः छकारस्य शकारो भवति नकारे परे भावादौ न शादिति चुत्वाभावः प्रश्नः
विच्छ गतौ वि[illegible] रक्ष रक्षणे रक्ष्णः स्वपने स्वप्नः उपसर्गकर्मधारेष्वदाधोः किप

स्नः१

७२ धिः १

भं॰ ही॰ ७५

त्ययः अंतर्धिः आदिः आं[...]न ह प्रत्ययः हकार ई वर्णः दुगतौ द्रवति द्रोणः क्र
तीक्ष्छेदने स्वंगिस्याकीर्त्तेनत्वात्कर्णः हित्वात्कर्णी राज्ञाधीयते इति राजधानी इत्या
दिः डुधाञ्धारणपोषणयोः आतोनपीत्याकारलोपः विधानं विधिः संधिः अं
भोनिधीयतेऽस्मिन्निति अंभोनिधिः उदकंधीयतेऽस्मिन् उदधिः उदकस्योदा
देशः पयोधिः अत्र अधिकरणोक्तिः भावेयुट् धातोर्भावेयुट् प्रत्ययो भवति पा
च्यते अनेनेति पचनोऽग्निः पच्यतेऽस्यां पचनी स्थाली हित्वादीषु चकारात्कचिदन्य
त्रापि संप्रदीयतेऽस्मै इति संप्रदानं ईषत्दुस्सुष्वखल् ईषदादिषु प्रयुज्य
मानेषु खल् इत्येतौ प्रत्ययौ भवतौ भावावौल्कारः प्रत्यय भेदज्ञापनार्थः ईष
त्सु अकृच्छ्रार्थौ ईषद् भूयतेनेनेति ईषद्भवः दुर्दुःखार्थे दुःखेन भूयतेनेनेति
दुर्भवः सुखेन भूयतेनेनेति सुभवः ईषत्क्रियतेनेनेति ईषत्करः प्रपंचोक्तवि
णाद्दुःकरः सुकरः युधसंप्रहारे दुर्योधनः लघूपधाद्गुणः अनादेशः ईषद्युध
नस्य पुर्वोऽन्त्याकाविति अनादेशः ज्ञानं करणं हरणं वदनं मानं पुषपुष्टौ पुषणं भूष
भूषणं स्तंभरोधने उदः स्थास्तंभोः सलोपश्च उदः स्थास्तंभोर्युट् प्रत्ययः सलोपश्च उत्था

वकारस्य ख
वौत्येतस्मा
त्वप्रत्यया
द्दूदसापना
र्थः ४॥

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

तेदंतिर्ईषद्योधनः सुयोधनः दुराढ्यंभवः भवत्यनेन ईषदाढ्यंकरः स्वाढ्यंक
रः चैव्रोभवता दुःपानः सुपानः ईषत्पानः सोमोभवता दुःशासनः सुशा
सनः दुःशासः इतिभावाद्यधिकारः अथकृत्यप्रक्रिया तव्यानीयौ धातो
स्तव्यानीयौप्रत्ययौभवतोभावकर्मणोः तव्यादीनांकृत्यसंज्ञापाणिनीयानां
कृत्यानिभावकर्मणोरेव कृत्तइतीह भावे नपुंसक
त्वंभवितव्यं भवनीयं एधितव्यं एधिनीयं एकस्वरत्वान्नेह गुणः कर्त्तव्यं
करणीयं हर्त्तव्यं हरणीयं आसितव्यं आसनीयं दातव्यं दानीयं स्थातव्यं स्था
नीयं इत्यादिः रमतेइतिरमणीयः इत्यत्रकर्त्तर्यपि अनीयः इतिकेचित्
त्वयाकर्त्तव्यः करणीयोधर्मः त्वयाप्रयातव्यं प्रयाणीयं ग्रहउपादाने ईटो
ग्रहांकृतइतीह ग्रहीतव्यं ग्रहणीयं हृपालने परितव्यं परीतव्यं परणी
यं वृञ्संभक्तौ वरितव्यं वरीतव्यं वरणीयं स्वराद्यः स्वरांताद्धातोर्यः प्रत्ययोभ।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ॰ टी॰ ८८

विकल्पे१
वतिभावादौ चिञ् चयने चेयं लीञ् आपणे आदेः ष्णः स्नः णुणः नेयं जेयं वासरू।
पोः स्त्रियां आसरूपोऽस्त्रियां वा बाधकः सरूपस्तु नित्यं चेयं नव्यं चयनीयं चिकी।
र्ष्यं दित्स्यं क्षय्यजय्यौ शक्यार्थे निपात्येते जेतुं शक्यं जय्यं क्षेतुं शक्यं क्षय्यं शक्यार्थे
किं क्षेयं पापं जेयं मनः एयात् आकारान्ताद्धातोर्यः प्रत्ययो भवति आकारस्य
एकारः देयं धेयं येयं गै शब्दे संध्यसरागाणमा गेयं ग्लेयं पेयं पुआकात् अका
रोपधात्पवर्गान्ताद्धातोः शाकादेश्च यः प्रत्ययो भवति भावादौ शप आक्रोशे
शप्यं जप्यं असरूपत्वात्पक्षे घ्यण् शाप्यं जाप्यं शाक सह गम मद चर यम त
क शास चत पत जन हन पते शकादयः शक्यं सह्यं गम्यं मद्यं चर्यं यम्यं त
क गतौ तक्यं शास वधे शस्यं चत चयने चत्यं पत्यं जन्यं हनो वधादेशः वध्यं
ऋदृसंतात् घ्यण् ऋवर्णान्ताद्धसांताद्धातोः घ्यण् प्रत्ययो भवति भावादौ डुकृ
ञ् करणे णित्वाद्वृद्धिः कारणार्थे कार्यं वच परिभाषणे वचनार्थयोग्यं वाच्यं ह ८८

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

सनायार्थे हास्सं हनोवत्त वात्यं वजोः कगौ घिति डुपचष् पाके पाक्यं रोग्यं पठ
यज्ञायांवाचि पाद्यं वचेः शब्दसंज्ञायां कुत्वं वाच्यं वाक्यं यजयाचरुचप्रवचर्चश्च
त्यजभुजोश्च ण्यत्कुत्वभावो वाच्यः याज्यं पाच्यं रोच्यं प्रवाच्यं अर्च्यं त्याज्यं रुज्यं गर्ज्यं
शब्दे गर्ज्यं भोज्यं ओरावश्यके॥ उवर्णान्तादावश्यकेर्थे ण्यत्प्रत्ययो भवति ओ
दोर्तोर्थः [illegible] अवश्यमादीनामंतलोपमिछंति शाह्विकः
लुंपेदवश्यमः कृत्ये तुंकाममनसोरपि समोवाहिततयोः मांसस्य पचियुड
घञोः १ आवश्यलाव्यो ऽवश्यपलाव्यः भोक्तुकामः भोक्तुमनः संहितं संहितं सत
तं संततं मांसस्य पचनं मांस्पचनं मांसस्य पाकः मांस्पाकः ऋदुपधात्क्यप् अ
कारोपधाद्धातोः क्यप्प्रत्ययो भवति कृती छेदने कृत्यं वृत्यं वृध्यं कृपिचृतोः न।
कृप सामर्थ्ये कल्प्यं चृती दीप्तौ चर्त्यं मृजोवा शुद्धिः [illegible] मार्ग्यं भुवो भावे क्यप् मृज्यं र
नाम्नि उपपदे भुवो भावे क्यप्प्रत्ययो भवति ब्रह्मणो भावः ब्रह्मभूयं गतः ना।

ओकारादौ
कारात्प्र
रः यः प्रत्य
यः स्वरव
हुवतिसम
सेसतिय

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ· द्वी· १६ ८१

स्त्रिकिंभक्ष्यं इणस्तुहृदृभृशासजुषृखनृणभ्यः क्यप् वाच्यः तकारत्वः स्तुत्यं वृत्यं इत्
आदृत्य हत्यः भृत्यः शासेरिः शिष्यः जुषप्रायो जुष्यः खनतेरत्वं क्यपि वाच्यं खेयं भि
द्योध्यौ नद्येति निपात्येते भिदिर विदारणे भिद्यते कूलमिति भिद्यः उज्झ उत्सर्गे उध्यते।
जल्लमिति उध्यः नदः कृवृषोर्वा क्यप् कृत्यं कार्यं वृष्यं वर्ष्यं ण्यप्याणिवृषढपधाया
ऋकारस्य वृद्धिर्वाच्यः येपते भावकार्ययोर्विहितास्त [illegible] व्याद्ययस्तेर्देव विधो चवका
व्यः गतेःकसेवृष्णा वृषिरमेघणे उपधायास्तत्वोगुणः क्रुशाघराजादेःषः ष्टुत्वं
दर्शनार्थे दृष्टव्यः दर्शनीयः दृश्यः पचनीयः जल्पनीयं इत्· अधि·ष्टुर्वेः स्वा
ध्यायो ध्येतव्यः श्रु श्रवणे श्रोतव्यः ध्यै चिंतायां ध्यातव्यः मनु ज्ञाने मंतव्यः प
ठितव्यं सन्नन्तात्तव्यादयो दृश्यंते निन्तं ध्यात मेष्टव्यो निदिध्यासितव्यः
विजिज्ञासितव्यः नृती गात्रविक्षेपे कित्वान्न गुणः नृत्यः नर्तितव्यः नर्तनीयः।
इति कृत्यप्रक्रिया अथ स्त्र्यधिकारः स्त्रियां यजां भावे प्रज्यादेर्धातोःस्त्रियांभा ८१

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

वेक्यप् प्रत्ययो भवति कित्वात्संप्रसारणं यज व्रज समज निषद निपद मन विद
षुञ शीङ् भृञ इण कृ इष परिसृ परिचर अटाय आस चर जागृ हन एते यज्ञाद
याः इज्या व्रज्या शीत्वादाप् समज्या निषद्या निपद्या विद्या सुत्या मन्या शय्या
२४ भृत्या इत्या कृत्या कृञोयक्वावाच्यः अयङ्क्रिया इषेः ऋतांतादेर्णौयल्लोपश्च
सर्स्व इक्ष्वाडुपसर्गो वा गुणः परिसर्या परिचर्या अटाट्या आस्या चर्या जागर्त्तेर्गुणः
जागर्या हंतेस्तः हंतेर्नकारस्य तकारो भवति क्यपि परे हत्या क्तिः स्त्रियां भा
वे स्त्रियां भावे धातोः क्तिः प्रत्ययो भवति कर्त्तरि कार्ये च अनु भवनमनुभूतिः
कृतिः हृतिः हृष्टिः स्तृतिः शामादीनां दीर्घः शांतिः शुध शोधने शुद्धिः षिधु।
गत्यां सिद्धिः पचिविस्तारे इदित्वान्नुम् पंचनं पंक्तिः वहनं ऊढिः सेविक्तिः
से प्रीतिः ग्रहादीनामिट् ईटो ग्रहः निगृहीतिः स्विदृ स्वेदने उपस्विदितिः
कुच संपर्क कौटिल्य प्रतिष्टंभ विलेखनेषु निकुचितिः ग्ला म्ला ज्या षु रा।

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

भ° त्वरिभ्यः क्तये॑निः ग्लानिः म्लानिः ज्यानिः योनिः हानिः त्वरतेर्वस्य ऊत्वंवाच्यं तू
ही° र्णिः धूल्वादिभ्यश्च क्तेर्निः लूनिः धूनिः संपदादेः क्विर्वा संपत् संपत्तिः शासतिः
८२ कर्त्तरि क्तिश्च संज्ञायां धातोः कर्त्तरि क्तिः प्रत्ययो भवति संज्ञायां प्रकर्षेण करोतीति
प्रकृतिः षिद्भिदामङ् पचाम्नजाम्न दृशोरङि गुणः कगासराजरादर्शी आ
वतः स्त्रियामित्याप भेदनं भिदा छेदनं छिदा छिदा गुहू संवरणे गुहा लिखले
खने लेखा शोभा मेध वधमेधासंगमे मेधा कृपू कृपायां कृपा पीडा गुरू ऊ
मात् गुरुमतो हसांताद्धातोः स्त्रियामङ् प्रत्ययो भवति स्त्रियां सप्रत्ययोऽन्तात् यतः
७व इत्यकारलोपः आप् प्रत्ययः चिकीर्षा बुभूषा जिहीर्षा पुत्रीया लोलूया अटा ह्य
कंडूया इकश्तिपौ धातुनिर्देशे धातुनिर्देशे वाच्ये सति इक श्तिपौ प्रत्ययौ भवतः
भवेर पचिः पचतिः भवतिः अंतासर्थ श्रंथघट वदिविदइभ्यः स्त्रियां युर्वाच्यः का
रणा अर्थयाचने अर्थना आसना श्रथि पौथिल्ये श्रंथना घटना वंदना वेद ८२
नक्रिः ईह चेष्टायां ईहा ऊह वितर्के ऊहा ईदः एधाक्रियापादिभ्यः आनिः रुद्धिः प्रत्यांताद्धातोरङ्
प्रत्ययो भवति॥७॥

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

ना पचला इग्नज्ञादिभ्यः आजिः आतिः इकत्कृष्यादिभ्यः कृषिः गिरिः किरिः इति त्वा
धिकारः पूर्वकाले क्त्वा धातोः पूर्वकाले क्त्वा प्रत्ययो भवति समाने सति समानकर्त्तृ एकः
क्त्वा३ के धातौ प्रयुज्यमाने स्नात्वा भुंक्ते भुक्त्वा व्रजति न क्त्वा सेट् सेट् क्त्वा किन्न भवति मृड मृद [illegible]
द गुड मृद गुध कुष क्लिश वद वस रुद मुष ग्रहादिभ्यः सेट् क्त्वा किद्वाच्यः मृड सेचने मृ
डित्वा मृदित्वा गुडित्वा गुध रोषे गुधित्वा कुषित्वा क्लिश बाधे क्लिशित्वा गृहीत्वा व
दित्वा यजां यवरारणाभूतः संप्रसारणं किति उषित्वा रुदित्वा विदित्वा मुषित्वा श ५
यित्वा कषित्वा वर्त्तित्वा नोपधात् थफान्ताद्वा किद् नकारोपधात् थफान्ताद्धातोः से
ट् क्त्वा वा किद्भवति नो लोपः ग्रथित्वा ग्रंथित्वा ग्रथ ग्रंथने ग्रंथित्वा गुफित्वा गुंफित्वा अलं
खल्वोः प्रतिषेधे क्त्वा प्रतिषेधे वर्त्तमानयोः अलंखल्वोः प्रयोगे पूर्वकालं विनापि
क्त्वा प्रत्ययो भवति अलं भुक्त्वा न भोक्तव्यमित्यर्थः खलु क्त्वा न वक्तव्यमित्यर्थः
उदितः क्त्वा वेट् उदितो धातोः परस्य क्त्वा प्रत्ययस्य वा इट् भवति पचित्वा [illegible]

भ॰ यां इट्छ्वार इ भावे क्त्वाप्रत्ययस्य कित्वात्त्र गुणः भ्रम चलने भ्रमित्वा नमां तस्य किति क्त्वे
टी॰ परे दीर्घो वक्तव्यः भ्रांत्वा अदो जग्धि किति जग्ध्वा समासे क्यप् समासे सति पूर्वका
८३ ले क्यप् प्रत्ययो भवति तत्कर्तृके धातौ प्रयुज्यमाने पूर्वकाले क्त्वा कृसंभृत्य करोति प्रण
म्य गच्छति पादे प्रणम्य तथा तौ सुन मामिति णत्वं आर्बाय स्तवयति आदाय ददय
धन ति नंञ पूर्वे इत्येके नञि पूर्वे ल्यप् प्रत्ययो न भवति क्त्वा प्रत्ययस्तु भवति इत्येके
वदंति अकृत्वा क्यपि लघु पूर्वस्य णे रयादेशो वाच्यः परिणमय्य भुंक्ते विगण
य्य अलघुपूर्वस्य न संप्रधार्य आप्नोते र्वा आप्य प्राप्य क्यपि त्वाभावः प्रदाय प्र
स्थाय प्रसाय विहाय प्रहाय प्रपाय अजित्वा शात्रवान् सर्वान् अभ्रंत्वा विमलंय
शः अदत्वार्थिनमर्थिभ्यः कथं जीवंति भूभृतः तत्काले वर्त्तमाने क्यप् अहह प्रसते
नेत्रे निमील्य हसति मील धातु निमेषणे अत्र नेत्र मीलनं हसनं च समानका
लीनं तथा मुखं व्यादाय स्वपिति अत्र मुख प्रसारण स्वप्नयोरेकंकालं यौनःपुण्ये ण ८३

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

मूपदं द्विस्य समानकर्त्तृकेषु धातुषु प्रयुज्यमानेषु सत्सु पूर्वकाले पौनःपुण्ये।
र्थे धातोणम् प्रत्ययो भवति णमंतस्य पदस्य द्विर्वचनं भवति आतो युक् पा पाने
णम् ण्गित्वात् पायं पायं गच्छति पुनः पुनः पीत्वा गच्छतीत्यर्थः णमंतत्वादव्ययं
भोजं भोजं व्रजति पुनः पुनः भुक्त्वा व्रजतीत्यर्थः स्मारं स्मारं नमति शिवं कथमादिषु
स्वार्थे णम् कृञः कथं इत्थं अन्यथा एवं पतेषु प्रयुज्यमानेषु स्वार्थे कृञः णम् प्र
त्ययो भवति कथंकारं इत्थंकारं अन्यथाकारं एवंकारं पठति एवं कृत्वा पठतीत्
त्यर्थः समूलाकृतजीवेषु हन् कृञ् ग्रहाणां वा च्यः तेषामनुप्रयोगश्च समूल लघु ५
घातं हंति अकृतकारं करोति जीवग्राहं गृह्णाति इत्यादि वर्णात्कारः अकारादि
॥ सकारांतेषु वर्णेषु कारः प्रत्ययो भवति अकारः इकारः उकारः ककारः ग।
दिफो वा र इत्येतस्मादिफ प्रत्ययो वा भवति अरफ रेफः पक्षे रकारः रकारादीनि
नामानि अत्वात तासरावणः रत्नानि रमणीयानि संज्ञासंजनयंतिमे १ रकारादीनि

भ॰ नामानि भूएवतोममपार्वतीति मनः प्रसन्नतामेतिरामनामाभिशंकया २ लोकाच्छेष
टी॰ स्यासिद्धिरिति वक्ष्यति यथामातरौदितः स्वरूपंतोनुभूत्यादिः प्राहोभूयत्रसाधकः
८२४ समस्करीघ्नभांचक्रेप्रक्रियांचतुरोवितो १ श्रवताद्धेरूयग्रीवः कमलाकरईश्वरः
सराससरनमस्कारमधुपापीतपंकजः २ मातृपित्रोः स्तुगम्भयथामातरपितरौ
इतिश्रीसारस्वतीप्रक्रियायांअनुभूतिस्वरूपाचार्यविरचितायांकृदंतप्रक्रिया
सार्थट मर्थटमबै ॥ शुभंभवतु ॥

PUNJAB UNIVERSITY LIBRARY

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri

CC-0 Panjab University, Chandigarh. Digitized by eGangotri